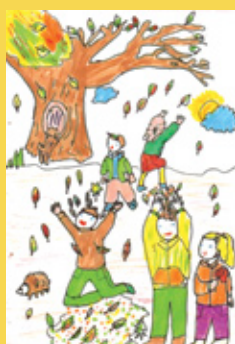

PROIECT
„INTEGRAREA COPIILOR CU DIZABILITĂȚI
ÎN ȘCOLILE GENERALE”

EDUCAȚIA INCLUZIVĂ

SUPPORT DE CURS
PENTRU FORMAREA
CONTINUĂ A CADRELOR
DIDACTICE

VOLUMUL I

PROIECTUL
„INTEGRAREA COPIILOR CU DIZABILITĂȚI
ÎN ȘCOLILE GENERALE”

EDUCAȚIA INCLUZIVĂ

SUPPORT DE CURS
PENTRU FORMAREA CONTINUĂ
A CADRELOR DIDACTICE
ÎN DOMENIUL EDUCAȚIEI INCLUZIVE
CENTRATE PE COPIL

VOLUMUL I

Chișinău, 2016

Acest suport de curs, constituit din 8 module, organizat în 3 volume, a fost elaborat în cadrul Proiectului „Integrarea copiilor cu dizabilități în școlile generale”, finanțat din grantul oferit Republicii Moldova de Guvernul Japoniei prin Fondul de Politici de Dezvoltare a Resurselor Umane (PHRD), administrat de Banca Mondială și gestionat de Fondul de Investiții Sociale din Moldova (FISM). În procesul de implementare a acestui proiect, Lumos Moldova oferă servicii de consultanță privind asistența tehnică în dezvoltarea modulelor de instruire în domeniul educației incluzive centrate pe copil și instruirea cadrelor didactice pentru a sprijini și învăța copiii cu dizabilități în școala generală.

Suport de curs aprobat prin:

Dispoziția Ministerului Educației al Republicii Moldova nr. 43 din 08.02.2016

Coordonator:

Domnica Gînu, doctor în psihologie, conf. universitar, cercetător științific superior, manager de Program, Lumos Moldova

Echipa responsabilă de dezvoltarea modulelor de instruire și instruirea cadrelor didactice în școlile beneficiare ale proiectului:

Angela Cara, doctor în pedagogie, conf. universitar, cercetător științific superior, Lumos Moldova

Tamara Fornea, doctor în sociologie, expert în instruire, Lumos Moldova

Ludmila Nagrineac, expert în instruire, Lumos Moldova

Autori:

MODUL I. Cadrul conceptual și legislativ de dezvoltare a educației incluzive

Galina Bulat, doctor în pedagogie, manager de Proiect „Dezvoltarea și promovarea educației incluzive”, Lumos Moldova

MODUL II. Managementul educației incluzive și dezvoltarea școlii incluzive

Galina Bulat, doctor în pedagogie, manager de Proiect „Dezvoltarea și promovarea educației incluzive”, Lumos Moldova

Rodica Solovei, doctor în pedagogie, conf. universitar, Institutul de Științe ale Educației

Vera Balan, director, Liceul Teoretic „Petre Țefănuță”, Ialoveni

MODUL III. Conștientizarea și acceptarea dizabilităților

Marcela Dilion, doctor în sociologie, conf. universitar, coordonator de proiect, Keystone Moldova

Valentina Pritcan, doctor în psihologie, conf. universitar, Universitatea de Stat „Alecu Russo”, Bălți

Angela Cara, doctor în pedagogie, conf. universitar, cercetător științific superior, Institutul de Științe ale Educației

Recenzenți:

Nicolae Bucun, doctor habilitat în psihologie, prof. universitar, Institutul de Științe ale Educației

Virginia Rusnac, doctor în psihologie, director, Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică

Nadia Cristea, ex-viceministru al educației, director, Liceul Teoretic „Pro Succes”, Chișinău

Coordonator din partea FISM:

Oxana Isac, doctor în sociologie, conf. universitar, Fondul de Investiții Sociale din Moldova

Educația incluzivă: Suport de curs pentru formarea continuă a cadrelor didactice în domeniul educației incluzive centrate pe copil / Galina Bulat, Rodica Solovei, Vera Balan [et. al.]; coord.: Domnica Gînu; Proiectul „Integrarea copiilor cu dizabilități în școlile generale”, Fondul de Investiții Sociale din Moldova (FISM), Protecting Children. Providing Solutions (LUMOS). – Chișinău: Lyceum, 2016 (F.E.-P. „Tipografia Centrală”). ISBN 978-9975-3104-9-9.

Vol. 1. – 2016. – 168 p. – Apare cu sprijinul financiar al Guvernului Japoniei prin Fondul de Politici de Dezvoltare a Resurselor Umane (FISM). – Bibliogr. la sfârșitul art. – 700 ex. – ISBN 978-9975-3144-0-4. 376(075.8)

E 19

CUPRINS

ARGUMENT	6
ABREVIERI	7
LISTA SEMNELOR CONVENȚIONALE	8
MODULUL I. Cadrul conceptual și legislativ de dezvoltare a educației incluzive	
INTRODUCERE	10
1.1. Educația incluzivă: delimitări conceptuale	12
1.2. Legislație și politici internaționale privind dreptul la educație și educația incluzivă	20
1.3. Legislația națională în domeniul dezvoltării și promovării educației incluzive	24
1.4. Dimensiuni și indicatori ai incluziunii	29
BIBLIOGRAFIE	31
ANEXE	
Anexa 1. Documente de politici internaționale, care conțin referințe la dreptul la educație și educația incluzivă (idei de bază)	32
Anexa 2. Documente de politici și legislația națională, care conțin referințe la dreptul la educație al tuturor copiilor și educația incluzivă (idei de bază)	35
Anexa 3. Lista actelor normative și a documentelor metodologice în domeniul educației incluzive	39
Anexa 4. Dimensiunile și indicatorii incluziunii (după Indexul incluziunii școlare)	40
LISTA TABELELOR	
Tabelul 1.1. Caracteristici ale educației incluzive	17
LISTA FIGURILOR	
Figura 1.1. Abordări ale educației	16
Figura 1.2. Abordarea tridimensională a educației incluzive	21
Figura 1.3. Priorități în vederea asigurării educației de calitate pentru toți copiii	25
Figura 1.4. Etapele procesului de aplicare a Indexului incluziunii	30
MODULUL II. Managementul educației incluzive și dezvoltarea școlii incluzive	
INTRODUCERE	43
2.1. Niveluri de management în educația incluzivă	45
2.2. Instituții/structuri specializate în promovarea educației incluzive: misiune, atribuții și responsabilități	48

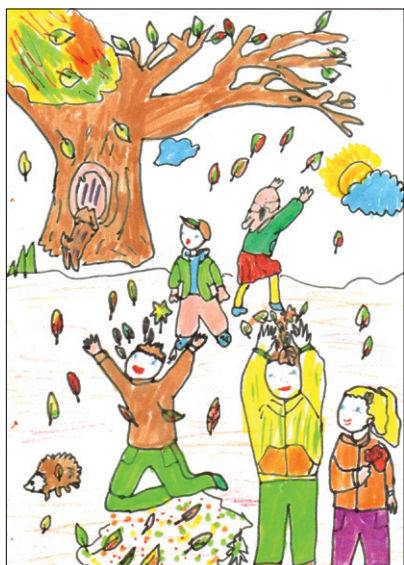
2.3. Managementul instituției de învățământ general din perspectiva educației incluzive	50
2.4. Comisia multidisciplinară intrașcolară (CMI): misiune, atribuții, responsabilități. Planificarea activității Comisiei	57
2.5. Niveluri de execuție în managementul EI. Personalul de suport: atribuții și responsabilități	63
2.6. Centrul de resurse pentru educația incluzivă (CREI)	69
2.7. Colaborarea cu părinții în școala incluzivă	76
2.8. Participarea copiilor în promovarea școlii incluzive	80
2.9. Planificarea și asigurarea formării continue a cadrelor didactice pentru realizarea educației incluzive	82
BIBLIOGRAFIE	87
LISTA ANEXELOR	
Anexa 1. Cele zece norme culturale în management (adaptare după Ten Key Cross-Cultural Management Skills de Karine Schomer)	88
Anexa 2. Modele liste de control pentru evaluarea/autoevaluarea dezvoltării EI la nivel instituțional	89
Anexa 3. Secvențe din Planul de dezvoltare instituțională al LT Petre Ștefănuță, or. Ialoveni	96
Anexa 4. Secvențe din Planul de activitate a CREI al LT Petre Ștefănuță, or. Ialoveni	104
Anexa 5. Tematici orientative pentru programele de educație parentală	115
Anexa 6. Modele de chestionare pentru constatarea necesităților de formare	116
LISTA TABELELOR	
Tabelul 2.1. Extrase din Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020	48
Tabelul 2.2. Atribuțiile de bază ale structurilor instituționale în domeniul managementului EI	53
Tabelul 2.3. Model de structură a Planului de activitate al CMI	58
Tabelul 2.4. Model de planificare anuală a activității cadrului didactic de sprijin	67
Tabelul 2.5. Structura planului de activități de educație parentală	77
LISTA FIGURILOR	
Figura 2.1. Niveluri de management EI	46
Figura 2.2. Atribuții și responsabilități generale pe niveluri de management EI	47
Figura 2.3. Reconsiderarea abordărilor în procesul edificării școlii incluzive	51
Figura 2.4. Niveluri de management în instituția educațională	54
Figura 2.5. Relația CMI cu SAP	59

Figura 2.6. Etapele de identificare a beneficiarilor CREI	72
Figura 2.7. Caracteristici ale planificării formării continue la nivel instituțional	83
Figura 2.8. Schema determinării necesităților de formare	84

MODULUL III. Conștientizarea și acceptarea dizabilităților

INTRODUCERE	122
3.1. Principii și valori ale incluziunii sociale. Rolul școlii în promovarea valorilor incluzive	124
3.2. Acceptarea copiilor cu dizabilități în instituțiile de învățământ și în comunitate	129
3.3. Abordarea intersectorială în asistența educațională și socială a copiilor cu dizabilități	136
3.4. Orientarea școlară și profesională a copilului cu dizabilități. Implicarea structurilor/serviciilor extra-școlare în asistența copilului cu dizabilități	143
3.5. Colaborarea cu părinții	149
3.6. Sensibilizarea și implicarea comunității în activitatea școlii incluzive	153
BIBLIOGRAFIE	158
LISTA ANEXELOR	
Anexa 1. Lista serviciilor sociale adresate copiilor cu dizabilități și familiilor acestora	160
Anexa 2. Chestionarul optantului	164
Anexa 3. Chestionarul diagnosticului diferențial (CDD)	165
Anexa 4. Chestionarul de autoevaluare	167
LISTA TABELELOR	
Tabelul 3.1. Valori incluzive	127
Tabelul 3.2. Etapele orientării profesionale	147
LISTA FIGURILOR	
Figura 3.1. Cercurile incluziunii	125
Figura 3.2. Dimensiunile Indexului pentru incluziune	128
Figura 3.3. Subiecți cu atribuții în domeniul prevenirii și combaterii discriminării și asigurării egalității	132
Figura 3.4. Mecanismul de colaborare intersectorială în asistența educațională a copiilor cu dizabilități	137
Figura 3.5. Prestații de asistență socială pentru copiii cu dizabilități	139
Figura 3.6. Tipuri de servicii sociale	140
Figura 3.7. Servicii sociale adresate copiilor cu dizabilități și familiilor acestora	141

ARGUMENT

Prezentul suport de curs a fost elaborat în cadrul Proiectului „Integrarea copiilor cu dizabilități în școlile generale”, finanțat de Banca Mondială, administrat de Fondul de Investiții Sociale din Moldova și implementat de A. O. Lumos Foundation Moldova în colaborare cu Ministerul Educației.

Supportul de curs se adresează, preponderent, cadrelor didactice și manageriale, personalului specializat din cadrul instituțiilor de învățământ general (cadrelor didactice de sprijin, psihologilor școlari, logopezilor), dar și factorilor de decizie, și are menirea de a sprijini eforturile școlilor din Republica Moldova în aspirația de a deveni instituții **pentru toți copiii**, prin urmare, și **instituții incluzive**.

Prezentul volum cuprinde 3 module:

- ✓ Cadrul conceptual și legislativ de dezvoltare a educației incluzive;
- ✓ Managementul educației incluzive și dezvoltarea școlii incluzive;
- ✓ Conștientizarea și acceptarea dizabilităților.

MODULUL I. Cadrul conceptual și legislativ de dezvoltare a educației incluzive, prezintă diferite abordări ale conceptului, politicile și actele normative în domeniul educației incluzive; analizează dimensiunile și indicatorii incluziunii.

MODULUL II. Managementul educației incluzive și dezvoltarea școlii incluzive, reflectă problematica managementului implementării educației incluzive la nivelurile central, teritorial și al unității școlare.

MODULUL III. Conștientizarea și acceptarea dizabilităților, abordează dizabilitatea din perspectivă intersectorială și prezintă reperele pentru dezvoltarea atitudinilor de acceptare a dizabilităților.

ABREVIERI

APL	Administrația publică locală
APP	Asistență parentală profesionistă
CA	Curriculum adaptat
CASCF	Centrul de Asistență Socială a Copilului și Familiei
CDS	Cadru didactic de sprijin
CES	Cerințe educaționale speciale
CG	Curriculum general
CM	Curriculum modificat
CMI	Comisia Multidisciplinară Intrașcolară
CR	Consiliul Raional
CRAP	Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică
CREI	Centrul de resurse pentru educația incluzivă
CSI	Comunitatea Statelor Independente
Echipa PEI	Echipa de specialiști care elaborează, realizează, monitorizează, revizuieste/actualizează Planul educațional individualizat
EI	Educație incluzivă
EPT	Educație pentru Toți
HG	Hotărârea Guvernului
IȘE	Institutul de Științe ale Educației
LT	Liceu Teoretic
ME	Ministerul Educației
ODM	Obiectivele de dezvoltare ale mileniului
OLSDÎ	Organul local de specialitate în domeniul învățământului
OMS	Organizația Mondială a Sănătății
ONG	Organizație nonguvernamentală
ONU	Organizația Națiunilor Unite
PCI	Paralizie cerebrală infantilă
PEI	Plan educațional individualizat
PIA	Plan individualizat de asistență
PII	Plan de intervenție individualizat
REC	Raport de evaluare complexă a dezvoltării copilului
SAP	Serviciul de asistență psihopedagogică
TEC	Tulburări emoționale (afective) și de comportament
TIC	Tehnologii informaționale de comunicare
TIM	Teoria inteligențelor multiple
UE	Uniunea Europeană
UES	Unitate de Educație Specială
UNESCO	Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură
UNICEF	Fondul Națiunilor Unite pentru Copii

LISTA SEMNELOR CONVENȚIONALE

	Durata Modulului
	Scop, obiective, competențe formate/dezvoltate
	Mesaje-cheie
	Repere teoretice
	Important
	Studii de caz
	Exemple de bune practici
	Sugestii practice/aplicative
	Materiale video
	Resurse adiționale utile
	Subiecte pentru reflecții: individual
	Sarcină de lucru: în perechi
	Sarcină de lucru: în grup

MODULUL I.

CADRUL CONCEPTUAL ȘI LEGISLATIV DE DEZVOLTARE A EDUCAȚIEI INCLUZIVE

INTRODUCERE

Studiile și cercetările privind evoluțiile la nivel mondial susțin că, în ultimele decenii, s-au înregistrat progrese notabile în realizarea țintelor educației pentru toți și a obiectivelor altor mișcări mondiale privind accesul la educație.

Organismele internaționale accentuează că este de o importanță crucială ca toți copiii și tinerii să aibă acces la educație. La fel de important este ca aceștia să fie dotați cu competențe care să îi abiliteze pentru participarea deplină la viața școlară și, ulterior, pentru inserția socio-profesională. În timp ce învățarea bazată pe performanțe academice este în continuare utilizată ca indicator al rezultatelor educației, învățarea bazată pe satisfacerea nevoilor urmează a fi concepută în sens mai larg, ca achiziționare de valori, atitudini, cunoștințe și abilități necesare pentru a face față provocărilor lumii contemporane, adică a fi inclus drept participant activ în societate.

Promovarea incluziunii înseamnă crearea și îmbunătățirea continuă a cadrului social și educațional pentru a sprijini experiența de învățare atât la nivel de copil și mediul lui de învățare, cât și la nivel de sistem, și toate acestea – în scopul formării individului, participant plener la viața societății. Realizarea dezideratului respectiv se bazează pe voința politică și capacitatea statelor de a adopta politici de echitate socială, prin dezvoltarea legăturilor intersectoriale și promovarea incluziunii educaționale.

Acesta este contextul în care, în ultimele decenii, în toate țările din Europa, dar și din lume, se vorbește tot mai intens despre educația incluzivă ca fundament important pentru asigurarea egalității de șanse pentru copiii cu cerințe educaționale speciale în diverse aspecte ale vieții lor. Principiul de bază, care guvernează procesele respective, este necesitatea imperativă de creare a unor sisteme de învățământ flexibile, receptive la nevoile diferite și complexe ale copiilor.

În calitate de agenți ai schimbărilor generate de dezvoltarea educației incluzive în sistemul de învățământ, cadrele didactice trebuie să fie pregătite pentru promovarea și implementarea calitativă a reformelor în derulare. În acest scop, pentru formarea continuă a personalului din învățământul general, se propune modulul *Cadrul conceptual și legislativ de dezvoltare a educației incluzive* ca fundament în dezvoltarea competențelor necesare pentru organizarea și realizarea procesului educațional din perspectiva educației incluzive.

Modulul conține informații privind conceptul educației incluzive și diferitele aspecte ale acestuia, evoluția cadrului de politici și legislativ la nivel național și internațional, valoarea și utilitatea *Indexului incluziunii școlare*, precum și unele aplicații practice.

Durata modulului: 3 ore

Scopul modulului vizează dezvoltarea/îmbunătățirea competențelor de aplicare a cadrului conceptual și normativ referitor la educația incluzivă și a dimensiunilor incluziunii la nivelul unității școlare.

Obiective:

- Informarea și familiarizarea personalului didactic și de conducere privind reperele conceptuale ale educației incluzive: fundamente, principii, valori etc.;
- Trecerea în revistă a cadrului normativ și de politici pentru implementarea educației incluzive, promovat la nivel internațional și național;
- Înțelegerea de către personalul didactic și de conducere a necesității și importanței valorificării în instituția de învățământ general a dimensiunilor incluziunii: politici, practici și culturi incluzive;
- Dezvoltarea atitudinii pozitive și deschise față de școala/educația incluzivă și față de incluziune, în general.

Competențe formate/dezvoltate

Urmare a parcurgerii acestui Modul de formare, cadrele didactice participante vor achiziționa competențe de:

- Cunoaștere, înțelegere și explicare a teoriilor, conceptelor, principiilor care fundamentează educația incluzivă;
- Aplicare a conceptelor-cheie și a principiilor incluziunii în procesul de implementare a educației incluzive la nivel de unitate școlară;
- Cunoaștere, înțelegere și explicare a documentelor de politici și actelor legislative, internaționale și naționale și a rolului lor în implementarea educației incluzive;
- Formularea argumentelor în susținerea dezvoltării educației incluzive;
- Manifestare a atitudinilor și percepțiilor corecte privind educația incluzivă.

Acest Modul vă va ajuta să găsiți răspunsurile la următoarele întrebări:

- Cum a evoluat conceptul educației incluzive ca fundament pentru asigurarea egalității de șanse pentru toți copiii?
- Cum este definit modelul școlii prietenoase copilului în conceptul promovat de UNICEF?
- Care sînt principiile de bază ale educației incluzive?
- Care sînt angajamentele asumate de către guvernele din diferite țări pentru respectarea dreptului la educație al copiilor cu dizabilități?
- Care este definiția educației incluzive dată de Codul Educației?

1.1. Educația incluzivă: delimitări conceptuale

Evoluția educației, a conceptelor și principiilor privind dezvoltarea continuă a acesteia, a cunoscut o istorie sinuoasă, în anumite perioade fiind evidențiate tendințe specifice în abordare. Ultimele decenii în istoria educației sînt puternic marcate de promovarea conceptului *educației incluzive* (EI) drept fundament important pentru asigurarea egalității de șanse pentru toți copiii.

Conceptul de EI a luat naștere ca răspuns la abordările tradiționale și perimate, conform cărora anumite categorii de copii au fost excluși din școlile de masă din motivul dizabilității, dificultăților/problemelor de învățare, vulnerabilității familiei sau din alte motive și plasați în instituții rezidențiale de tip internat. Cercetările existente la nivel mondial furnizează suficiente dovezi privind influențele nefaste ale instituționalizării asupra dezvoltării copiilor. Astfel, se constată că cea mai vulnerabilă categorie de copii sînt cei cu dizabilități, care sînt mai predispuși diferitor forme de neglijare, abuz și violență [8].

Analiza fenomenului excluderii relevă mai multe cauze ale acestuia, care pot fi, convențional, grupate în trei categorii:

1. Cauze de sistem, exprimate, în special, prin:
 - Ineficiența sistemului (sistemelor) în a răspunde necesităților copiilor și familiilor lor;
 - Lipsa serviciilor de educație incluzivă și conexe, bazate pe comunitate;
 - Lipsa modelelor, practicilor de incluziune;
 - Insuficiența serviciilor de sprijin familial.

2. Cauze ce țin de familie:
 - Competențe parentale reduse, insuficiente;
 - Grad înalt de vulnerabilitate a familiilor.
3. Cauze care vizează copilul:
 - Probleme în dezvoltarea copilului;
 - Demotivare și eșec școlar.

Statistici relevante:

- 8 mln. de copii la nivel global sînt plasați în instituții rezidențiale; 600 mii – în țările Europei Centrale și de Sud-Est și țările membre CSI;
- Cca. 64% din copiii instituționalizați sînt cu dizabilități;
- Copiii cu dizabilități sînt de 3,4 ori mai predispuși diferitor forme de abuz;
- 2,5 mln. copii de vîrstă școlară sînt în afara școlii;
- 1,6 mln. copii de vîrstă preșcolară nu sînt încadrați în educație;
- 12 mln. de adolescenți care, potrivit vîrstei, ar trebui să fie încadrați într-un program de educație, sînt în afara sistemelor;
- 3,6 mln. copii cu dizabilități nu sînt școlarizați;
- Cca. 50 % din copii de 15 ani nu dețin competențe școlare de bază în citit-scris, matematică, științe.

(Surse: *Safeguarding children* (2009), UNICEF, PISA, (2013))

Conceptul incluziunii își are originile în *Declarația Universală a Drepturilor Omului* (ONU, 1948) [21], care recunoaște că toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și drepturi. Această declarație induce ideea că incluziunea este acceptarea tuturor oamenilor, independent de diferențele dintre ei. Este vorba despre aprecierea persoanelor pentru ceea ce sînt și competențele lor, mai degrabă decît despre felul în care merg, vorbesc sau se comportă. Incluziunea permite oamenilor să valorifice diferențele dintre ei, prin aprecierea că fiecare persoană este unică în felul său.

Ulterior, conceptul a fost completat, îmbogățit, fiindu-i atribuite diferite nuanțe semantice. Organizații internaționale prestigioase, precum UNESCO, UNICEF, Banca Mondială și altele, au lansat viziunea lor asupra EI și a conceptelor ce derivă din aceasta.

UNICEF promovează modelul școlii prietenoase copilului – un concept holistic (cu contribuție-cheie în asigurarea calității educației), care se referă la un mediu sigur, sănătos și protector de învățare. Școala prietenoasă copiilor este incluzivă, efectivă, sănătoasă și protectoare, încurajând participarea copiilor, familiilor și comunităților; se bazează pe respectarea drepturilor copilului, dă prioritate celor mai dezavantajați copii.

În viziunea UNICEF, școala prietenoasă copiilor:

- identifică copiii excluși și îi înrolează;
- recunoaște educația ca drept al fiecărui copil;
- contribuie la supravegherea (monitorizarea) drepturilor și bunăstării fiecărui copil din comunitate;
- nu exclude, nu discriminează și nu stereotipizează în bază de diferențe;
- oferă educația obligatorie gratuită, accesibilă, în special pentru familiile și copiii în situații de risc;
- respectă diversitatea și asigură egalitatea în învățare pentru toți copiii;
- răspunde necesităților copiilor și diversității bazate pe gender, probleme sociale, etnice și pe nivel de abilitate [23].

UNESCO declară că educația incluzivă se bazează pe dreptul tuturor copiilor la o educație de calitate, care satisface necesitățile de bază de învățare și îmbogățește viața. Cu accent deosebit asupra grupurilor vulnerabile și marginalizate, educația incluzivă urmărește să dezvolte întregul potențial al fiecărui individ.

De asemenea, UNESCO a lansat termenul *educația cerințelor speciale*, acesta însemnând adaptarea, completarea și flexibilizarea educației pentru anumiți copii, în vederea egalizării șanselor de participare și incluziune [22].

WORLD BANK

Banca Mondială susține că principiul fundamental al școlii incluzive este că toți copiii trebuie să învețe împreună, ori de câte ori este posibil, indiferent de ce dificultăți sau diferențe pot avea. Școlile incluzive trebuie să recunoască și să răspundă necesităților diverse ale elevilor.

Școlile trebuie să asigure o educație de calitate pentru toți, prin programe de studiu adecvate, aranjamente organizaționale, strategii de predare, utilizarea resurselor și parteneriatelor cu comunitățile lor. În fiecare școală trebuie să existe servicii de sprijin potrivit necesităților speciale ale elevilor. Incluziunea nu ar trebui să fie privită ca ceva adăugat la o școală convențională. Aceasta trebuie să fie privită ca parte intrinsecă a misiunii, filozofiei, valorilor, practicilor și activității școlii [24].

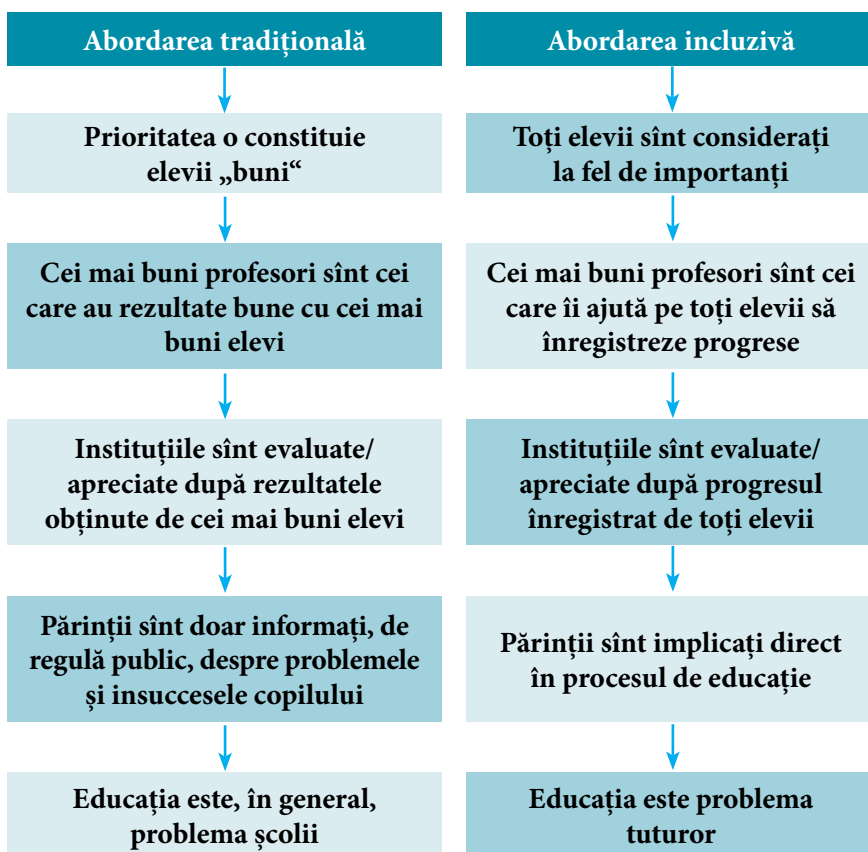
Pentru abordarea adecvată a CES ale copiilor este necesară alocarea resurselor suplimentare, care să sprijine educația atunci când elevii au anumite dificultăți de acces la curriculumul general [20].

Schimbarea filozofiei și viziunii în ceea ce privește cerințele diferite și speciale ale indivizilor a condus spre schimbări profunde și în retorica educațională. Sub presiunea noilor abordări (inclusiv după aprobarea de către OMS a CIF, 2001 [2]), termeni de tipul *invalid/handicapat/needucabil* și *educație corecțională* au fost înlocuiți cu termenii *copil cu cerințe educaționale speciale* și *educația cerințelor speciale*.

Conceptul EI s-a dezvoltat din cel al *integrării*, aplicat în perioada de tranziție la noile viziuni asupra educației copiilor cu cerințe speciale. Identificarea/constatarea diferențelor specifice ambelor concepte oferă posibilitatea evidențierii unor aspecte principal importante. Astfel, *integrarea* constă în asimilarea copilului în cadrul învățământului general, proces prin care se adaptează școlii, în timp ce aceasta rămîne, în cea mai mare parte, neschimbată, iar *incluziunea* presupune ca instituțiile și sistemul educațional, în general, să se schimbe și să se adapteze continuu necesităților copiilor.

Privit dintr-o perspectivă evolutivă, conceptul EI a condiționat transformări profunde în abordarea diferitor aspecte ale fenomenului și procesului educațional.

Figura 1.1. Abordări ale educației

Trecerea în revistă a celor mai importante studii, documente și abordări privind incluziunea ne convinge că nu există, deocamdată, o înțelegere generală, universală asupra a ceea ce numim *educație incluzivă*. Nu vom găsi o definiție unică, exhaustivă, care să fie total corectă sau total greșită. Se consideră mai indicată combinația elementelor din diferite definiții pentru a o crea pe cea care se potrivește mai bine într-un anumit context/situație. Sinteza celor mai diferite definiții/abordări permite a face anumite concluzii privind ceea ce este și ce nu este EI.

Tabelul 1.1. Caracteristici ale educației incluzive

Educația incluzivă este...	Educația incluzivă nu este...
...un proces în continuă evoluție, schimbare și îmbunătățire a instituțiilor și sistemului de învățământ pentru a face educația cât mai prietenoasă și benefică pentru toți copiii.	...un proiect unic, realizat într-o anumită perioadă de timp.
...reconsiderarea culturii, politicilor și practicilor educaționale, astfel încât acestea să răspundă diversității copiilor și cerințelor acestora.	...concentrarea exclusivă pe includerea copiilor cu dizabilități în mediile generale de învățare.
...flexibilizarea sistemului de învățământ, pentru ca acesta să fie adecvat cerințelor oricărui elev.	...încercarea de a-i schimba pe cei ce învață, astfel încât aceștia să se poată potrivi mai convenabil cu un sistem de educație neschimbat.
...un efort continuu de identificare și eliminare a barierelor din calea accesului copiilor la educație, participarea la procesul educațional, precum și realizarea performanțelor academice și sociale. Abordarea fiecărui caz drept o situație unică, particulară.	...concentrarea exclusivă doar pe asigurarea accesului la școală/clasă. ...un set de formule sau acțiuni care pot fi folosite în orice situație.
...axarea pe soluționarea barierelor determinate de atitudini, politici, practici, mediu și resurse.	...depășirea provocărilor/problemele financiare și de mediu.
...un proces participativ, care implică diverși actanți (cadre didactice, părinți, membri ai comunității, factori de decizie, lideri locali, reprezentanți ai ONG-urilor ș. a.)	...un proiect care poate fi implementat doar de către oficiali din învățământ sau experți externi.
...un proces care are loc atât în mediul școlar, cât și în afara sistemului formal de educație (în medii alternative de învățare, bazate pe comunitate).	...doar un proces care are loc în învățământul formal.

În sistemul național de învățământ se aplică definiția EI dată de Codul Educației. În Cod, EI este definită drept proces educațional, care răspunde diversității copiilor și cerințelor individuale de dezvoltare, oferind oportunități și șanse egale de a beneficia de drepturile fundamentale ale omului la dezvoltare și educație de calitate în medii comune de învățare [18].

Principiile de bază ale educației incluzive sînt cele consfințite în actele de politici educaționale, declarațiile forurilor mondiale în domeniu, în alte documente importante. Cele mai importante principii sînt următoarele:

- principiul drepturilor egale și egalizării șanselor;
- principiul interesului superior al copilului;
- principiul nondiscriminării, toleranței și valorificării tuturor diferențelor;
- principiul intervenției timpurii;
- principiul individualizării procesului de educație și dezvoltării la maximum a potențialului fiecărui copil;
- principiul asigurării serviciilor de sprijin;
- principiul flexibilității în activitatea didactică;
- principiul designului universal, care permite crearea unui mediu accesibil tuturor;
- principiul managementului educațional participativ;
- principiul dreptului părintelui de a alege;
- principiul cooperării și parteneriatului social.

1. Organizați, în grup, dezbateri privind argumentele pro și contra educației incluzive. Expuneți argumentele identificate.

Pentru facilitarea dezbaterilor, pot fi folosite *Cele zece întrebări referitoare la educația incluzivă*, promovate de UNESCO [22]:

1.	Ce cunoaștem despre excludere sau îngrădirea accesului la educație?
2.	Cercetările în domeniul abandonului școlar și excluderii sugerează că, în prezent, mai multe țări promovează/se concentrează pe asigurarea accesului și mai puțin pe asigurarea unei calități decente a educației. De ce?
3.	Cum sprijină educația incluzivă învățarea reușită?
4.	Care sînt principiile incluziunii?
5.	Termenul <i>incluziune</i> este adesea asociat copiilor cu necesități speciale. De ce?
6.	Cum trebuie să se schimbe educația pentru a se potrivi tuturor?
7.	Cum trebuie să se schimbe curricula pentru a îmbunătăți procesul de învățare și a încuraja incluziunea tuturor?
8.	Cadrele didactice au un rol primordial în procesul de învățare. Cu toate acestea, statutul lor și condițiile de muncă fac dificilă promovarea incluziunii. Ce trebuie să se întreprindă pentru a îmbunătăți situația lor?
9.	Educația incluzivă de calitate este accesibilă/realizabilă?
10.	Educația incluzivă de calitate poate conduce la crearea unor societăți mai incluzive?

2. Enumerați, în baza celor constatate în prezentul Modul și în baza experiențelor Dvs., cîte trei beneficii ale educației incluzive pentru copii, cadre didactice, părinți, societate.

1. Explicați, în baza unui caz concret, aplicarea în procesul educațional a principiului respectării interesului superior al copilului.

2. Explicați actualitatea și importanța promovării educației incluzive ca abordare modernă a educației.

3. Reflectați asupra conceptelor *integrare* și *incluziune* și identificați similaritățile și diferențele dintre acestea. Încercați să redați în formă grafică/în desen ambele concepte.

4. Analizați diferențele între școala tradițională și școala incluzivă și expuneți opinia personală referitor la constatările din Figura 1.1.

1.2. Legislație și politici internaționale privind dreptul la educație și educația incluzivă

La nivel european și internațional există o serie de convenții, declarații și rezoluții cu privire la educația incluzivă, care stau la baza tuturor proceselor în domeniu și constituie un cadru de referință pentru dezvoltarea și realizarea politicilor și practicilor incluzive (Anexa 1). Aceste documente sînt, de asemenea, folosite ca principii directoare pentru promovarea valorilor incluziunii socio-educative și pentru stabilirea angajamentelor țărilor în realizarea educației incluzive.

Cele mai cunoscute documente aprobate la nivel internațional sînt: Declarația Universală a Drepturilor Omului, 1948 [21], Convenția privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățămîntului, 1960 [21], Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, 1989 [21], Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, 2007 [21]; precum și declarațiile adoptate în cadrul diferitelor foruri internaționale de mare răsunset: Declarația mondială asupra educației pentru toți de la Jomtien, 1990 [22], Declarația de la Salamanca, 1994 [4], Declarația Forumului mondial al educației de la Dakar, 2000 [22].

Toate documentele enumerate invocă drepturile fundamentale ale omului, cu precizarea că orice individ, indiferent de capacitatea lui fizică, intelectuală, materială de participare, are dreptul la educație și acest drept trebuie să fie asigurat pe baza egalității de șanse.

Articolul 24 (Educația) al Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități recunoaște dreptul persoanelor cu dizabilități la educație și impune necesitatea asigurării de către stat a unui sistem de învățămînt incluziv [21]. Astfel, pentru realizarea dreptului la educație al persoanelor cu dizabilități, statele și-au luat angajamentul să asigure accesul la educație, să promoveze educația de calitate și să asigure respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități (Fig. 1.2.).

Figura 1.2. Abordarea tridimensională a educației incluzive**Asigurarea accesului la educație al copiilor cu dizabilități vizează:**

- Intervenția timpurie și evaluarea copiilor cu dizabilități pentru asigurarea dezvoltării conform particularităților individuale.
- Eliminarea barierelor, inclusiv barierelor în comunicare, barierelor atitudinale și a celor fizice, cu care se confruntă copii cu mobilitate redusă etc.
- Informarea părinților referitor la drepturile copiilor lor.
- Asigurarea respectării drepturilor copiilor în procesul de luare a deciziilor.
- Promovarea unei culturi incluzive, în cadrul căreia copiii cu dizabilități învață împreună cu semenii lor și dobândesc abilități și competențe sociale.

Asigurarea unui sistem educațional de calitate pentru copiii cu dizabilități presupune:

- Crearea unui mediu centrat pe copil, stimulativ, sigur și sănătos.
- Diferențierea și individualizarea învățării.
- Aplicarea metodologiilor de învățare și predare active, participatorii, centrate pe copil.
- Utilizarea creativă a tehnologiilor de asistență.
- Cadre didactice care dețin competențe necesare pentru a preda în medii diferite de învățare, organizarea diferențiată și individualizată a

învățării, precum și valorificarea potențialului și punctelor forte ale fiecărui copil.

- Evaluarea progresului fiecărui elev (în raport cu propriile rezultate anterioare).
- Implicarea copiilor în diverse proiecte sau acțiuni de voluntariat, organizate la nivel de clasă și/sau instituție.

Respectarea drepturilor la educație ale copiilor cu dizabilități vizează:

- Respectul pentru identitatea copiilor: dreptul la identitate este un drept complex și asigură individualitatea copilului prin nume, naționalitate, domiciliu.
- Respectarea drepturilor la participare a copiilor: susținerea și implicarea activă a copiilor în procesul de luare a deciziilor cu privire la problemele care le afectează viața, precum și dreptul de a influența deciziile referitor la viața școlară.
- Respect pentru integritate: educația trebuie să se desfășoare într-un mediu în care se respectă demnitatea inerentă a copilului, astfel încât să-l ajute să-și exprime în mod liber opiniile [13].

Declarația de la Salamanca constituie un cadru important pentru edificarea pe baze generale a educației speciale, dar și un element-cheie în cadrul conceptual al politicilor educaționale. Principiile Declarației se referă la egalitatea de șanse în ceea ce privește accesul real la experiențele de învățare, la respectul pentru diferențele individuale și la educația de calitate pentru toți, concentrat, mai ales, pe punctele tari ale individului.

O altă serie de documente se referă în mod expres la copiii cu dizabilități/cerințe educaționale speciale și incluziunea lor în învățământul general. Unul dintre primele atare documente este Rezoluția Consiliului miniștrilor educației, referitoare la integrarea copiilor cu dizabilități în școlile de masă, urmare a căreia au fost aprobate *Regulile-standard privind Egalizarea Șanselor pentru Persoanele cu Dizabilități*, ONU, 1993 [21]. Ulterior, în anul 1996, a fost aprobată *Rezoluția Consiliului European privind drepturile persoanelor cu dizabilități* [16] – un angajament pentru acțiune al Consiliului, care creează oportunități largi pentru persoanele cu dizabilități.

În anul 2003, Parlamentul European adoptă *Rezoluția privind promovarea și protejarea drepturilor și demnității persoanelor cu dizabilități* [16], urmată, în același an, de *Rezoluția Consiliului European privind angajarea și integrarea socială a persoanelor cu dizabilități* [16], precum și *Rezoluția cu privire la oportunități egale în educație și formare pentru elevii și studenții*

cu dizabilități [16]. Aceste ultime documente sînt considerate principalele angajamente europene, care ghidează statele membre, dar și cele care aspiră la integrarea în UE, vizînd elaborarea politicilor educaționale incluzive.

Viziunile și opiniile copiilor și tinerilor cu cerințe educaționale speciale sînt prezentate în Declarația *Viziunea Tinerilor în domeniul Educației Incluzive* (Lisabona, 2007) [14], care prevede o serie de propuneri referitoare la accesul în învățămîntul secundar, profesional și superior, agreate de către tineri cu cerințe speciale din 29 de țări.

În anul 2007, Consiliul European al miniștrilor educației a identificat abordarea cerințelor educaționale speciale drept unul dintre cele 16 obiective prioritare, necesar a fi luate în considerare pe Agenda Lisabona [21].

La nivel internațional, principiile-cheie cu impact asupra educației incluzive sînt prezentate și în cadrul politicii UNESCO *Liniile Directoare privind Incluziunea în Educație* (2009) [9], care constată că EI este un proces de consolidare a capacității sistemului de învățămînt de a ajunge la toți copiii. Un sistem educațional incluziv poate fi creat doar în cazul în care școlile obișnuite devin mult mai incluzive, cu alte cuvinte – cînd acestea devin mai bune pentru educarea tuturor copiilor din comunitățile în care sînt amplasate. *Orientările Politicii UNESCO* evidențiază următoarele principii cu privire la educația incluzivă:

- ✓ Incluziunea și calitatea sînt reciproce;
- ✓ Accesul și calitatea sînt legate și se consolidează reciproc;
- ✓ Calitatea și echitatea sînt esențiale pentru asigurarea educației incluzive.

Orientările Politicii UNESCO constituie resurse importante, deopotrivă, pentru elaboratorii de politici și decidenții din domeniul educațional, pentru cadrele didactice și elevi, pentru liderii comunitari și membrii societății civile în eforturile acestora de promovare a incluziunii.

Cel mai recent document al Comisiei Europene – *Support pentru copiii cu cerințe educaționale speciale*, 2013 [12] – constată că există, la nivel european, un consens politic general privind importanța educației incluzive și a asigurării drepturilor copiilor cu cerințe educaționale speciale la educație în medii comune. Se subliniază ideea că acordarea de sprijin pentru copiii cu cerințe educaționale speciale este o problemă care trebuie să preocupe guvernele și sistemele de educație, în sensul creării, dezvoltării și consolidării instituțiilor, structurilor, serviciilor de suport educațional.

În acest context, reprezentanții structurilor guvernamentale și ai societății civile din 20 de țări din Europa și Asia Centrală (Conferința „Including All Children in Quality Learning” (Incluziunea tuturor copiilor în învățămîntul de calitate), Turcia, 2013) au lansat un apel pentru accelerarea reformelor în vederea asigurării unei educații de calitate pentru toți copiii (Fig. 1.3.) [3].

Principiile ce se conțin în documentele de mai sus sînt definatorii și fundamentale pentru edificarea și implementarea la nivel național a politicilor educaționale, în consens cu tendințele internaționale și orientările de bază, referitoare la educația incluzivă de calitate.

1. Argumentați necesitatea cunoașterii orientărilor internaționale în domeniul educației incluzive. În cazul dezacordului, expuneți argumentele contra.

2. Analizați, în perechi, următorul fragment din Declarația de la Salamanca:

„Școlile trebuie să fie compatibile cu toți copiii, indiferent de condițiile fizice, intelectuale, emoționale, lingvistice sau de altă natură. Principiul fundamental al școlii incluzive este că toți copiii trebuie să învețe împreună, indiferent de dificultățile pe care aceștia le pot avea sau de diferențele care pot exista între ei.”

3. Explicați modalitatea în care trebuie să fie aplicate prevederile Declarației în școala generală. Identificați constrîngerile/problemele care pot crea impedimente în aplicare.

4. Demonstrați, în baza documentelor internaționale, că dreptul la educație, educația pentru toți și EI sînt priorități pe care și le asumă/trebuie să și le asume statele și guvernele.

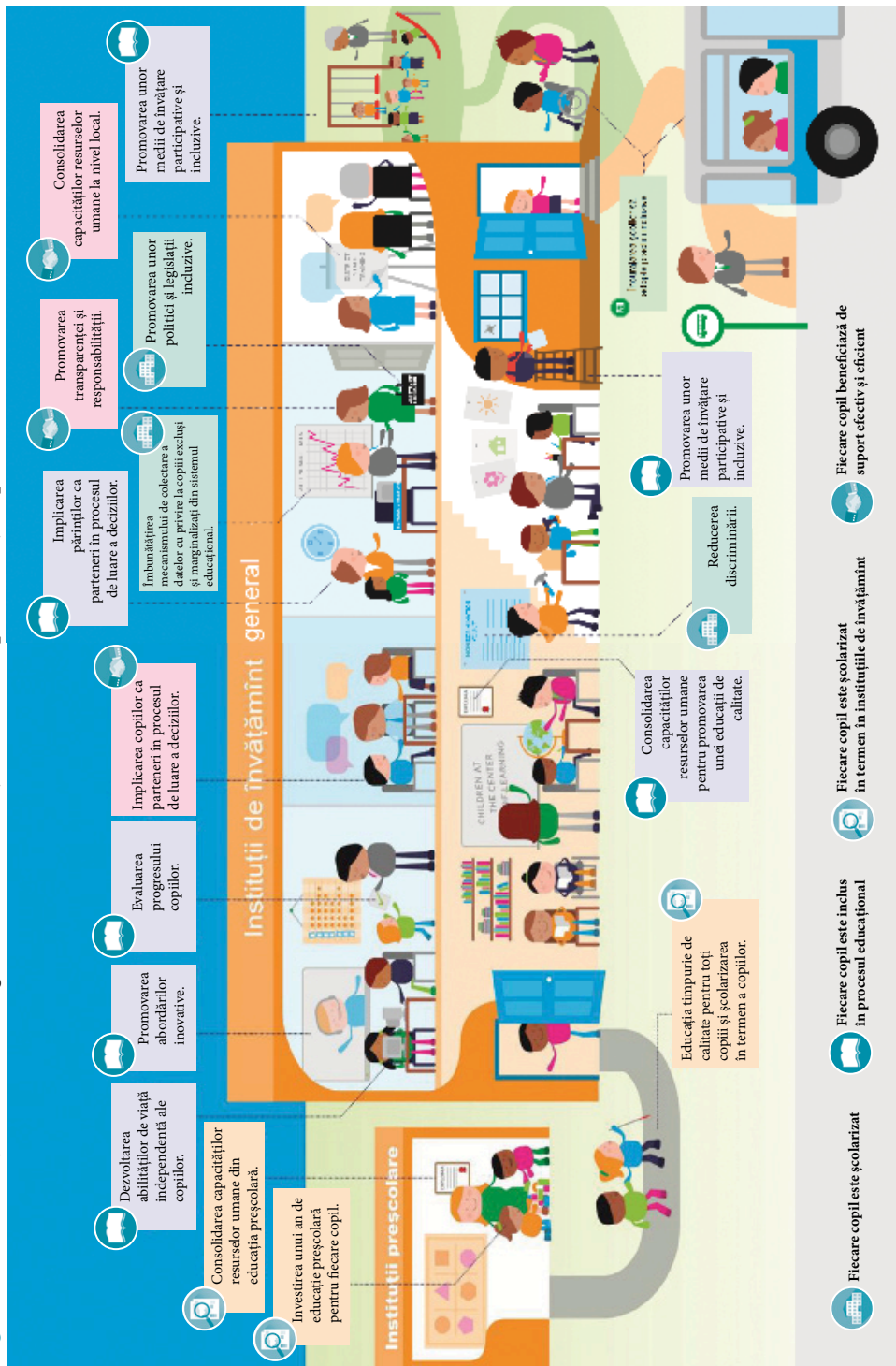
5. Sintetizați, în baza conținuturilor din compartimentul 1.2. și Anexa 1, viziunea comună a organizațiilor/forurilor internaționale privind EI.

1.3. Legislația națională în domeniul dezvoltării și promovării educației incluzive

La nivel național, autoritățile Republicii Moldova au făcut eforturi pentru alinierea țării noastre la tendințele înregistrate pe plan internațional. Obiectivele de bază ale politicilor statului au fost orientate spre reformarea sistemului rezidențial și dezvoltarea EI.

Figural.3. Priorități în vederea asigurării unei educații de calitate pentru toți copiii

Angajamentele asumate se realizează pe căi diferite:

- prin ratificarea documentelor de politici internaționale (Convenția ONU cu privire la Drepturile Omului, Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului, Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități);
- prin participarea la realizarea obiectivelor de dezvoltare promovate pe plan mondial;
- prin dezvoltarea politicilor la nivel național (Strategia și Planul Național de reformă a sistemului rezidențial de îngrijire pentru anii 2007-2012, Strategia privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, 2010-2013, Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020, Strategia pentru protecția copilului pentru anii 2014-2020).

Legislația și politicile naționale conțin o serie de prevederi explicite, care asigură incluziunea socială și educațională a copiilor (Anexa 2). **Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020** [18] servește drept document de bază în acest sens și creează cadrul normativ-strategic pentru realizarea proceselor de asigurare a condițiilor adecvate pentru valorificarea potențialului tuturor copiilor.

Obiectivele de bază ale Programului vizează:

- promovarea educației incluzive drept prioritate educațională în vederea evitării excluderii și/sau marginalizării copiilor;
- dezvoltarea cadrului normativ și didactico-metodic pentru promovarea și asigurarea implementării educației incluzive;
- formarea unui mediu educațional prietenos, accesibil, în măsură să răspundă așteptărilor și cerințelor speciale ale beneficiarilor;
- formarea unei culturi și a unei societăți incluzive.

Conform prevederilor Programului, educația incluzivă creează șanse egale tuturor copiilor de a frecventa aceeași școală și de a învăța împreună, indiferent de apartenența lor culturală, socială, etnică, religioasă și economică sau de abilitățile și capacitățile lor intelectuale sau fizice. Privite din această perspectivă, principalele **funcții** ale EI se referă la:

- satisfacerea necesităților educaționale ale tuturor membrilor comunității;
- schimbarea de atitudini, comportamente, conținuturi educaționale pentru a răspunde diversității copiilor;
- reformarea școlii și societății în ansamblu, astfel încât acestea să răspundă necesităților de educație ale tuturor copiilor;

- centrarea procesului de educație pe copil/elev, abordarea fundamentată pe interesele copilului, dezvoltarea respectului de sine, toleranță și acceptare;
- orientarea strategică spre trecerea de la adaptarea elevului la diferite școli la adaptarea învățămîntului la diferențele dintre elevi;
- ameliorarea continuă a calității educației.

Conform *Programului de dezvoltare a educației incluzive*, instituția de învățămînt general trebuie să achiziționeze o serie de caracteristici care îi vor permite realizarea obiectivelor și funcțiilor promovate în Program:

- accent pe integrare, și nu pe ierarhizare și selectare;
- instruire individualizată, axată pe cerințele și capacitățile fiecăruia;
- deschidere spre aplicarea programelor opționale, complementare, adaptate la situații specifice;
- respectarea integrală a drepturilor copilului, în special a dreptului la educație în medii comune/generale;
- identificarea nevoilor beneficiarilor și referirea la alte servicii comunitare (servicii de sprijin familial, oportunități de educație non-formală etc.);
- implicarea familiei și comunității în procesul educațional.

În perioada de după aprobare, implementarea *Programului de dezvoltare a educației incluzive* a fost susținută prin elaborarea și aplicarea în sistemul educațional a unui șir de acte normative și documente metodologice, care au facilitat promovarea educației incluzive la scară națională (Anexa 3).

În scopul implementării *Programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020* [18], a fost elaborat și aprobat **Planul de acțiuni** pentru perioada anilor 2015-2017, care prevede următoarele obiective:

- Asigurarea șanselor egale la o educație de calitate pentru fiecare copil, tînăr, adult, la toate nivelurile și ciclurile sistemului de învățămînt;
- Formarea unei culturi și a unei societăți incluzive în vederea incluziunii în comunitate a copiilor și tinerilor cu cerințe educaționale speciale;
- Reintegrarea socio-educațională a copiilor aflați în instituțiile de tip rezidențial, în vederea reducerii, pînă în anul 2017, a numărului de copii plasați în aceste instituții cu 40% și reorganizării a cel puțin 25% din instituțiile de învățămînt de tip rezidențial;

- Elaborarea și dezvoltarea cadrului de asigurare a calității pe dimensiunea educație incluzivă;
- Consolidarea capacităților instituționale la toate nivelurile de învățământ pentru asigurarea accesului, relevanței și calității educației incluzive;
- Asigurarea colaborării și transparenței în procesul dezvoltării EI.

Astfel, **Codul Educației**, aprobat recent, reglementează expres educația incluzivă și stabilește că învățământul pentru copiii cu CES este parte integrantă a sistemului de învățământ și are drept scop educarea, reabilitarea și/sau recuperarea și incluziunea educațională, socială și profesională a persoanelor cu dificultăți de învățare, de comunicare și interacțiune, senzoriale și fizice, emoționale și comportamentale, sociale. Un aspect important, reflectat în Cod, îl constituie prevederile referitoare la categoriile de personal și atribuțiile specifice ale acestora în educația copiilor cu CES [18].

În același context, într-un alt document de politică educațională națională, **Strategia Educația 2020**, țara își propune să creeze, către anul 2020, un sistem de educație care este accesibil tuturor, care oferă educație de calitate, relevantă pentru societate și economie. Acest deziderat urmează a fi realizat inclusiv prin promovarea și asigurarea educației incluzive la nivel de sistem educațional conform Obiectivului specific 1.6. al Strategiei. La modul concret, se preconizează creșterea anuală cu cel puțin 10% a accesului copiilor cu CES la învățământul general. În acest scop, se vor realiza activități pentru:

- Promovarea la nivel de familie, APL, comunități, instituții de învățământ a rolului educației incluzive în asigurarea șanselor egale la educație de calitate pentru toți copiii.
- Instituirea/reorganizarea structurilor, formelor de suport, unităților de personal etc., pentru asigurarea asistenței psihopedagogice necesare dezvoltării copilului cu CES (servicii, centre, cadru didactic de sprijin, psiholog, asistent social etc.).
- Asigurarea infrastructurii și a condițiilor materiale propice pentru o educație incluzivă de calitate [18].

Constatăm, astfel, că politicile și legislația națională asigură cadrul normativ de dezvoltare și promovare a educației incluzive atât la nivel de sistem, cât și la nivelul instituțiilor de învățământ, în consens cu directivele internaționale în domeniu și cu angajamentele asumate.

1. Identificați, în grup, câte cinci acțiuni de bază pentru realizarea Obiectivului specific 1.6 din Strategia „Educația 2020”.
2. Discutați despre importanța cunoașterii și aplicării în organizarea instituțională, în perspectiva implementării EI, a Standardelor de calitate ale instituțiilor de învățământ general.

1. Extrageți, din *Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020*, rolul și funcțiile instituțiilor de învățământ în procesul promovării EI. Explicați exercitarea acestora la nivelul instituției pe care o conduceți/în care activați.
2. Studiați și analizați prevederile Capitolului VI „Învățământul pentru copiii și elevii cu cerințe educaționale speciale. Educația incluzivă” din Codul Educației.
3. Formulați cinci obiective pentru propria activitate în vederea realizării rolurilor școlii în dezvoltarea/promovarea EI.
4. Identificați, din Planul de acțiuni pe anii 2015-2017 pentru implementarea Programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020 (HG nr. 858 din 17.12.2015), 5 activități relevante pentru școala Dvs.

1.4. Dimensiuni și indicatori ai incluziunii

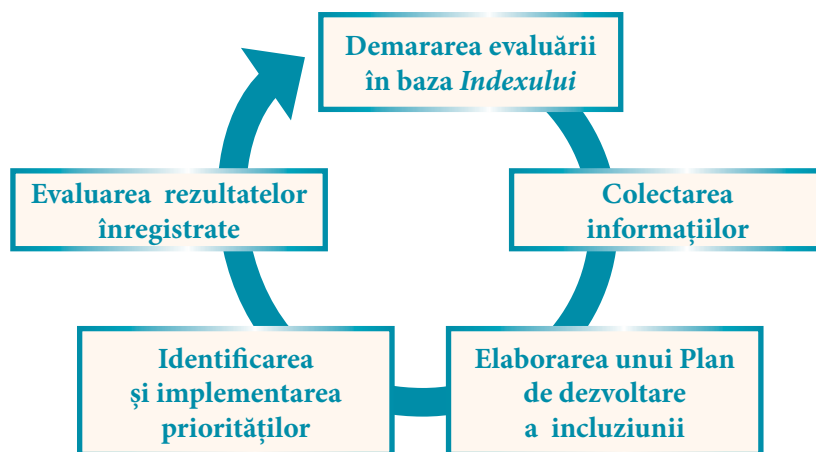
În conformitate cu *Indexul incluziunii școlare* [1], incluziunea este explorată prin intermediul a trei dimensiuni importante: culturi, politici și practici incluzive. Aceste trei dimensiuni, importante deopotrivă, sînt privite ca și orientări de bază în dezvoltarea școlii incluzive. În demersul de stabilire și analiză a dimensiunilor incluziunii, autorii *Indexului* pornesc de la necesitatea creării **culturilor** instituționale (concepții, atitudini, tradiții, obiceiuri) în susținerea procesului de incluziune. Dezvoltarea unor valori incluzive, împărtășite de întreaga comunitate școlară, și nu doar, poate conduce la schimbări importante pe celelalte dimensiuni.

Producerea **politicilor** incluzive asigură cadrul instituțional de promovare a EI la nivelul instituției. Politicile sînt concepute în așa fel, încît să încurajeze toți subiecții să devină promotori activi ai incluziunii. Politicile trebuie să conțină strategii clare, care orientează comunitatea școlară și membrii ei spre dezvoltarea incluziunii reale, de calitate.

Desfășurarea **practicilor** incluzive asigură transferul politicilor și culturii în activitate curentă, desfășurată în clasă și în afara ei, orientată spre includerea efectivă a tuturor copiilor în procesul educațional.

Fiecare dintre cele trei dimensiuni este structurată pe două secțiuni, care, la rândul lor, conțin seturi de indicatori, cunoscuți în mediul educațional drept indicatori ai incluziunii (Anexa 4). Dimensiunile și indicatorii incluziunii pot fi și sînt aplicați cu succes în procesul de evaluare și autoevaluare a gradului de dezvoltare a incluziunii într-o instituție educațională. Procesul respectiv este considerat unul ciclic și se realizează prin parcurgerea a cinci etape de bază.

Figura 1.4. Etapele procesului de aplicare a *Indexului incluziunii*

În același timp, potrivit afirmațiilor autorilor, *Indexul* poate fi aplicat integral sau parțial, deoarece acesta nu este o alternativă care să urmărească creșterea performanțelor școlare, ci, mai degrabă, un set de orientări menite să sprijine comunitățile școlare și membrii acestora (conducători, cadre didactice, copii, părinți) în eforturile lor de edificare a școlilor incluzive.

1. Elaborați, în grup, lista activităților necesare a fi întreprinse la fiecare etapă din algoritmul procesului de aplicare a *Indexului incluziunii școlare*. (Activitatea poate fi realizată în cinci grupuri, câte unul pentru fiecare etapă.)
2. Identificați prioritățile instituției, pe termen scurt, în domeniul dezvoltării educației incluzive. Folosiți, pentru analiză, autoevaluare și formulare de concluzii, indicatorii din *Indexul incluziunii școlare*. (Aplicați exercițiul în lucrul cu diferite categorii de subiecți: cadre didactice, copii cu și fără CES, părinți ai copiilor cu și fără CES).

1. Încercați să evaluați propria activitate în baza *Indexului incluziunii școlare*. Stabiliți și argumentați posibilitatea/imposibilitatea efectuării unui atare exercițiu.

BIBLIOGRAFIE

1. Booth T, Ainscow M. Indexul incluziunii școlare. Promovarea educării și participării tuturor copiilor la învățământul de masă, 2015.
2. Clasificarea internațională a funcționării, dizabilității și sănătății. Organizația Mondială a Sănătății. Geneva, 2004.
3. Call for Action. Education equity now. Including all children in quality learning. UNICEF, 2013.
4. Declarația de la Salamanca și direcțiile de acțiune în domeniul educației speciale: Acces și calitate, Salamanca, Spania, iunie 1994, tradusă și publicată în limba română prin grija Reprezentanței Speciale UNICEF în România, 1995.
5. Features of quality inclusive education for all http://www.eenet.org.uk/resources/docs/IDDC_quality_IE_poster.pdf
6. Incluziunea în educație. Ghid de politici, UNESCO, traducere RENINCO, București, 2011.
7. Miles S. Enabling Inclusive Education: Challenges and Dilemmas. Enabling Education Network (EENET) http://www.eenet.org.uk/resources/docs/bonn_2.php
8. Murray M., Osborne Ch. Safeguarding disabled children. Practice guidance. Crown, 2009.
9. Policy Guidelines on Inclusive Education. UNESCO, 2009.
10. Rezoluția Consiliului European nr. 2003/C134/04 referitoare la oportunitățile egale pentru elevii și studenții cu dizabilități la educație și formare profesională, (Council Resolution on equal opportunities for pupils and students with disabilities in education and training).
11. Strategia EUROPA 2020. O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii. Comisia Europeană. Bruxelles, 2010.
12. Support for children with special educational needs (SEN). European Commission. Bruxelles, 2013.
13. The right of children with disabilities to education: A rights-based approach to Inclusive Education, 2012 United Nations Children's Fund (UNICEF). Position paper, 2012 United Nations Children's Fund (UNICEF)
14. www.coe.int
15. www.eenet.org.uk
16. www.eur-lex.europa.eu
17. www.european-agency.org
18. www.justice.md
19. www.infoeuropa.md
20. www.oecd.org
21. www.un.org
22. www.unesco.org
23. www.unicef.org
24. www.worldbank.org

ANEXE

ANEXA 1

**Documente de politici internaționale, care conțin referințe
la dreptul la educație și educația incluzivă (idei de bază)**

Documente ONU	
Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948)	Orice persoană are dreptul la educație. Educația trebuie să fie gratuită, cel puțin în ceea ce privește învățământul elementar și general. Învățământul elementar este obligatoriu. Învățământul tehnic și profesional trebuie să fie accesibil tuturor, iar învățământul superior trebuie să fie, de asemenea, deschis tuturor, pe baza deplinei egalități, în funcție de merit. Statele trebuie să dezvolte sisteme de educație care să includă toți copiii, indiferent de capacitatea lor fizică, intelectuală sau financiară de participare.
Convenția privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului (1960)	Statele au angajamentul să furnizeze, să dezvolte și să aplice o politică națională, menită să promoveze, prin metode adaptate circumstanțelor și obiceiurilor naționale, egalitatea de posibilități și de tratament în domeniul învățământului.
Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (1966)	Orice persoană are dreptul la educație. Educația trebuie să urmărească deplina dezvoltare a personalității umane și a simțului demnității sale și să consolideze respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale.
Convenția ONU cu privire la drepturile copilului (1989)	Toți copiii au dreptul la educație. Acest drept trebuie să fie asigurat progresiv și pe baza egalității de șanse, eliminând discriminarea în ceea ce privește dreptul lor la educație.
Regulile-standard privind egalitatea șanselor persoanelor cu dizabilități (1993)	Autoritățile din domeniul educației generale sînt responsabile pentru educarea persoanelor cu dizabilități în contexte integrate. Educația pentru persoanele cu dizabilități trebuie să fie parte integrantă a sistemului național de planificare a educației, a dezvoltării curriculare și a organizării școlare.
Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități (2006)	Recunoaște dreptul la educație al persoanelor cu dizabilități și necesitatea asigurării unui sistem de învățămînt incluziv, la toate nivelurile de instruire. Garantează persoanelor cu dizabilități accesul la studii superioare, instruire profesională, educație pentru adulți și instruire continuă, fără discriminare și în măsură egală cu alte persoane.

Declarații ale forurilor mondiale în domeniul educației	
Declarația mondială privind educația pentru toți, Jomtien (1990)	Declarația de la Jomtien recomandă statelor lumii să-și construiască sistemele de educație naționale pornind de la dreptul fiecărui copil la o educație completă primară și la o dezvoltare armonioasă; de la angajarea pentru o pedagogie centrată pe copil, în care diferențele individuale sînt considerate o provocare și nu un obstacol; de la ameliorarea calității educației și a formării cadrelor didactice; de la angajamentul pentru o abordare intersectorială și holistică a educației.
Declarația de la Salamanca (1994)	<p>Fiecare copil are dreptul fundamental la educație și fiecărui copil trebuie să i se ofere șansa de a ajunge la un anumit nivel și de a se putea menține la un nivel acceptabil de învățare. Sistemele educaționale ar trebui proiectate, iar programele educaționale implementate în așa mod, încît să țină seama de marea diversitate a copiilor. Școlile trebuie să-i primească pe toți copiii, indiferent de condiția lor fizică, intelectuală, socială, afectivă, lingvistică sau de orice altă natură. Trebuie să fie incluși copiii cu dizabilități și copiii talentați, copiii străzii și copiii care muncesc, copiii proveniți din zone izolate, din populații nomade sau care aparțin minorităților lingvistice, etnice sau culturale și copiii care provin din alte zone sau grupuri dezavantajate sau marginalizate.</p> <p>Principiul fundamental al școlii incluzive este că toți copiii trebuie să învețe împreună, acest lucru este posibil oricînd, indiferent de dificultățile pe care aceștia le pot avea sau de diferențele care pot exista între ei. Școlile incluzive trebuie să recunoască și să răspundă necesităților diferite ale elevilor, ținînd cont de existența atît a unor stiluri diferite de învățare, cît și a unor ritmuri diferite; astfel, asigurînd o educație de calitate pentru toți, prin intermediul unor curriculumuri adecvate, a unor măsuri organizaționale, strategii de predare, a unui anumit mod de utilizare a resurselor și parteneriatelor cu comunitățile din care fac parte. Trebuie să existe sprijin continuu și servicii corespunzătoare necesităților speciale.</p>
Declarația Summitului mondial asupra dezvoltării sociale (Copenhaga, 1995)	Statele și-au exprimat hotărîrea de a urmări realizarea accesului universal și echitabil la o educație de calitate. Factorii de decizie trebuie să asigure șanse educaționale egale, la toate nivelurile, pentru copiii și tinerii cu dizabilități, în contexte integrate, luînd complet în considerare diferențele și situațiile individuale.

Forumul Mondial al Educației de la Dakar (2000)	<p>Includerea copiilor cu cerințe speciale, a celor din minoritățile etnice dezavantajate și din populații care migrează, din zone îndepărtate și izolate, din periferiile urbane și a copiilor excluși de la educație trebuie să fie parte a strategiilor necesare pentru atingerea educației primare universale până în anul 2015. Cerințele educaționale speciale ale persoanelor cu dizabilități solicită o atenție specială, de aceea trebuie întreprinse măsuri pentru asigurarea accesului la educație fiecărei categorii de persoane cu dizabilități, ca parte integrantă a sistemului de învățământ.</p>
Declarația Conferinței Internaționale în domeniul Educației <i>Calea spre viitor</i> (2008)	<p>Decidenții în domeniul educației trebuie să recunoască faptul că educația incluzivă este un proces în desfășurare, ce vizează oferirea educației de calitate pentru toți.</p> <p>Politicile educaționale trebuie să promoveze cultura și mediul școlar prietenos, care asigură învățarea eficientă și cuprinzătoare a tuturor copiilor.</p>
Documente de politici europene	
Rezoluția Consiliului European cu privire la oportunități egale în educație și formare pentru elevii și studenții cu dizabilități (2003)	<p>Documentul conține principalele angajamente europene, care ghidează statele membre, dar și cele care aspiră la integrarea în UE, în elaborarea politicilor educaționale incluzive.</p>
Declarația <i>Viziunea Tinerilor în domeniul Educației Incluzive</i> (Lisabona, 2007)	<p>„Noi vedem o mulțime de beneficii ale educației incluzive... Avem nevoie să avem și să interacționăm cu prieteni cu sau fără necesități speciale... Educația incluzivă este reciproc benefică pentru noi și pentru toată lumea”.</p>
Agenda <i>Europa 2020</i> (2009)	<p>Educația copiilor cu cerințe educaționale speciale este o prioritate în domeniul educației în perspectiva anului 2020.</p>
Documentul <i>Comisiei Europene Suport pentru copiii cu cerințe educaționale speciale</i> (2013)	<p>Există, la nivel european, un consens politic general privind importanța educației incluzive și a asigurării drepturilor copiilor cu cerințe educaționale speciale la educație în medii comune. Se subliniază ideea că acordarea de sprijin pentru copiii cu cerințe educaționale speciale este o problemă care trebuie să preocupe guvernele și sistemele de educație, în sensul creării, dezvoltării și consolidării instituțiilor, structurilor, serviciilor de suport educațional.</p>

ANEXA 2

Documentele de politici și legislația națională, care conțin referințe la dreptul la educație al tuturor copiilor și educația incluzivă (idei de bază)

<p>Constituția Republicii Moldova (1994)</p>	<p>Prevede asigurarea dreptului la învățatură prin învățământ general obligatoriu, învățământ liceal, profesional, învățământ superior, precum și prin alte forme de instruire. Dreptul prioritar de a alege tipul și forma de instruire a copiilor revine părinților.</p>
<p>Legea privind drepturile copilului (1994)</p>	<p>Stipulează că toți copiii sînt egali în drepturi, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, sex, limbă, religie, convingeri, avere sau origine socială. Declară ocrotirea de către stat și societate a copilului și familiei, considerată drept preocupare politică, socială și economică de prim ordin. Prevede asigurarea sănătății fizice și spirituale a copilului, acordarea unei griji deosebite și protecții sociale copiilor lipsiți temporar sau permanent de anturajul familiei sau care se află în alte condiții nefavorabile sau extreme. Statul garantează fiecărui copil dreptul la un nivel de viață adecvat dezvoltării sale fizice, intelectuale, spirituale și sociale.</p>
<p>Codul Educației (2014)</p>	<p>Stabilește că:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Educația are ca misiune satisfacerea cerințelor educaționale ale individului și societății; - Cetățenii Republicii Moldova au drepturi egale de acces la educație; - Învățământul pentru copiii și elevii cu CES este parte integrantă a sistemului de învățământ și are drept scop educarea, reabilitarea și/sau recuperarea și incluziunea educațională, socială și profesională a persoanelor cu dificultăți de învățare, de comunicare și interacțiune, cu deficiențe senzoriale și fizice, emoționale și comportamentale, sociale. - Statul asigură integrarea în sistemul de învățământ a copiilor și elevilor cu CES prin înscrierea copilului sau elevului cu CES în grupa sau clasa corespunzătoare din instituția de învățământ general; prin abordarea individualizată, determinarea formei de incluziune, examinarea și/sau reexaminarea complexă. - În instituțiile de învățământ general activează cadre didactice de sprijin abilitate pentru incluziunea copiilor și elevilor cu CES.

Strategia Națională „Educație pentru Toți” (2003)	Prevede promovarea politicilor de integrare a copiilor cu cerințe educaționale speciale în sistemul educațional comun, elaborarea suportului metodic adecvat, în special pentru instruirea copiilor în situații deosebit de dificile de dezvoltare și/sau sociale; integrarea socială a copiilor aflați în situații deosebit de dificile, crearea condițiilor adecvate pentru dezvoltarea lor psihosocială; susținerea materială a copiilor din familiile socialmente vulnerabile; integrarea copiilor cu cerințe educaționale speciale în instituțiile de învățământ general.
Strategia națională și Planul de acțiuni privind reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului pe anii 2007-2012 (2007)	Stabilește obiectivul de asigurare și respectare a dreptului copilului de a crește în mediul familial, precum și racordarea cadrului legal și instituțional de protecție a copilului și familiei la politicile internaționale; asigurarea accesului copilului și familiei la serviciile sociale de o bună calitate de tip familial și comunitar; consolidarea capacităților resurselor umane din sistem; dezvoltarea unui mecanism financiar eficient și flexibil, care să prevadă re-direcționarea resurselor financiare din sistemul rezidențial spre serviciile comunitare și de tip familial.
Strategia de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități (2010)	<p>Constată că exercitarea dreptului la educație în cadrul sistemului general de învățământ al persoanelor cu dizabilități se realizează sporadic, din cauza adaptării reduse a căilor de acces în instituții, a mobilierului special, a programelor de învățământ etc.</p> <p>Prevede reglementarea serviciilor de intervenție timpurie și de educație incluzivă, urmate de instruirea specialiștilor din aceste domenii, precum și diversificarea serviciilor sociale existente, destinate persoanelor cu dizabilități, serviciilor medico-sociale de intervenție timpurie și de educație incluzivă, orientarea, formarea și reabilitarea profesională. Un accent deosebit se pune pe asigurarea accesului persoanelor cu dizabilități la infrastructura socială, la mediul informațional și la piața forței de muncă.</p>
Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația 2020” (2014)	Prevede crearea, către anul 2020, a unui sistem de educație care este accesibil tuturor, care oferă educație de calitate, relevantă pentru societate și economie. Acest deziderat urmează a fi realizat prin promovarea și asigurarea educației incluzive la nivel de sistem educațional al Strategiei.

<p>Standardele de calitate pentru instituțiile de învățământ primar și secundar din perspectiva școlii prietenoase copilului (2013)</p>	<p>Standardele stabilesc:</p> <ul style="list-style-type: none"> - respectarea interesului superior al copilului drept principiu de bază în asigurarea calității educației; - individualizarea și abordarea inter/multidisciplinară ca precondiții pentru incluziunea în învățământul general a tuturor copiilor, iar prin aceasta – descreșterea efectelor excluziei sociale. <p>Standardele vizează aspecte importante ale organizării instituționale și ale procesului educațional centrat pe copil și necesitățile acestuia. Una din dimensiunile de bază a Standardelor – <i>Incluziunea educațională</i> – prevede asigurarea de către instituțiile de învățământ primar și secundar a unor condiții obligatorii pentru promovarea educației incluzive de calitate:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Instituția educațională cuprinde toți copiii, indiferent de naționalitate, gen, origine, stare socială, apartenență politică sau religioasă, stare a sănătății și creează condiții optime pentru realizarea și dezvoltarea potențialului propriu în cadrul procesului educațional. - Toți copiii beneficiază de atitudine nediscriminatorie și respectarea tuturor diferențelor. - Toți copiii beneficiază de un mediu accesibil și favorabil.
<p>Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020 (HG nr. 523 din 11.07.2011)</p>	<p>Programul stabilește angajamentele autorităților centrale și locale în promovarea incluziunii educaționale prin dezvoltarea politicilor și practicilor educaționale, orientate spre asigurarea oportunităților și șanselor egale pentru copiii excluși/marginalizați de a beneficia de drepturile la dezvoltare și educație în medii comune de învățare; prevede reconsiderarea și adaptarea continuă a sistemului educațional la condițiile de formare a unui mediu educațional prietenos, accesibil, capabil să răspundă așteptărilor și cerințelor speciale ale beneficiarilor, formarea unei culturi și a unei societăți incluzive.</p>

<p>Planul de acțiuni pe anii 2015-2017 pentru implementarea Programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020 (HG nr. 858 din 17.12.2015)</p>	<p>Planul conține acțiuni concrete privind organizarea și funcționarea sistemului educațional și a altor sisteme, astfel încât educația incluzivă să se transfere de la stadiul politicilor la cel al funcționalității la nivel de comunitate, unitate educațională, copil, familie.</p> <p>Ariile de intervenție ale Planului vizează asigurarea accesului la educație prin consolidarea cadrului normativ național, instituționalizarea mecanismelor de conlucrare intersectorială în implementarea educației incluzive, reorganizarea sistemului de învățământ special, elaborarea și dezvoltarea cadrului de asigurare a calității pe dimensiunea educație incluzivă, consolidarea capacităților instituționale la toate nivelurile de învățământ pentru asigurarea accesului, relevanței și calității educației incluzive, dezvoltarea mecanismelor de colaborare, consultanță și schimb de informații cu organizațiile neguvernamentale și cu părinții în procesul de implementare a Planului.</p>
---	--

ANEXA 3

**Lista actelor normative și a documentelor metodologice
în domeniul educației incluzive**

1. Regulamentul cu privire la organizarea și funcționarea Centrului Republican de Asistență Psihopedagogică (aprobat prin HG nr. 732 din 16.09.2013).
2. Regulamentul-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului raional/municipal de asistență psihopedagogică (aprobat prin HG nr. 732 din 16.09.2013).
3. Regulamentul privind redirecționarea resurselor financiare în cadrul reformării instituțiilor rezidențiale (aprobat prin HG nr. 351 din 29.05.2012).
4. Reglementări privind salarizarea cadrelor didactice de sprijin (completări la HG nr. 381 din 13.04.2006, operate prin HG nr. 791 din 23.10.2013).
5. Finanțarea în bază de cost-standard per elev a instituțiilor de învățământ primar și secundar general din subordinea APL de nivelul al doilea. (aprobată prin HG nr. 868 din 08.10.2014).
6. Metodologia de evaluare a dezvoltării copilului (aprobată prin Ordinul ME nr. 99 din 26.02.2015).
7. Metodologia de organizare și funcționare a Centrului de Resurse pentru Educația Incluzivă (aprobată prin Ordinul ME nr. 100 din 26.02.2015).
8. Instrucțiunea de organizare a învățământului la domiciliu (aprobată prin Ordinul ME nr. 98 din 26.02.2015).
9. Instrucțiune privind procedurile specifice de examinare a elevilor cu cerințe educaționale speciale (aprobată prin Ordinul ME nr. 156 din 20.03.2015).
10. Reglementări și condiții specifice de evaluare finală și certificare a elevilor cu cerințe educaționale speciale din instituțiile de învățământ general obligatoriu, care au studiat după un plan educațional individualizat, în baza unui curriculum modificat (aprobat prin Ordinul ME nr. 311 din 05.05.2015).
11. Structura-model și Ghidul de implementare a Planului educațional individualizat (aprobat prin Ordinul ME nr. 952 din 06.12.2011).
12. Ghidul metodologic Adaptări curriculare (aprobat prin decizia Consiliului Național pentru Curriculum din 09.02.2012. Ordinul ME nr. 139 din 15.03.2012).
13. Ghidul metodologic Evaluarea dezvoltării copilului (aprobat prin decizia Consiliului Național pentru Curriculum din 30. 01. 2015. Ordinul ME nr. 158 din 23.03.2015).
14. Ghidul metodologic Suportul educațional. Asistența copiilor cu cerințe educaționale speciale (aprobat prin decizia Consiliului Național pentru Curriculum din 30.01.2015. Ordinul ME nr. 158 din 23.03.2015).
15. Unitatea de curs Educație incluzivă. Modul obligatoriu pentru implementare în formarea inițială a cadrelor didactice la ciclul I al studiilor superioare (aprobată prin Ordinul ME nr. 125 din 07.03.2012).
16. Curriculumul de formare continuă în domeniul educației incluzive (aprobat de Consiliul Științifico-didactic al IȘE, proces-verbal nr. 8 din 26 iunie 2014).

Dimensiunile și indicatorii incluziunii (după *Indexul incluziunii școlare*)

DIMENSIUNEA A. Crearea culturilor incluzive

A.1. Consolidarea comunității

- A.1.1. Fiecare se simte bine primit în școală.
- A.1.2. Elevii se ajută unul pe altul.
- A.1.3. Membrii personalului colaborează.
- A.1.4. Personalul și elevii se respectă unii pe ceilalți.
- A.1.5. Există parteneriat între personal și părinți (tutori).
- A.1.6. Personalul administrativ și pedagogii muncesc bine împreună.
- A.1.7. Întreaga comunitate locală este implicată în activitatea școlii.

A.2. Stabilirea valorilor incluzive

- A.2.1. Așteptările sînt mari față de performanțele tuturor elevilor.
- A.2.2. Personalul școlii, elevii și părinții/tutorii împărtășesc filozofia incluziunii.
- A.2.3. Elevii sînt prețuiți și apreciați ca fiind egali.
- A.2.4. Personalul și elevii se respectă atît pentru calitatea de ființe umane, cît și pentru rolul îndeplinit în școală.
- A.2.5. Personalul caută să înlătore barierele în învățare și participare în toate aspectele ce țin de activitatea școlii.
- A.2.6. Școala depune eforturi pentru reducerea tuturor formelor de discriminare.

DIMENSIUNEA B. Crearea politicilor incluzive

B.1. Dezvoltarea practicilor specifice școlii pentru toți

- B.1.1. Modalitățile de angajare și de promovare a personalului sînt corecte.
- B.1.2. Toți noii angajați sînt ajutați să-și găsească locul în școală.
- B.1.3. Școala îi acceptă pe toți elevii din circumscripția sa.
- B.1.4. Școala se preocupă de crearea condițiilor de accesibilitate tuturor persoanelor.
- B.1.5. Toți elevii noi sînt ajutați să-și găsească locul în școală.
- B.1.6. Școala este preocupată de crearea grupurilor de predare-învățare/clase, astfel încît toți elevii să se simtă valorizați.

B.2. Organizarea suportului pentru diversitate

- B.2.1. Toate formele de sprijin sînt coordonate.
- B.2.2. Activitățile de perfecționare ajută cadrele didactice să răspundă diversității nevoilor elevilor.
- B.2.3. Atitudinile și măsurile privind elevii cu cerințe educative speciale sînt incluzive.

- B.2.4. Se folosesc toate instrumentele legale pentru a reduce barierele în învățare și participare ale tuturor elevilor.
- B.2.5. Se acordă sprijin elevilor care au o altă limbă maternă decât limba română.
- B.2.6. În sprijinul oferit copilului sînt coordonate aspectele de comportament, de adaptare curriculară și de suport în procesul învățării.
- B.2.7. Presiunile pentru excludere din motive disciplinare sînt scăzute.
- B.2.8. Barierele în învățare sînt reduse.
- B.2.9. Violența de limbaj este redusă la minim.

DIMENSIUNEA C. Desfășurarea unor practici incluzive

C.1. Dirijarea învățării

- C.1.1. Predarea este planificată, ținînd cont de procesul de învățare a tuturor elevilor.
- C.1.2. Lecțiile încurajează participarea tuturor elevilor.
- C.1.3. Lecțiile stimulează înțelegerea și acceptarea diferențelor.
- C.1.4. Elevii sînt implicați activ în propriul proces de învățare.
- C.1.5. Elevii învață prin cooperare.
- C.1.6. Evaluarea contribuie la creșterea performanțelor elevilor.
- C.1.7. Disciplina în clasă se bazează pe respect reciproc.
- C.1.8. Profesorii planifică, predau și evaluează în parteneriat.
- C.1.9. Profesorii de sprijin susțin învățarea și participarea tuturor elevilor.
- C.1.10. Tema de clasă contribuie la succesul procesului învățării tuturor.
- C.1.11. Toți elevii participă la activitățile organizate în afara clasei.

C.2. Mobilizarea resurselor

- C.2.1. Diferențele dintre elevi sînt folosite ca resurse pentru predare-învățare.
- C.2.2. Experiența de viață a personalului este pusă în valoare la maxim.
- C.2.3. Personalul antrenează diverse resurse pentru a susține învățarea și participarea elevilor.
- C.2.4. Resursele comunității sînt cunoscute și școala recurge la ele.
- C.2.5. Resursele școlii sînt distribuite corect, astfel încît să susțină incluziunea.

MODULUL II.

MANAGEMENTUL EDUCAȚIEI INCLUZIVE ȘI DEZVOLTAREA ȘCOLII INCLUZIVE

INTRODUCERE

Numeroase studii și cercetări la nivel mondial dovedesc că, prin finalitățile și procesele promovate, managementul constituie un element fundamental și indispensabil organizării și funcționării sistemelor, organizațiilor și chiar indivizilor. Prin ideile, principiile, atitudinile și valorile promovate, este dovedit că managementul constituie succesul proceselor și durabilitatea lor.

Dezvoltarea educației incluzive nu face excepție de la această constatare: fiind un proces complex, care influențează sistemul educațional pe toată verticala și toți subiecții acestuia, EI necesită mecanisme clare de planificare, organizare, coordonare, orientare, îndrumare metodologică, reglare/ autoreglare și colaborare, care țin de domeniul managementului.

Managementul EI presupune aplicarea aceluiași principii și metodologii proprii managementului general și subordonarea acestora principiilor și obiectivelor EI, realizate la diferite niveluri. De menționat că, și în contextul EI, managementul vizează sistemul, instituțiile și indivizii, precum și toate resursele implicate: umane, informaționale, materiale, financiare, de timp.

Pornind de la aceste raționamente, este evidentă necesitatea cunoașterii de către personalul din învățământ a particularităților managementului EI și aplicării acestuia în procesul de dezvoltare și promovare a educației incluzive.

Modulul *Managementul educației incluzive și dezvoltarea școlii incluzive* prezintă conceptele de bază în domeniul managementului, orientează personalul în rețeaua autorităților, instituțiilor și serviciilor cu responsabilități în domeniul EI, oferind, în același timp, repere metodologice pentru reconsiderarea culturii organizaționale/instituționale și edificarea școlii incluzive. De asemenea, se precizează rolul și responsabilitățile structurilor și personalului de suport în resetarea școlii moderne în baza principiilor EI.

Durata modulului: 6 ore

Scopul modulului vizează perfecționarea și actualizarea cunoștințelor/ competențelor personalului din învățământul general în domeniul managementului și aplicării dimensiunilor acestuia în procesul de edificare a școlilor incluzive.

Obiective:

- Corelarea conceptelor teoretice privind managementul, managementul educațional și managementul educației incluzive;
- Identificarea și determinarea rolului fiecărui actant în designul managementului educației incluzive;
- Furnizarea unor repere metodologice și achiziția unor modele operaționale de aplicare a principiilor managementului în diferite procese și contexte incluzive.

Competențe formate/dezvoltate

Urmare parcurgerii acestui Modul de formare, cadrele didactice participante vor achiziționa competențe de:

- Cunoaștere, înțelegere și explicare a principiilor managementului educației incluzive;
- Înțelegere și aplicare în practica instituțională a conceptului de școală incluzivă din perspectivă managerială;
- Identificare a factorilor care contribuie la schimbarea culturii organizaționale și dezvoltarea educației incluzive la nivelul școlii;
- Planificare a activității (subdiviziunilor, personalului) din perspectiva dezvoltării educației incluzive;
- Evaluare a necesităților și planificare a formării continue în domeniul educației incluzive;
- Aplicare a diferitor instrumente în procesele instituționale de implementare a educației incluzive.

Acest Modul vă va ajuta să găsiți răspunsurile la întrebările:

- Care sînt nivelurile de management în educația incluzivă?
- Care sînt atribuțiile și responsabilitățile instituțiilor/structurilor de suport în promovarea educației incluzive?
- Cum asigurăm eficiența dezvoltării instituționale din perspectiva educației incluzive?
- Care sînt atribuțiile personalului de suport în acordarea asistenței copiilor cu CES?
- Cum identificăm necesitățile de formare profesională continuă a personalului didactic în domeniul educației incluzive?
- Cum asigurăm educația incluzivă fiecărui copil în școala noastră?
- Cum implicăm părinții și copii în realizarea/promovarea incluziunii educaționale a tuturor copiilor din comunitate?

2.1. Niveluri de management în educația incluzivă

1. Reflectați asupra aserțiunii de mai jos. Expuneți, argumentat, acordul sau dezacordul cu constatarea autorului.

„Secolul actual ar putea fi descris ca aflându-se sub semnul managementului sau reprezentînd chiar Epoca managementului”

(M. Vlăsceanu)

2. În opinia Dvs., managementul este/trebuie să fie necesar și este/trebuie să fie preocuparea sistemului, organizației sau angajatului?

3. Considerați că se face abuz în utilizarea ideii de management sau aceasta, într-adevăr, trebuie valorizată la maximum?

4. Atribuiți, prin săgeți, fiecărui nivel de dezvoltare a EI un tip de management. Explicați/argumentați opțiunile.

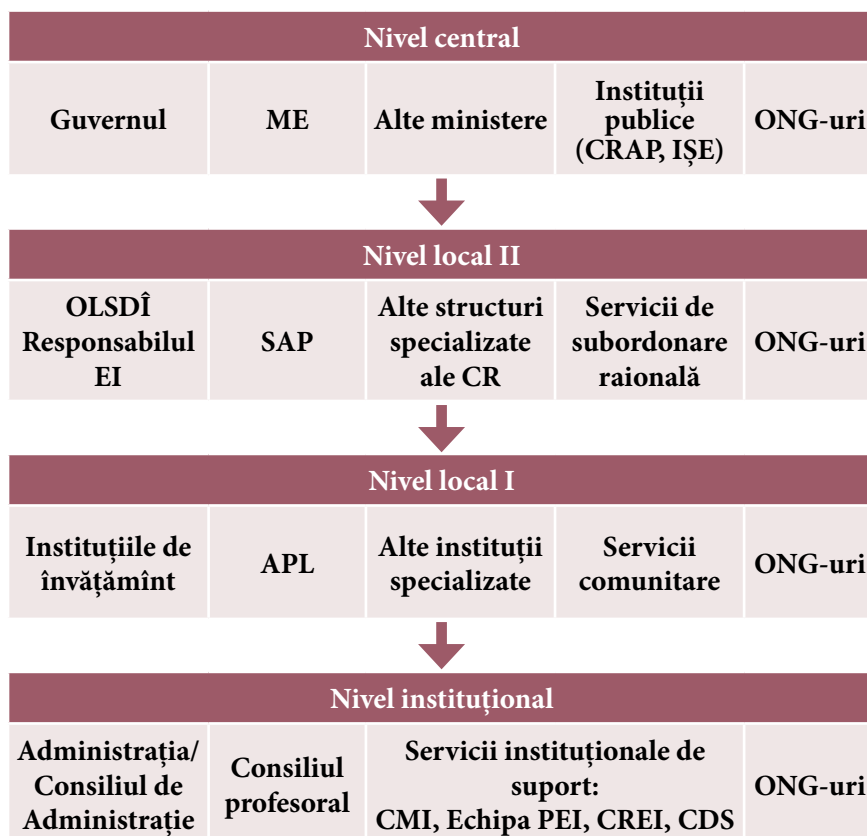
Management strategic	Nivel național
Management tactic	Nivel teritorial (raional)
Management operațional	Nivel instituțional

După cum s-a constatat în procesul studierii diferitelor concepte privind EI, acesta este un fenomen și proces complex, care reclamă o abordare sistemică, determinată și concretizată în cadrul managerial, în care se regăsesc autoritățile, instituțiile, structurile și serviciile cu atribuții în domeniu, dar și specialiștii angajați în cadrul lor. Din această perspectivă, managementul este/trebuie să fie preocuparea atât a sistemelor și organizațiilor, cât și a angajaților. Fiecare actant trebuie să aibă o viziune clară asupra rolului și locului său în promovarea EI în raport cu rolurile altor subiecți implicați.

În prezent, în Republica Moldova, managementul EI se structurează pe patru niveluri, după cum urmează:

Figura 2.1. Niveluri de management EI

În conformitate cu legislația în vigoare, pentru fiecare dintre nivelurile de management menționate sînt specifice anumite atribuții și responsabilități generice (Fig. 2.2).

Atribuțiile concrete ale fiecărui subiect cu responsabilități în domeniul dezvoltării și promovării EI sînt concretizate în regulamente, fișe de post, instrucțiuni metodologice etc.

1. Examinați nivelurile managementului EI și atribuțiile pe fiecare nivel. Formulați propuneri pentru revizuirea/completarea nivelului instituțional, iar dacă considerați necesar – și pentru alte niveluri.
2. Analizați cele zece norme culturale în management (Anexa1). Exemplificați aplicarea lor în managementul educațional, în activitatea Dvs. concretă. Care norme sînt valorizate în instituția Dvs.? Ce acțiuni trebuie întreprinse la nivel de instituție, dar și de către fiecare membru al instituției, pentru a valoriza norma/normele respective?

Figura 2.2. Atribuții și responsabilități generale pe niveluri de management EI

Central	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Elaborare și promovare a politicilor ➤ Dezvoltare a cadrului legislativ și metodologic ➤ Diseminare, mediatizare, sensibilizare ➤ Monitorizare
Local II	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Implementare politici ➤ Creare structuri/funcții EI ➤ Dezvoltare profesională ➤ Asistență metodologică ➤ Diseminare, mediatizare, sensibilizare ➤ Monitorizare
Local I	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Școlarizare copii ➤ Creare servicii comunitare ➤ Protecție socială ➤ Coordonare intersectorială ➤ Responsabilizare părinți ➤ Sensibilizare, mediatizare
Instituțional	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Dezvoltare instituțională ➤ Creare structuri de suport ➤ Organizare proces educațional individualizat ➤ Crearea mediului incluziv ➤ Implicarea părinților ➤ Participarea copiilor ➤ Diseminare practici

2.2. Instituții/structuri specializate în promovarea educației incluzive: misiune, atribuții, responsabilități

Tabelul 2.1. Extrase din *Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020* [15].

<p>Pct. 65: Pentru asigurarea educației incluzive, la nivel de raion, sînt instituite servicii de suport:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de identificare, evaluare și monitorizare a evoluției dezvoltării copiilor • de informare, formare și suport al personalului didactic în problemele EI • de referire a copiilor cu CES • de asistență socială și juridică, alte tipuri de asistență relevante domeniului • de promovare și diseminare a EI și a practicilor incluzive 	<p>Pct. 66: La nivel central, se instituie servicii:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de coordonare și monitorizare a implementării EI • de elaborare a materialelor în sprijinul dezvoltării EI • de formare a cadrelor din perspectiva EI • de evaluare specializată a dezvoltării copiilor • de asistență specializată • de evaluare și acreditare a serviciilor și atestare a cadrelor • de promovare și diseminare a EI
--	--

În ierarhia instituțiilor publice, misiunea cărora vizează, în mod direct, asigurarea dreptului la educație de calitate pentru toți copiii, se evidențiază structurile de asistență psihopedagogică: Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică (CRAP) și Serviciul raional/municipal de asistență psihopedagogică (SAP). Ambele instituții au fost create relativ recent, în anul 2013, și au un rol definitoriu în asigurarea realizării EI de calitate la toate nivelurile.

În conformitate cu Regulamentul de organizare și funcționare a CRAP [17], atribuțiile de bază ale Centrului vizează:

- coordonarea și monitorizarea activității SAP;
- acordarea suportului metodologic SAP, autorităților APL, familiei copilului sau altor structuri în procesul dezvoltării EI la nivel de raion și instituție de învățământ;
- elaborarea metodologiilor de evaluare și asistență a copiilor pentru specialiștii serviciilor, psihologii instituțiilor de învățământ preșcolar, primar și secundar general, cadrele didactice, cadrele didactice de sprijin, precum și pentru alți specialiști implicați în proces;

- elaborarea recomandărilor metodologice privind adaptările curriculare, dezvoltarea PEI, principiile de organizare a evaluărilor și susținerea probelor de evaluare pentru copiii cu CES;
- administrarea bazelor de date și monitorizarea, la nivel național, a situației tuturor copiilor beneficiari ai serviciilor de asistență psihopedagogică;
- inițierea și dezvoltarea parteneriatelor intersectoriale cu diferite structuri în vederea implementării programelor EI;
- organizarea și realizarea programelor de informare-educare-comunicare și sensibilizare publică în domeniile ce se înscriu în aria de activitate a Centrului;
- examinarea contestațiilor privind procesul de evaluare complexă a dezvoltării copiilor, stabilirea CES, acordarea asistenței psihopedagogice copilului și familiei, acordarea asistenței metodologice specialiștilor în lucrul cu copiii cu CES la nivel de SAP etc.

1. Examinați lista atribuțiilor de bază ale CRAP și identificați-le pe acelea care au legătură nemijlocită cu activitatea instituției de învățământ și a Dvs. în calitate de specialist. Argumentați opțiunile.

La nivel raional, procesul de dezvoltare a EI este coordonat de OLSDÎ, prin responsabilul EI, desemnat din rîndul specialiștilor organului de specialitate, precum și prin SAP, ca structură subordonată OLSDÎ.

Conform Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului raional/municipal de asistență psihopedagogică [16], sînt stabilite obiectivele, atribuțiile de bază și drepturile acestui Serviciu. Astfel, în Regulament se menționează că SAP:

- realizează evaluarea complexă a dezvoltării copiilor pentru asigurarea incluziunii educaționale;
- stabilește CES și elaborează recomandări privind măsurile de intervenție și serviciile de suport adresate copiilor cu CES, în funcție de necesitățile lor specifice;
- realizează reevaluarea copiilor cu CES, cel puțin o dată pe an;
- emite recomandări privind formele de incluziune a copilului (totală, parțială, ocazională) și organizarea instruirii individuale a copiilor la domiciliu;
- acordă asistență psihopedagogică, logopedică, psihologică, precum și alte servicii, după caz, copilului inclus în instituțiile care nu dispun de servicii specializate;

- oferă suport metodologic privind asistența psihopedagogică și consilierea psihologică instituțiilor de învățământ preșcolar, primar, secundar general, precum și altor instituții implicate în realizarea intervențiilor menite să rezolve problemele cu care se confruntă copiii;
- colaborează cu comisiile multidisciplinare din instituțiile de învățământ în vederea evaluării copiilor și organizării procesului EI;
- monitorizează, evaluează și supervizează activitatea specialiștilor implicați în procesul EI;
- administrează baze de date și monitorizează la nivel raional/municipal situația tuturor copiilor beneficiari ai serviciilor de asistență psihopedagogică;
- inițiază și dezvoltă parteneriate cu diferite structuri;
- desfășoară programe de informare-educare-comunicare și sensibilizare publică.

1. Examinați lista atribuțiilor de bază ale SAP și identificați-le pe acelea care au legătură nemijlocită cu activitatea instituției de învățământ și a Dvs. în calitate de specialist. Argumentați opțiunile.
2. Exemplificați, în baza propriilor experiențe, relația instituției de învățământ cu SAP.
3. Analizați, în baza reglementărilor normative și a propriilor viziuni/experiențe, eficiența activității SAP. Formulați propuneri argumentate pentru îmbunătățirea, optimizarea și eficientizarea activității SAP.

2.3. Managementul instituției de învățământ general din perspectiva educației incluzive

Schimbările remarcabile, care se produc în domeniul învățământului, promovarea reformelor și a noilor abordări în educație, implică schimbarea și adaptarea continuă a sistemului și a unităților educaționale. Necesitatea de schimbare este determinată, înainte de toate, de rațiunea și filozofia educației, misiunea căreia este să formeze personalități capabile să se adapteze la dinamismul vieții, să adopte noi modele de gândire, să achiziționeze și să valorifice noi competențe, să exploreze noi domenii/idei etc. Privită din această perspectivă, schimbarea este foarte importantă, necesară și inevitabilă [11, 12].

În contextul și în scopul implementării EI, schimbarea va demara prin reconsiderarea culturii instituționale și a abordărilor. Instituțiile de

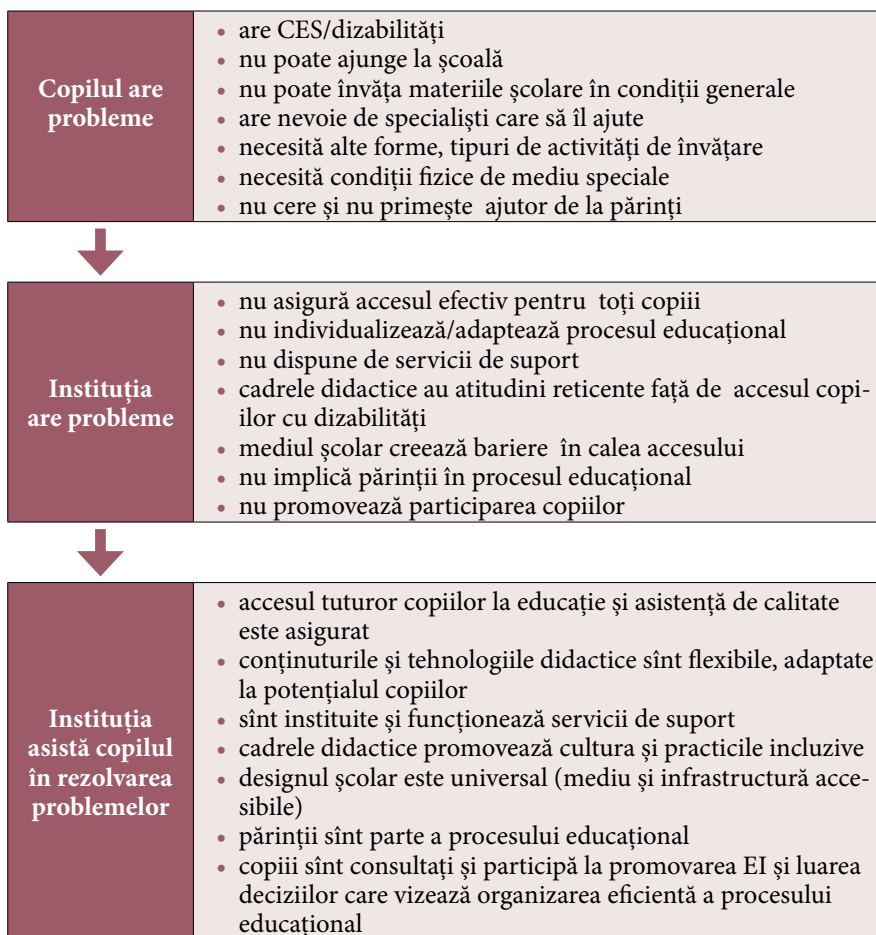
învățămînt (iar prin acestea – întreg sistemul) trebuie să recunoască inechitatea abordărilor vechi, discriminatorii și să identifice căile și modalitățile de regîndire a acestora și ajustarea activității școlii conform noilor principii incluzive.

1. Reflectați asupra principalelor aspecte care determină necorespunderea școlii generale principiilor incluziunii. Descrieți cel puțin cinci astfel de aspecte/elemente.
2. Evidențiați aspectele în care se înregistrează cele mai mari blocaje/probleme.

După discuții și expunerea opiniilor participanților la formare, poate fi prezentat un potențial algoritm de reflecție:

Figura 2.3. Reconsiderarea abordărilor în procesul edificării școlii incluzive

Abordarea organizării și funcționării școlii generale din perspectiva EI, presupune abordarea a cel puțin patru **aspecte** de management:

1. Managementul instituțional
2. Managementul organizațional
3. Managementul clasei
4. Managementul suportului educațional

Managementul instituțional vizează, în special, funcția de planificare. Planurile/strategiile de dezvoltare instituțională definesc politica școlii în domeniul EI, conțin prevederi referitoare la promovarea EI în instituția de învățământ și în afara acesteia; creează/asigură condiții pentru incluziunea tuturor copiilor (creează structuri instituționale și servicii de suport (educațional și non-educațional), instituie posturi de personal de suport etc.). Planurile anuale orientează activitatea școlii pentru o perioadă concretă și asigură operaționalizarea politicii instituționale în domeniul EI. Proiectul de dezvoltare a școlii trebuie să fie rezultatul unui efort de echipă, expresia unei analize, al unei gândiri și decizii colective. În Anexa 3 sînt prezentate Secvențe din Planul de dezvoltare instituțională al LT *Petre Ștefănuță*, or. Ialoveni, ca exemplu de planificare instituțională din perspectiva EI.

Managementul organizațional se referă la toate structurile organizaționale existente în instituția de învățământ, rolurile și atribuțiile lor în procesul implementării EI.

În calitate de element al managementului general al școlii incluzive, *managementul clasei* este o componentă importantă în procesul EI. Este, de fapt, esența incluziunii, deoarece vizează organizarea efectivă a procesului educațional, lucrul în clasă fiind considerat baza învățării. Managementul clasei se referă nu doar la acțiunile de predare-învățare-evaluare, ci implică și etape pregătitoare, care presupun, în special, documentare/informare privind grupul de copii, nivelul de dezvoltare al fiecărui copil, nivelul de achiziții/competențe al acestora la un moment dat, relațiile dintre copii și alte date relevante, care îi oferă cadrului didactic materialul informațional și faptic necesar pentru proiectarea demersului didactic și identificarea diferitor oportunități de intervenție și de luare a deciziilor.

Clasa de elevi este privită ca un microsistem social în care se concentrează responsabilitățile și așteptările subiecților procesului educațional. Conform opticii respective, acest tip de management presupune abordarea unor forme de lucru și de comunicare ce îi valorizează atât pe cei care învață, cât și pe cei care îi învață.

Tabelul 2.2. Atribuțiile de bază ale structurilor instituționale în domeniul managementului EI

Structuri instituționale	Atribuții de bază în domeniul EI
Consiliul de administrație	<ul style="list-style-type: none"> • Aprobă lista copiilor cu CES, beneficiari de servicii de suport • Aprobă normarea activității CDS • Aprobă acordarea altor forme de suport copiilor în dificultate (alimentație, suport școlarizare etc.) • Efectuează monitorizarea curentă a proceselor EI etc.
Consiliul profesoral	<ul style="list-style-type: none"> • Aprobă planurile de activitate ale CMI, CREI, CDS • Aprobă PEI • Examinează, periodic, activitatea structurilor/serviciilor de suport și progresele copiilor-beneficiari • Aprobă admiterea la examenele de finalizare a studiilor a copiilor care au studiat în bază de PEI etc.
Consiliul elevilor (sau alt organ de autogovernare a elevilor)	<ul style="list-style-type: none"> • Participă la luarea deciziilor • Creează grupuri de promotori ai EI • Realizează activități de voluntariat etc.

Managementul suportului educațional vizează programele de intervenție și serviciile de sprijin acordate copiilor la nivel intrașcolar, care se concep și se realizează în baza principiilor managementului general:

- toate formele de suport sînt planificate și realizate de către structurile prestatoare (CMI, echipa PEI, CREI);
- structurile și personalul implicat în acordarea suportului educațional abordează holistic necesitățile copiilor și își coordonează demersurile;
- administrația instituției monitorizează eficiența acordării suportului educațional și evaluează impactul intervențiilor de suport asupra evoluției copiilor.

Constatăm, astfel, că o instituție de învățămînt care își propune să promoveze educația incluzivă va inocula dimensiunea respectivă în toate aspectele de management și se va asigura că dezvoltarea instituțională, procesul educațional, resursele și cultura organizațională integral sînt subordonate principiilor EI.

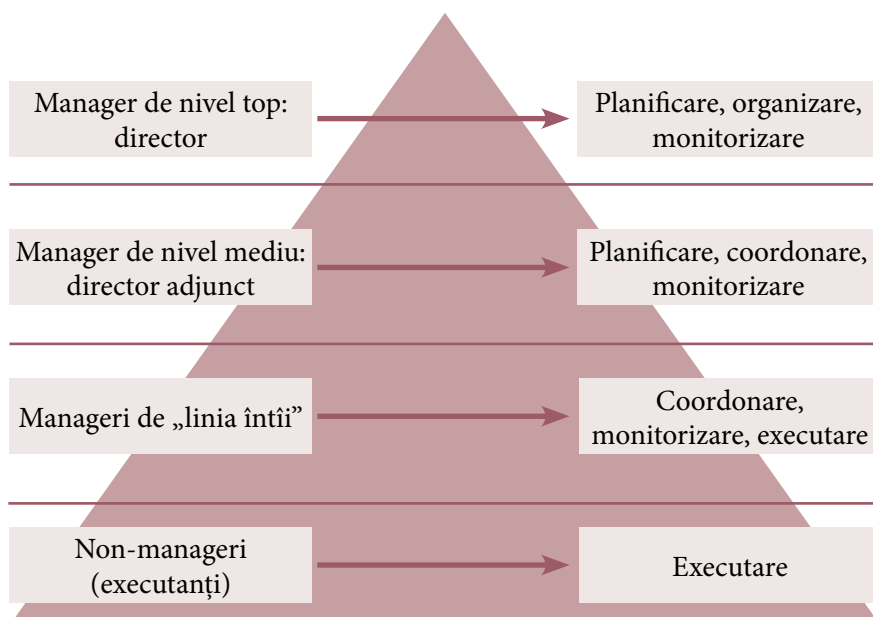

Managementul școlii incluzive reprezintă valorile, practicile, principiile, sistemul de lucru adoptat într-o școală, prin intermediul căruia cadrele didactice, elevii, cadrele didactice de sprijin, personalul administrativ, părinții, comunitatea, resursele de toate tipurile, curriculumul, provocările și succesele sînt gestionate astfel încît școala, prin tot ceea ce face, va reuși să răspundă necesităților și așteptărilor tuturor copiilor [7].

Măsura, gradul în care o entitate educațională reușește să răspundă principiilor incluziunii și să asigure/confirmă statutul de școală incluzivă poate fi constatat în baza diferitor instrumente de evaluare, precum *Indexul incluziunii școlare* și alte instrumente operaționale (Anexa 2).

Dezvoltarea și promovarea EI în instituția de învățămînt se realizează la toate nivelurile managementului școlar, avînd în piramida managementului aproximativ următoarea distribuție:

Figura 2.4. Niveluri de management în instituția educațională

Atribuțiile concrete ale fiecărui nivel decizional și de execuție în dezvoltarea EI vor fi elucidate în *Fișa de post*.

1. Completați tabelul de mai jos cu tipuri de activități ce derivă din fiecare funcție managerială a școlii incluzive:

Funcții	Tipuri activități
Analiză	
Planificare	
Organizare	
Monitorizare	
Evaluare	

Exemple de activități pe funcții de management:

Funcții	Tipuri activități
Analiză	Ex.: Analiza resurselor umane existente în instituție în vederea acordării suportului educațional copiilor cu CES
Planificare	Ex.: Planificarea anuală a activității structurilor instituționale din perspectiva EI
Organizare	Ex.: Repartizarea sarcinilor și delegarea responsabilităților în procesul dezvoltării EI la nivel instituțional
Monitorizare	Ex.: Elaborarea/identificarea mecanismului (instrumentelor) de monitorizare
Evaluare	Ex.: Realizarea evaluărilor tematice, pe aspecte EI (realizarea activităților în CREI, progresul școlar al copiilor asistați de CDS etc.)

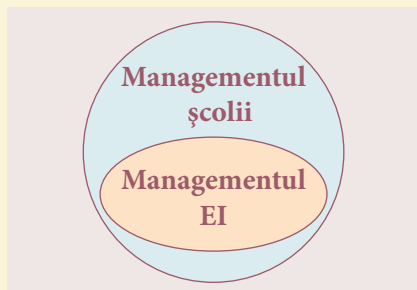
2. Examinați profilul școlii incluzive. Argumentați ralierea la constatările incluse în profil. Cu ce puteți completa profilul?

Elementele de bază ale profilului școlii incluzive

- **Management** instituțional calitativ.
- **Instituție deschisă reformelor**, promovării EI, cu experiență în asistența copiilor, gata să împărtășească experiența și bunele practici.
- **Elevi care necesită suport** educațional și **elevi-voluntari**, care sînt gata să îl ofere.
- **Cadre didactice bine pregătite și bine intenționate**, care își percep munca ca o misiune nobilă în promovarea educației de calitate pentru toți copiii.
- **Părinți implicați și responsabili**, care participă la viața școlară și își sprijină copiii.
- **Buget asigurat.**
- **Infrastructură** accesibilă.
- **Parteneri siguri.**

3. Reflectați asupra celor două imagini. Comentați-le. Determinați imaginea care conține abordarea corectă. Argumentați.

Exemplul 1

Exemplul 2

4. Examinați proiectul de dezvoltare instituțională a școlii Dvs. și realizați o evaluare a acestuia din perspectiva integrării dimensiunii *educație incluzivă* în componentele proiectului de dezvoltare a școlii.
5. Aplicați modelul listei de control pentru evaluarea/autoevaluarea dezvoltării EI la nivel instituțional (Anexa 2), raportate la școala Dvs. și stabiliți aspectele pozitive/punctele forte, dar și problemele/punctele slabe. Propuneți soluții de îmbunătățire a proiectului de dezvoltare instituțională a școlii.

2.4. Comisia multidisciplinară intrașcolară: misiune, atribuții, responsabilități. Planificarea activității Comisiei

Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020 [15], pct. 64:

Pentru asigurarea educației incluzive, la nivel de comunitate, sînt dezvoltate diferite tipuri de servicii:

- de identificare, evaluare a dezvoltării copiilor și intervenție timpurie
- psihopedagogice, de recuperare și reabilitare a dezvoltării
- psihologice: de asistență și consiliere pentru copii, familie, cadre didactice, comunitate
- de suport, educațional și non-educațional
- de asistență specializată (transport, deplasare și accesibilizare) etc.

Pornind de la prevederile *Programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020*, în instituțiile de învățămînt primar și secundar, a fost creată CMI, structură instituțională în scopul sprijinirii incluziunii educaționale a copiilor.

În conformitate cu recomandările Ghidului metodologic *Evaluarea dezvoltării copilului* [3] în componența CMI, constituită din cel puțin șapte membri, intră, în calitate de membri permanenți, directorul adjunct pentru instruire, psihologul școlar, cadrul didactic de sprijin, un învățător și un profesor, deținători de grade didactice, învățătorul sau dirigintele elevului examinat în comisie. În funcție de cazul examinat, componența comisiei se suplimentează cu alți membri: logoped, medic, asistent social etc. Componența comisiei este aprobată prin ordinul directorului instituției de învățămînt.

Activitatea CMI este coordonată/administrată de un președinte, care, de regulă, este directorul adjunct al unității de învățămînt.

Care este componența CMI în instituția Dvs.? Cine este președintele CMI?

CMI exercită următoarele atribuții:

- evaluarea inițială a nivelului de dezvoltare a copiilor;
- identificarea potențialului și a dificultăților de învățare ale copiilor;
- referirea copiilor care prezintă anumite dificultăți și probleme de învățare către SAP pentru constatarea/confirmarea CES;
- determinarea necesităților specifice ale copiilor/elevilor cu CES și a măsurilor de intervenție/serviciilor de sprijin care pot fi acordate în instituția de învățămînt;

- identificarea constrângerilor (organizatorice, didactice, bugetare etc.) care pot interveni în cazuri concrete de incluziune a copiilor cu CES;
- coordonarea elaborării și înaintarea PEI pentru fiecare elev cu CES către Consiliul profesoral spre aprobare;
- acordarea asistenței metodologice cadrelor didactice în realizarea adaptărilor curriculare, în stabilirea celor mai adecvate tehnologii de predare-evaluare în cadrul procesului educațional incluziv;
- examinarea, determinarea și înaintarea spre aprobarea Consiliului profesoral a condițiilor de promovare a elevilor cu CES în clasa următoare și de admitere a acestora la examenele de finalizare a studiilor;
- monitorizarea asigurării condițiilor adecvate pentru încadrarea copiilor cu CES în mediul școlar general și cuprinderii acestora în programul educațional;
- informarea părinților/reprezentanților legali privind forma, obiectivele de educație și dezvoltare a copilului lor;
- colaborarea cu instituțiile educaționale și structurile de suport implicate în acordarea asistenței psihopedagogice copiilor cu CES;
- valorificarea practicilor educaționale pozitive și promovarea tendințelor actuale în educație.

1. Reexaminați lista atribuțiilor CMI.
2. Bifați care din atribuții sînt exercitate de către CMI în instituția Dvs.?
3. Care atribuții, în opinia Dvs., sînt improprii misiunii CMI?
4. Formulați alte sarcini cu care ar putea fi completată lista atribuțiilor CMI.

Ca și orice altă structură/subdiviziune instituțională, CMI activează în baza planului anual de activitate, parte a planificării instituționale generale.

Ghidul metodologic *Evaluarea dezvoltării copilului* [3] recomandă următorul model de structură a Planului anual de activitate al CMI:

Tabelul 2.3. Model de structură a Planului de activitate al CMI

Nr. crt.	Activitatea	Termene de realizare	Responsabil	Parteneri	Indicatori de realizare

De asemenea, se propune ca Planul de activitate să fie structurat pe opt compartimente, după cum urmează:

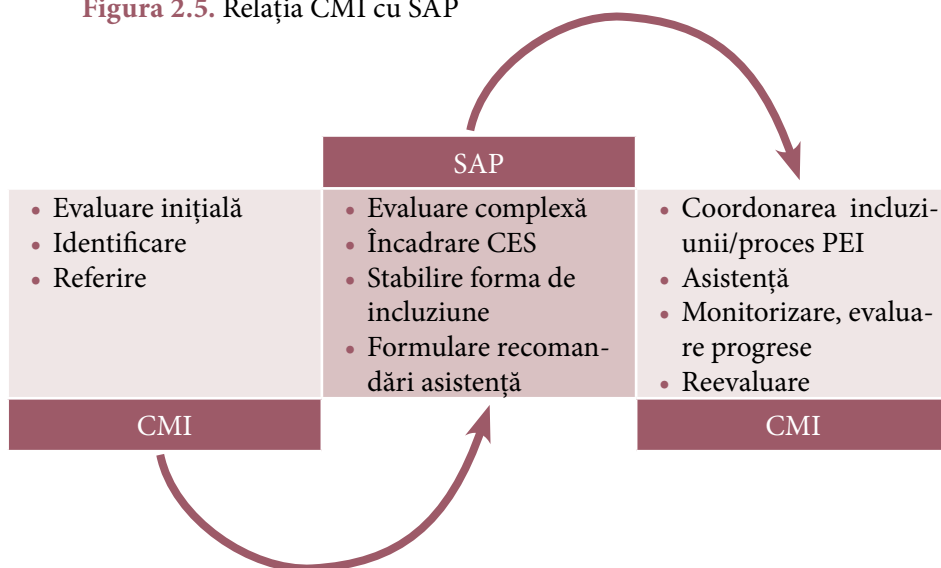
1. Aspecte organizatorice.
2. Evidența elevilor cu CES.
3. Probleme pentru examinare în ședințele Consiliului profesoral/Consiliului de administrație.
4. Elaborarea, realizarea, monitorizarea PEI.
5. Organizarea și acordarea asistenței metodologice.
6. Lucrul cu părinții.
7. Activitatea de raportare.
8. Dezvoltarea parteneriatelor.

CMI se convoacă după necesitate, dar nu mai rar decât o dată în trei luni.

CMI duce evidența copiilor examinați într-un registru special, care conține informații despre copil, familie, data examinării/reexaminării, progresul școlar, formele de asistență acordată etc. Documentația perfectată în cadrul CMI mai include planurile și rapoartele de activitate, procesele verbale ale ședințelor, alte materiale, după caz.

Activitatea CMI este monitorizată de către administrația instituției și de către SAP. Totodată, SAP acordă CMI asistența metodologică necesară. Relația și colaborarea CMI cu SAP se desfășoară pe diferite dimensiuni, prin diferite activități, toate orientate spre asigurarea incluziunii copiilor.

Figura 2.5. Relația CMI cu SAP

CMI prezintă Consiliului profesoral al unității de învățământ rapoarte de activitate, semestrial sau cu o altă periodicitate stabilită de conducerea instituției. Rapoartele comisiei sînt incluse, într-o formă sintetică, în cadrul rapoartelor generale privind calitatea educației incluzive în instituția respectivă.

Sugestii pentru eficientizarea activității CMI [19]:

Implicare activă în procesul de proiectare și realizare a activităților CMI
Stabilirea obiectivelor comune și asigurarea că fiecare membru al CMI contribuie la realizarea lor
Manifestarea conștiințozității, punctualității, bunului tact și a respectului față de copil
Negocierea soluțiilor optime, pornind de la respectarea interesului superior al copilului
Luarea unor decizii clare și, neapărat, în favoarea copilului
Monitorizarea executării/realizării eficiente a deciziilor luate
Rezolvarea constructivă a conflictelor apărute
Păstrarea confidențialității privind informația despre copilul cu CES

Subiecte pe agenda ședințelor Comisiei Multidisciplinare Intrașcolare pe parcursul anului școlar

Subiect abordat	Perioada
<ol style="list-style-type: none"> 1. Actualizarea componenței CMI. 2. Identificarea partenerilor CMI. 3. Înmatricularea copiilor cu CES. 4. Repartizarea pe clase a elevilor cu CES. 5. Evaluarea inițială a elevilor. 	August
<ol style="list-style-type: none"> 1. Perfectarea Planului de activitate a CMI pentru anul de studii. 2. Măsuri de incluziune a copiilor cu CES. 3. Tehnologii ale procesului educației incluzive. 4. Evaluarea inițială a elevilor cu CES înscriși și trecerea în revistă a dosarelor. 5. Identificarea elevilor cu CES care vor fi asistați în Centrul de Resurse. 6. Elaborarea PEI. 	Septembrie

Rolul CMI în monitorizarea evaluării și realizării adaptărilor curriculare.	Octombrie
<p>Ședință în parteneriat cu structurile de asistență socială, reprezentanți ai serviciului de asistență specializată pentru copiii în situații de risc (Casa Comunitară)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Dimensiunile instituționale ale educației incluzive: desfășurarea și promovarea practicilor incluzive, politici instituționale incluzive, cultura incluzivă. 2. Progresul școlar al elevilor cu CES: realizări, probleme, sarcini. 	Noiembrie
<p>Ședință în parteneriat cu SAP, ONG</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Valorificarea recomandărilor SAP conform Raportului de evaluare complexă și multidisciplinară. 	Decembrie
<ol style="list-style-type: none"> 1. Revizuirea PEI. 2. Determinarea necesităților specifice și ale serviciilor de sprijin pentru copiii cu CES în semestrul II. 	Ianuarie
<p>Ședință în parteneriat cu structurile de asistență socială, reprezentanți ai serviciului de asistență specializată pentru copiii în situații de risc (Casa Comunitară)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Parteneriatul eficient și rolul lui în asigurarea progresului școlar al elevilor cu CES. 2. Monitorizarea incluziunii copiilor cu CES în mediul școlar și încadrării lor în programul educațional. 	Februarie
<p>Ședință în parteneriat cu OLSÎ, SAP, reprezentanți ai serviciului de asistență specializată pentru copiii în situații de risc (Casa Comunitară), ONG</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Activitatea echipelor PEI și CMI în determinarea strategiilor educaționale pentru asigurarea progresului școlar al copiilor cu CES. 2. Rolul CMI în asigurarea asistenței metodice echipelor PEI. 3. Situația copiilor cu CES în evidența CMI, asistați de CDS. 	Martie
<p>Ședință în parteneriat cu structurile de asistență socială, reprezentanți ai Serviciului de asistență specializată pentru copiii în situații de risc (Casa Comunitară)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Realizarea politicii de stat în vederea asigurării și promovării incluziunii școlare. 2. Rolul actanților educaționali în asigurarea educației incluzive în mediul școlar. 	Aprilie

Ședință în parteneriat cu specialiștii din domeniul psihopedagogiei 1. Asistența individualizată a elevilor cu tulburări de comportament.	Aprilie
1. Situația elevilor cu CES la finele anului școlar. 2. Totalurile activității CMI pe parcursul anului școlar.	Mai

(din experiența Liceului Teoretic „Petre Ștefănuță”, r-nul Ialoveni)

1. Reflectați: care este componența CMI în instituția Dvs.? Cine este președintele CMI?

2. Studiați lista atribuțiilor CMI.

3. Determinați care dintre atribuții sînt îndeplinite integral de CMI din instituția Dvs. și care atribuții – în măsură necorespunzătoare. Argumentați răspunsul.

1. Formulați alte sarcini cu care ar putea fi completată lista atribuțiilor CMI.

2. Formulați cel puțin trei activități pentru fiecare din compartimentele Planului de activitate al CMI.

1. Studiați informația de la rubrica *Exemple de bune practici* și cea din tabelul de mai jos și decideți dacă ați putea completa schița de plan cu unele aspecte din informația dată.

Exemple orientative pentru elaborarea planului de activitate a CMI

I.	Aspecte organizatorice	<ul style="list-style-type: none"> • Perfectarea/completarea/actualizarea documentației CMI
II.	Evidența elevilor cu CES	<ul style="list-style-type: none"> • Evaluarea inițială a elevilor înscriși în instituție în anul de studii
III.	Probleme pentru examinare în ședințele Consiliului profesoral/de administrație	<ul style="list-style-type: none"> • Promovarea și admiterea la examenele de absolvire a elevilor cu CES
IV.	Elaborarea, realizarea, monitorizarea PEI	<ul style="list-style-type: none"> • Organizarea ședințelor de revizuire a PEI

V.	Organizarea și acordarea asistenței metodologice	<ul style="list-style-type: none"> Organizarea atelierelor de lucru pe catedre metodice „Elaborarea și realizarea adaptărilor curriculare”
VI.	Lucrul cu părinții	<ul style="list-style-type: none"> Organizarea Mesei rotunde cu părinții elevilor cu CES „Scopul și funcțiile PEI în incluziunea școlară a elevului cu CES”
VII.	Activitatea de raportare	<ul style="list-style-type: none"> Perfectarea rapoartelor de monitorizare a progresului școlar al elevilor cu PEI
VIII.	Dezvoltarea parteneriatelor	<ul style="list-style-type: none"> Organizarea vizitei de schimb de experiență

2.5. Niveluri de execuție în managementul EI. Personalul de suport: atribuții și responsabilități

Tendința tot mai dezvoltată a incluziunii școlare a copiilor cu CES în învățământul general presupune reconsiderarea rolurilor și responsabilităților personalului didactic implicat în actul educațional. În fapt, fiecare educator, învățător, profesor, psiholog școlar, bibliotecar etc. necesită a fi pregătit pentru a lucra cu categoria respectivă de copii și a asigura dezvoltarea acestora.

În funcție de deficiențele și problemele cu care se confruntă copilul cu CES, procesul educațional va fi structurat în activități instructive și de abilitare/reabilitare – demersuri de intervenție specializată, care conduc la formarea de competențe necesare copilului cu CES pentru o integrare socială reușită.

Alături de cadrele didactice de predare, în scopul asigurării unei abordări calitative și calificate a necesităților elevilor cu CES, în procesul de asistență urmează să fie implicat și personal specializat, precum psihologul, logopedul, diferiți terapeuți, alt personal calificat.

Sarcinile de bază ale psihologului în asistența copiilor cu CES rezidă în:

- *evaluare*: raportarea la normele și standardele existente, prin aplicarea diferitor metode, instrumente specifice pentru a estima nivelul de dezvoltare a proceselor psihice, precum și personalitatea copilului în ansamblu;

- *asistență*: consultarea, consilierea, acompanierea copiilor care prezintă anumite deficiențe în dezvoltare în vederea remedierii, diminuării și eliminării acestora;
- *prevenirea* intrării copiilor în situații de dificultate;
- *asistență, consiliere* a cadrelor didactice, părinților sau reprezentanților acestora, altor adulți care lucrează cu copiii cu CES.

Concretizate în atribuții de funcție, aceste sarcini se referă la:

- a) planificarea activității;
- b) identificarea/adaptarea/elaborarea metodelor și instrumentelor de evaluare și asistență psihologică a copiilor;
- c) realizarea evaluărilor și a reevaluărilor periodice ale copiilor incluși în programele de asistență;
- d) organizarea și desfășurarea activităților de consiliere psihologică, individuală și în grup, a elevilor, cadrelor didactice și altor specialiști/persoane care asistă copilul, a părinților;
- e) formularea recomandărilor în procesul de elaborare și realizare a PEI;
- f) participarea la elaborarea recomandărilor metodice pentru cadrele didactice la clasă în probleme de abordare a copiilor cu CES;
- g) organizarea, în domeniul de competență, a seminarelor, meselor rotunde, atelierelor, altor activități;
- h) analiza eficienței, impactului activităților realizate asupra dezvoltării copilului etc.

Aceste și alte activități vor fi realizate de psihologul școlar în calitate de membru al CMI, în baza planurilor de activitate, elaborate în consens cu politicile instituționale privind suportul educațional.

Ca și în cazul psihologului, sarcinile de bază ale logopedului reies din orientările de bază ale asistenței copiilor cu CES: evaluare/identificare și abilitare/reabilitare.

În funcție de resursele existente și de necesitățile copiilor incluși, instituțiile de învățământ pot angaja psihopedagogi/specialiști în diverse terapii: ludoterapie, ergoterapie, kinetoterapie, art-terapie, meloterapie etc. Atât sarcinile de bază, cât și atribuțiile concrete ale specialiștilor în prestarea diferitor terapii vor fi formulate luându-se în considerare statutul lor de personal de suport.

Indiferent de funcția pe care o ocupă, personalul implicat în dezvoltarea EI la nivel instituțional trebuie să posede cunoștințe referitoare la:

- cadrul normativ, politicile naționale și internaționale privind drepturile copilului și protecția acestora, accesul la educație al copiilor cu CES;
- cadrul metodologic de dezvoltare a EI;
- particularitățile de vîrstă și individuale ale dezvoltării copiilor și psihopedagogia CES;
- tehnologii specifice de predare-învățare-evaluare pentru diferite categorii de CES;
- modalități de adaptare, flexibilizare, diferențiere de curriculum pentru elevii cu CES;
- tehnologii de elaborare/adaptare a materialelor didactice și modalități de utilizare a acestora;
- particularități ale managementului clasei în cazul elevilor cu CES;
- oportunități de colaborare și modalități de sprijin pentru familiile elevilor cu CES;
- rețele de organizații, instituții, specialiști care pot acorda servicii de suport elevilor cu CES etc.

În structura personalului de suport, un rol de bază îi revine cadrului didactic de sprijin (CDS), care, în conformitate cu Codul Educației, este/ poate fi *specialistul calificat în domeniul pedagogiei, psihopedagogiei și psihopedagogiei speciale, care acordă asistență psihopedagogică copiilor cu CES* [8].

Instituirea posturilor de CDS se face prin decizia directorului instituției de învățămînt, la recomandarea SAP, în baza rezultatelor evaluării nivelului de dezvoltare a copiilor cu CES. Cadrul didactic de sprijin poate fi încadrat la orice nivel de învățămînt și poate trece de la un nivel de învățămînt la altul. Dacă numărul de elevi este mai mic decît cel stabilit, unitatea de cadru didactic de sprijin se poate fragmenta, fiind planificată activitatea prin cumul sau cu ora, conform legislației în vigoare.

Sarcina de bază a CDS este dezvoltarea și promovarea activităților de asistență educațională, care să asigure compensarea și remedierea dificultăților de învățare de ordin structural, organizatoric, emoțional sau de altă natură ale copiilor cu CES.

Pornind de la misiunea cu care este investit și, conform reglementărilor în vigoare, CDS exercită, în principal, următoarele atribuții:

- facilitează și susține incluziunea școlară a copilului cu CES;
- participă, în comun cu învățătorii/cadrele didactice pe discipline școlare, alți specialiști, la elaborarea PEI;

- colaborează cu învățătorii/cadrele didactice pe discipline școlare, alți specialiști pentru realizarea obiectivelor PEI și stabilirea modalităților concrete de lucru cu copiii cu CES; colaborează cu părinții copilului cu CES și cu însuși copilul;
- elaborează și implementează strategii de sprijin în toate ariile curriculare, precum și identifică resursele necesare și adecvate realizării acestora;
- realizează activități de recuperare educațională, individuale sau în grup, asistă copilul cu CES în pregătirea temelor pentru acasă;
- propune și realizează materiale didactice individualizate, în funcție de dificultățile de învățare ale elevilor;
- coordonează activitatea CREI din instituție;
- acordă consultanță și colaborează cu familiile copiilor care beneficiază de serviciile CDS;
- participă, ca formator, în cadrul programelor de informare/formare a cadrelor didactice în probleme ce țin de EI, de diseminare a cunoștințelor și experiențelor cu privire la asistența copiilor cu CES.

Atribuțiile concrete ale cadrului didactic de sprijin sînt stabilite în *Fișa de post*, aprobată de directorul unității de învățămînt.

Pentru a-și realiza cu succes misiunea, atribuțiile și sarcinile concrete, în procesul de asistență și abilitare/reabilitare a copilului cu CES, CDS va realiza activități în:

- grupa/clasa în care este inclus copilul cu CES;
- în CREI;
- în familia copilului asistat;
- în alte instituții din comunitate (unități educaționale, de agrement etc.), în care însoțește copilul.

Numărul de ore atribuite activității cadrului didactic de sprijin în diverse locații va fi stabilit de comun acord cu învățătorii sau profesorii, agreat în cadrul ședinței CMI și consemnat în PEI. Totuși, este recomandabil ca cel puțin 50 la sută din orele de asistență să fie dedicate acordării suportului la lecții, pentru a favoriza/facilita încadrarea copilului în procesul educațional efectiv [4].

În scopul asigurării unei abordări integratoare și complexe a proiectării activității cadrului didactic de sprijin, planificarea globală a activității CDS (de regulă, Planul anual de activitate) se înscrie în managementul instituțional general de dezvoltare a EI și poate conține următoarele compartimente de bază:

Tabelul 2.4. Model de planificare anuală a activității CDS

Nr. compartiment	Denumire compartiment
C ₁	Organizarea și proiectarea activității
C ₂	Evidența elevilor cu CES
C ₃	Organizarea/realizarea activităților de suport educațional
C ₄	Activități în contextul PEI
C ₅	Evaluarea progresului școlar al copiilor asistați
C ₆	Coordonarea activității CREI
C ₇	Dezvoltarea parteneriatelor socio-educative
C ₈	Comunicare, informare
C ₉	Dezvoltare profesională
C ₁₀	Raportare

1. Formulați cel puțin cîte trei activități pentru fiecare din compartimentele Planului de activitate al CDS.

Exemple orientative la compartimentul C₆:

- Identificarea copiilor asistați în CREI.
- Elaborarea planului/programului de activitate al Centrului.
- Stabilirea modalităților de colaborare cu alți profesioniști pentru realizarea activităților în CREI etc.

Din punct de vedere procedural, în procesul de planificare a activității CDS, proiectul de plan va fi coordonat și consultat cu diverși factori instituționali (CMI, echipa PEI, directorul adjunct) și aprobat de către directorul instituției.

CDS, ca și alți specialiști implicați în asistența copiilor cu CES, elaborează planuri săptămînale și zilnice de activitate. Proiectarea activităților curente se va face cu luarea în considerare a demersurilor metodologice, realizate în procesul predării materiilor concrete în clasa în care învață elevul asistat.

Fiind o activitate planică, care se încadrează într-un cadru organizatoric-instituțional concret, activitatea CDS va fi reflectată în documentația perfectată/dusă de către acesta.

La nivel de management instituțional general și, în particular, la nivel de management al CREI se vor evidenția necesități privind completarea anumitor dosare și perfectarea unor documente concrete.

Un aspect important în activitatea CDS este dezvoltarea profesională continuă în scopul informării asupra tendințelor moderne în abordarea copilului cu CES și asistența lui, utilizării celor mai noi și adecvate tehnologii didactice, care să asigure valorificarea maximă a potențialului copilului și dezvoltarea lui generală. Programele de formare continuă pot fi organizate/prestate de către SAP, Ministerul Educației, de alte instituții și organizații autorizate. Totuși, este foarte importantă și capacitatea de autoinstruire a CDS, informare permanentă, dar și dorința de a contribui efectiv la dezvoltarea și progresul copiilor asistați.

Avantajele intervenției prin cadrul didactic de sprijin sînt asociate cu suportul direct pe care îl poate primi copilul cu CES, fără ca acesta să fie exclus din mediul educațional, și, în mod evident, fiind ajutat să diminueze sau să elimine dificultățile de învățare și să-și dezvolte competențele școlare necesare pentru integrarea cu succes în societate. Punerea în valoare a unei astfel de intervenții se bazează pe colaborarea strînsă între CDS și cadrul didactic la clasă. De asemenea, încadrarea în postul de CDS poate aduce beneficii persoanei sub forma de dezvoltare și avansare în cariera profesională, avînd în vedere noutatea domeniului în care se implică.

În același timp, există și o serie de *bariere/constrîngeri* care pot afecta calitatea și eficiența activității CDS:

- incertitudini în contextul instituirii unui nou post didactic;
- limite profesionale ale titularului postului;
- lipsa colaborării sau colaborarea defectuoasă: dificultăți în procesul de proiectare, în timpul realizării activităților didactice și în afara lor;
- neînțelegere din partea colegilor, familiilor.

1. În baza informațiilor expuse în prezentul Modul, a cunoștințelor privind activitatea CDS și a experienței personale, completați fiecare din enunțurile de mai jos cu cel puțin trei idei:

CDS cooperează cu:

-
-
-

CDS coordonează/realizează:

-
-
-

CDS este consilier/sprijin pentru:

-
-
-

2. Reflectați asupra listei de constrângeri în activitatea CDS și expuneți-vă acordul sau dezacordul. Identificați și alte atare bariere/probleme.

2.6. Centrul de resurse pentru educația incluzivă (CREI)

În designul managementului EI un loc definitoriu îl are CREI – una din formele de suport, cele mai populare în mediul școlar, avînd destinația să faciliteze incluziunea copiilor în învățămîntul general și să abordeze, calificat și la un nivel înalt de calitate, cerințele lor speciale. Rețeaua de CREI a cunoscut o amplă extindere în ultimii ani grație susținerii de către stat a procesului de dezvoltare a EI și deschiderii comunitare pentru și față de copiii în dificultate.

1. Expuneți, succint, procesul înființării CREI în instituția Dvs. (dacă există).

Procesul de organizare și funcționare a CREI este reglementat în baza Metodologiei respective, aprobate de ME [14].

Înființarea unui serviciu de suport de tipul CREI, care implică realizarea unor activități complexe și satisfacerea unui spectru larg de necesități și așteptări ale beneficiarilor, trebuie să fie argumentată și să se realizeze într-un mod planificat, metodic. Organizarea CREI presupune parcurgerea unor etape obligatorii, între care:

1. Evaluarea necesităților instituției de învățămînt, ale comunității (cu reflectarea datelor privind copiii cu cerințe speciale, inclusiv cu dizabilități, deschiderea comunității pentru crearea și asigurarea funcționării unui serviciu de suport etc.);
2. Identificarea potențialilor beneficiari, referirea pentru evaluare a dezvoltării copiilor și evaluare socială a familiilor lor;
3. Identificarea și, la necesitate, renovarea spațiului (spațiilor) de amplasare a CREI și dotarea cu mobilier, echipamente, materiale;

4. Identificarea, procurarea și/sau valorificarea resurselor instituționale și comunitare necesare pentru realizarea misiunii CREI;
5. Formarea personalului implicat în organizarea și realizarea activităților în CREI;
6. Elaborarea Planului de activitate al CREI;
7. Informarea subiecților interesați (școală, familie, comunitate) referitor la crearea Centrului, misiunea și obiectivele acestuia;
8. Realizarea Planului de activitate.

1. Reflectați, repetat, asupra înființării CREI în instituția Dvs. și constatați dacă procesul de creare a parcurs toate etapele menționate mai sus. Identificați care din etape au fost omise. Constatați dacă excluderea acestei/acestor etape a afectat în vreun anume fel calitatea serviciului creat.

Evaluarea necesităților instituției și ale comunității în servicii de suport educațional se realizează de către o echipă multidisciplinară, constituită ad-hoc, în baza unui set de indicatori care vizează:

- Numărul de copii în dificultate (contingente pe vârste/trepte de școlaritate, tipologia cerințelor speciale/problemelor etc.);
- Oferta educațională/de sprijin;
- Calificarea și deschiderea personalului;
- Capacitatea instituțională;
- Perspectivele de dezvoltare a instituției;
- Implicarea APL în soluționarea problemelor copiilor în dificultate;
- Parteneriatele comunitare etc.

Identificarea potențialilor beneficiari este un proces complex, realizat, de regulă, în cadrul CMI, al Consiliului local pentru protecția drepturilor copilului sau ca urmare a evaluării complexe a copiilor de către SAP. Datele rezultate din evaluarea socială a familiei sînt considerate relevante pentru intrarea unui copil în evidențele CREI și acordarea suportului co-respunzător.

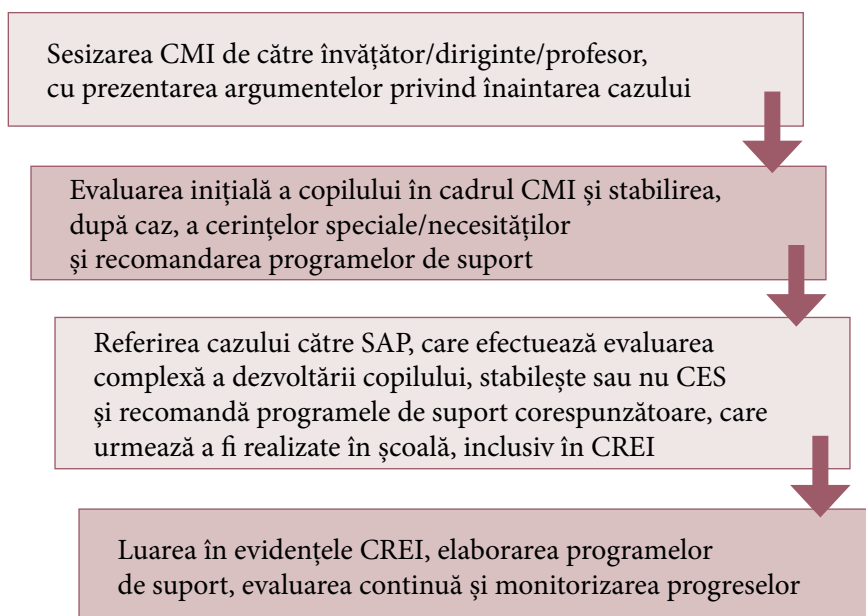
Proiectarea și realizarea programelor de suport, derulate în CREI, se face cu luarea în considerare a contingentului de copii asistați. De regulă, este vorba despre următoarele situații:

- Copilul prezintă probleme/dificultăți de dezvoltare și necesită suport educațional suplimentar:

- copilul care înregistrează rezultate scăzute la învățatură (sub nivelul minim de promovare);
- copilul cu CES.
- Copilul este în situație de risc de abandon școlar/neșcolarizare:
 - copilul nu este supravegheat de părinți sau de persoanele adulte în grija cărora se află și nu frecventează deloc sau nu frecventează cu regularitate școala;
 - copilul prezintă probleme de sănătate, care pot afecta participarea la procesul educațional sau probleme care nu sînt abordate corespunzător fie de părinți, fie de specialiștii responsabili;
 - condițiile de trai în familie nu sînt asigurate sau sînt foarte precare.
- Copilul se confruntă cu atitudinea necorespunzătoare a părinților cu privire la creșterea și educarea copiilor:
 - copilul nu este trimis la școală, nu este lăsat să învețe;
 - părinții consideră că instituționalizarea este o soluție mai bună pentru copil, decît familia și școala comunitară;
 - copilul este exploatat prin muncă în gospodărie sau în afara acesteia.
- Copilul crește și este educat într-un mediu/climat inadecvat, determinat de:
 - grad avansat de sărăcie în care nevoile de bază ale copilului nu sînt satisfăcute;
 - manifestări de violență fizică sau verbală în familie;
 - familie monoparentală/părinți în divorț;
 - vicii care afectează climatul familial și capacitățile parentale (alcoolism, consum de droguri ș.a.).

Identificarea copiilor, beneficiari ai CREI, se face în baza unui algoritm, care prevede parcurgerea consecutivă a următorilor pași:

Figura 2.6. Etapele de identificare a beneficiarilor CREI

Evidența copiilor se duce în baza unui Registru special, în care sînt consemnate unele date personale ale copilului (nume, vîrstă), informații privind clasa, categoria CES (dacă este), forma de incluziune școlară, formele de suport educațional și alte date relevante. La fel, se perfectează și se completează continuu un dosar pentru fiecare copil asistat.

Documentația CREI se completează conform prevederilor *Metodologiei de organizare și funcționare a Centrului de Resurse pentru Educația Incluzivă din instituția de învățămînt preuniversitar*, aprobată de ME, [14].

Copiii din evidențele CREI, de regulă, studiază în baza PEI și beneficiază de programe de suport educațional, realizate în diferite forme, în funcție de necesitățile și potențialul lor. Totodată, CREI este un spațiu deschis tuturor copiilor (cu sau fără CES), cadrelor didactice, părinților, comunității, spațiu în care toți acești actori coparticipă în realizarea diferitor activități, conform misiunii centrului, concentrînd resursele comunitare existente și orientîndu-le în direcția dezvoltării fiecărui copil. În acest fel, CREI poate fi considerat un centru multifuncțional, în special pentru faptul că acoperă necesitățile membrilor comunității cu oferta de servicii disponibile, în așa fel încît să răspundă, cît mai eficient acestor necesități, iar satisfacția beneficiarilor să fie cît mai mare.

1. Examinați Figura 2.6. *Etapele de identificare a beneficiarilor CREI*. Identificați 2-3 elevi din instituția Dvs., beneficiari CREI, și constatați dacă aceștia au parcurs respectivele etape de identificare. În caz de necesitate, apălați la coodonorul CREI, pentru a vă furniza informația completă.
2. Formulați cel puțin cinci tipuri de activități realizate în CREI cu participarea în comun a copiilor cu și fără CES. Argumentați importanța organizării unor astfel de activități.
3. Imaginați-vă că sînteți coodonor al CREI. Elaborați cel puțin trei argumente prin care să convingeți cadrele didactice din instituție despre importanța stabilirii unei colaborări eficiente dintre personalul didactic și CREI.

Identificarea spațiului (spațiilor) de amplasare a CREI se realizează cu participarea tuturor subiecților implicați: copii, cadre didactice, administrație. În special, este indicat să se țină cont de doleanțele copiilor.

Spațiile destinate CREI sînt identificate și amenajate pornind de la o dublă perspectivă:

- crearea condițiilor pentru copii, beneficiarii CREI;
- asigurarea condițiilor de muncă pentru specialiștii implicați în organizarea/realizarea activităților de suport în CREI.

Astfel, în incinta CREI va fi organizat un spațiu multifuncțional (sală polyvalentă) pentru activitățile cu copii, distribuit convențional în zone pe interese pentru predare-învățare: lucru la calculator, joc ș.a. Alte spații, mai mici ca și suprafață, vor fi cele destinate lucrului individual cu copiii: cabinetele psihologului, logopedului, cadrului didactic de sprijin.

Este foarte important ca spațiile destinate CREI:

- să fie accesibile, amplasate la parterul edificiului școlii, fără praguri, dotate cu pantă de acces și bare de sprijin;
- să ofere informații publice privind programele de suport, orarul activităților;
- să aibă capacitatea de a încadra toți copiii care necesită asistență și suport;
- să fie sigure din punct de vedere al protecției și securității copiilor și specialiștilor.

Pentru a răspunde calitativ necesităților beneficiarilor, conducerea unității de învățămînt în care este creat CREI asigură funcționalitatea lui prin amenajarea spațiilor destinate activității și dotarea acestora.

Instituția de învățământ asigură dotarea minimă a CREI în conformitate cu *Metodologia de organizare și funcționare a Centrului de Resurse pentru Educația Incluzivă din instituția de învățământ preuniversitar*, aprobată de ME [14].

O etapă importantă în organizarea CREI o constituie **formarea personalului** implicat în realizarea misiunii Centrului. Așa cum s-a menționat, întreg personalul instituției este responsabil și are roluri în organizarea și furnizarea asistenței respective. În acest sens, personalul didactic și non-didactic din instituția de învățământ va fi pregătit pentru implicare în procesul de incluziune școlară a copiilor și organizare/prestare a serviciilor în cadrul/prin intermediul CREI.

Programul de formare a personalului va prevedea tematici relevante pentru dezvoltarea EI la nivel instituțional și asigurarea incluziunii copiilor.

Importanța **informării subiecților interesați referitor la crearea CREI** este dată de necesitatea asumării unei responsabilități cvasi-instituționale privind educația incluzivă, în general, și eficiența funcționării CREI, în particular. Informarea nu trebuie să se limiteze strict la cadrul școlar: pe lângă copii și personal didactic, vor fi informați părinții copiilor, dar și întreaga comunitate, în cadrul căreia școala întotdeauna va putea identifica resurse pentru asistența adecvată a copiilor în dificultate.

În acest sens, pot fi elaborate, multiplicare și difuzate materiale destinate informării părinților, autorităților locale, instituțiilor comunitare, altor subiecți relevanți. Conținutul materialelor diseminate va viza subiecte importante, precum:

- ✓ drepturile copilului;
- ✓ egalitatea de șanse;
- ✓ importanța școlarizării;
- ✓ incluziunea și coeziunea socială;
- ✓ rolul CREI în școală și în comunitate.

Informarea comunității despre crearea, rolul și importanța CREI poate fi realizată prin diverse tipuri de activități desfășurate atât în cadrul instituțional, cât și în unul mai larg – comunitar. Sînt recomandabile forme tradiționale, cunoscute: mese rotunde, ședințe, articole în presa scrisă, diseminarea broșurilor, prospectelor, posterelor, emisiuni la radioul și televiziunea locală, evenimente culturale comune etc.

1. Elaborați un mini-poster de informare privind organizarea CREI și importanța acestui serviciu. (Sarcina se va diferenția în funcție de destinatarul informării.)

Ultima etapă în crearea CREI este **elaborarea Planului de activitate**, document care fundamentează funcționarea Centrului pentru perioada a cel puțin unui an școlar. Din punct de vedere administrativ, activitățile în CREI sînt coordonate de un cadru didactic de sprijin (sau un alt specialist din cadrul unității de învățămînt). Din punct de vedere metodologic, activitatea centrului de resurse este coordonată de SAP, care:

- instruește și asistă metodologic personalul angajat în prestarea serviciilor;
- contribuie la asigurarea activității Centrului cu diferite materiale metodice pentru informare și asistență, proiecte didactice-model, recomandări pentru elaborarea planului educațional individualizat, metodologii adaptate de evaluare, alte materiale;
- monitorizează și evaluează activitatea centrului.

Planificarea activității CREI poate lua orice formă, esențial este ca planul să asigure coerență și eficiență în activitatea Centrului. Astfel, cele mai importante compartimente în planificare ar urma să fie:

1. Activități organizatorice.
2. Asistență educațională.
3. Activități metodice și de formare continuă.
4. Activități cu/pentru părinți/reprezentanți legali ai copilului.
5. Dezvoltarea parteneriatului [14].

1. Enumerați cel puțin cîte trei activități pentru fiecare compartiment al Planului de activitate al CREI.

CREI poate organiza diferite activități prin colaborare cu alte instituții de învățămînt, cu organele de protecție a copilului, cu agențiile/asociațiile profesionale, cu comunitățile locale, cu organizațiile neguvernamentale, cu alte instituții și organizații relevante, în scopul orientării școlare, vocaționale/profesionale și sociale a copiilor (Anexa 4).

În același context, în condițiile în care serviciile/programele de suport în cadrul CREI sînt proiectate și realizate pe principii holistice, multidisciplinare, este important ca programul de lucru al centrului (zilnic, săptămînal etc.) să fie, de asemenea, coerent în sensul excluderii dublărilor în activitate, repetărilor inutile, irosirii nejudicioase a resurselor. Din aceste considerente, planurile, programele, orarul de activitate vor fi elaborate prin coordonare între specialiștii cu atribuții și responsabilități în domeniu.

Odată agreat de toate părțile implicate, *Planul de activitate al CREI este aprobat de către conducerea instituției de învățământ*, dar se presupune că realizarea planului va permite o doză rațională de flexibilitate, astfel încât activitățile planificate să răspundă cât mai calitativ necesităților beneficiarilor.

Activitatea CREI este reflectată în rapoartele anuale ale instituției de învățământ.

2.7. Colaborarea cu părinții în școala incluzivă

În procesul de promovare a EI, în cadrul parteneriatului educațional, un rol deosebit revine colaborării între școală și familie, care, în calitate de parteneri, au obiective comune, bazate pe principii de reciprocitate: cadrele didactice și părinții sînt uniți prin asentimentul de a-i sprijini pe copii în evoluția lor școlară.

În acest sens, instituția de învățământ organizează activități informative, de sprijin, consiliere, educare pentru persoanele care au în îngrijire copii: părinți biologici/adoptivi, părinți educatori, asistenți parentali profesioniști, alte persoane. Ca și în cazul lucrului cu copiii, activitățile pentru părinți pot fi individuale și de grup.

Obiectivele activităților cu și pentru părinți sînt:

- Crearea unor legături durabile ale părinților cu școala incluzivă în calitate de resursă a comunității, prin acordarea de sprijin permanent în soluționarea problemelor legate de educația copiilor;
- Implicarea părinților în activități de voluntariat în cadrul școlii;
- Formarea părinților ca agenți ai schimbării în comunitate.

Pornind de la obiectivele și finalitățile de realizat, lucrul cu părinții se desfășoară în următoarele forme:

- Ședințe generale de informare;
- Sesiuni de educație parentală privind rolul și responsabilitățile părinților în procesul creșterii și educației copiilor;
- Consiliere individuală și de grup.

Ședințele de informare se organizează, de regulă, la începutul unor perioade de demarare/reluare a activității, dar pot fi convocate și mai des, avînd în vedere specificul activității într-o instituție concretă. Aceste activități vor fi pregătite în prealabil, agenda ședințelor fiind comunicată, în caz de necesitate, părinților cu suficient timp înainte de desfășurarea activității, astfel încît aceștia să fie informați și pregătiți pentru implicare adecvată.

Ședințele sînt organizate și realizate cu luarea în considerare a principiului confidențialității datelor cu caracter personal, a altor informații protejate.

În cazul copiilor cu CES, școala incluzivă este obligată să informeze părinții despre toate drepturile și obligațiunile lor în calitate de parteneri ai instituției de învățămînt, despre evoluția, progresele copilului, respectînd principiul obiectivității și evitînd prezentările cu tentă subiectivă. Școala oferă părinților dreptul la reclamații, în nume personal, fără teama de consecințe. În astfel de cazuri, instituția de învățămînt reacționează prompt la orice reclamație parvenită din partea părinților, evaluează situația invocată conform procedurilor instituționale și informează reclamantul (reclamanții) asupra rezultatelor evaluării și măsurilor întreprinse.

Educația parentală se realizează prin organizarea, cu o anumită periodicitate (stabilită în conformitate cu necesitățile de formare) a unor activități informative și formative, orientate spre consolidarea capacității părinților, formarea de atitudini corespunzătoare rolurilor lor sociale, corectarea/ameliorarea comportamentelor de risc și practicilor parentale.

Avînd ca punct de plecare profilul copiilor (cu și fără CES) și necesitățile acestora, conținutul programelor de educație parentală va include tematici variate (Anexa 5).

În realizarea activităților instructive vor fi implicate diferite categorii de specialiști din cadrul instituției de învățămînt și din afara acesteia: cadre didactice, psihologi, asistenți sociali, cadre medicale, juriști.

Administrația instituției, coordonatorii CREI se vor asigura că activitățile de educație parentală nu au un caracter ocazional, ci sînt o componentă esențială a activității școlii, realizată sistematic, cu o frecvență prestabilită, cunoscută de toți participanții la proces. În acest sens, se elaborează un program de instruire, care poate avea următoarea structură:

Tabelul 2.5. Structura planului de activități de educație parentală

Nr. crt.	Tematica	Nr. ore	Obiective	Responsabil(i)	Resurse necesare	Data desfășurării	Note
1.							
2.							
3.							

Asigurarea unei relații durabile cu părinții poate reuși prin implicarea acestora nemijlocit în calitate de voluntari, în diferite activități realizate în școală. Astfel, părinții pot participa la:

- Realizarea, în comun cu specialiștii, a activităților cu copiii (jocuri, evenimente culturale, excursii etc.);
- Producerea/adaptarea materialelor didactice;
- Repararea echipamentelor și utilajelor etc.

În școlile incluzive, părinții copiilor cu CES au un rol important în procesul PEI, manifestat, în principal, prin furnizarea informațiilor despre copil, dar și informații despre familie, relevante pentru acordarea asistenței și asigurarea progreselor în dezvoltarea copilului.

Alte implicații în procesul PEI se referă la faptul că părinții:

- oferă informații importante, care ajută la elaborarea și realizarea curriculumului individualizat pentru copil (de ex., pregătirea temelor, stilul și modul de învățare acasă, talentul și abilitățile pe care le manifestă copilul acasă și în comunitate, despre preocupările, preferințele/non-preferințele copilului, despre interesele acestuia și modul de reacționare în diverse situații etc.);
- consolidează și asigură continuitate procesului educațional demarat/realizat de personalul didactic din instituția de învățământ, oferind copilului acasă posibilități pentru dezvoltare și aplicare în practică a competențelor formate/dezvoltate în procesul educațional;
- furnizează o informație retroactivă privind modul în care copilul transferă competențele formate în situații cotidiene acasă și în comunitate;
- menține o comunicare deschisă cu instituția de învățământ [9].

În mod evident, implicarea părinților în procesul PEI necesită eforturi susținute din ambele părți: nu ne putem imagina că toți părinții copiilor cu PEI vor fi fericiți să participe la acest proces! E de competența învățătorilor, diriginților, cadrelor didactice, a psihologului, a întregii școli să încurajeze părinții pentru acest act. În calitate de sugestii pentru sprijinirea/încurajarea participării părinților pot fi propuse următoarele forme de colaborare:

- comunicarea deschisă și cu regularitate cu părinții și copilul;
- utilizarea în comunicare a unui limbaj simplu;
- oferirea posibilității să indice cum și în ce măsură aceștia intenționează/pot să se implice/să consulte în procesul de elaborare a PEI;
- informarea (prin telefon, prin mesaje scrise, prin alte metode) despre convocarea echipei PEI și despre subiectele care urmează a fi abordate în cadrul întrunirii echipei;

- asigurarea și încurajarea părinților pentru formularea și expunerea oricăror comentarii, opinii, luări de atitudine în procesul de elaborare a PEI;
- împărtășirea strategiilor stabilite și consultarea punctului de vedere al acestora;
- prezentarea, la necesitate, a comentariilor/tălmăcirilor/clarificărilor pentru o mai bună înțelegere a așteptărilor școlii față de părinți [9].

Dat fiind specificul familiilor copiilor cu CES, cu cât participarea părinților la activitățile de incluziune se va extinde pe o perioadă mai mare, cu atât va crește probabilitatea de a obține rezultatele scontate.

Așadar, colaborarea cu părinții este crucială pentru crearea, în comun, a unui mediu în care copiii se simt fericiți și protejați, se simt atașați de familie și se pot dezvolta la potențialul lor maxim. În acest mediu, specialiștii și părinții colaborează pentru a oferi copiilor cele mai bogate experiențe de învățare.

Relatați propria experiență de lucru cu părinții. Propuneți modalități de implicare a părinților la luarea deciziilor în școala Dvs.

1. Examinați Anexa 5: *Tematici orientative pentru programele de educație parentală*.
2. Discutați tematicile propuse și constatați care dintre ele au fost valorificate în cadrul programelor de educație parentală din instituția Dvs.
3. Care teme credeți că ar fi necesar să fie valorificate. Argumentați.
4. Formați 3-4 grupuri și examinați structura planului de activități de educație parentală, prezentată în Tabelul 2.5. Reflectați dacă această structură poate fi acceptată/adaptată pentru un posibil plan de lucru cu părinții în instituția Dvs.
5. Elaborați schița unui plan de activități de educație parentală, inclusiv a părinților copiilor cu CES, pornind de la specificul instituției Dvs.
6. Elaborați planul unei activități de informare a părinților elevilor unei clase referitor la incluziunea a doi copii cu dizabilități în clasa respectivă.

2.8. Participarea copiilor în promovarea școlii incluzive

Participarea copiilor este un proces continuu, care îi implică activ în luarea deciziilor în probleme referitoare la ei în mod direct. Acest proces presupune schimburi de informații și dialog între copii și adulți pe bază de respect reciproc. O participare autentică oferă copiilor puterea de a modela atât procesul, cât și rezultatele acestuia.

Participarea copiilor la luarea deciziilor ce le afectează viața este un drept fundamental, reflectat în Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, adoptată la 20 noiembrie 1989, care, în particular, în cuprinsul articolelor 2, 3, 12, 13, 17, 19, 34 și 36 prevede:

- Toți copiii, fără discriminare, au dreptul de a participa;
- Participarea trebuie să promoveze interesul superior al copilului și să susțină dezvoltarea personală a fiecărui copil;
- Copiii au dreptul de a fi ascultați, de a-și exprima în mod liber opiniile în legătură cu chestiuni care îi privesc în mod direct; ei au, de asemenea, dreptul la libera asociere și acces la informații;
- Toți copiii au dreptul de a fi protejați de orice formă de manipulare, violență, abuz sau exploatare.

Republica Moldova a ratificat Convenția ONU cu privire la drepturile copilului în anul 1993. Prin ratificarea acestui document, Republica Moldova și-a asumat angajamentul să respecte și să promoveze drepturile copilului ca subiect independent, cu drept la ajutorare și ocrotire specială, să promoveze o politică națională consecventă în domeniul protecției copilului și familiei, să întreprindă măsuri legislative, administrative, sociale și educative necesare pentru protejarea familiei, care este mediul cel mai favorabil de creștere și educație a copilului.

Legea cu privire la drepturile copilului nr. 338-XIII din 15.12.1994 stabilește statutul juridic al copilului ca subiect independent, prevede asigurarea sănătății fizice și spirituale a copilului, formarea conștiinței civice, vizînd dreptul fiecărui copil de a participa la jocuri și la activități recreative proprii vârstei sale, precum și la viața culturală și artistică. Din punct de vedere juridic, participarea nu este doar un singur drept, ci o sumă de mai multe drepturi.

Pentru a asigura participarea copiilor, este necesar ca adulții să respecte cinci principii de bază:

1. Transparența, onestitatea, responsabilitatea.
2. Etica participării copiilor și interesul superior al copilului.

3. Un mediu prietenos copiilor.
4. Egalitatea șanselor.
5. Siguranța și protecția copiilor.

Modalități de implicare a copiilor în procesul de luare a deciziilor la nivelul școlii:

1. Acordarea de responsabilități în clasă și în școală – prin care copiii să contribuie la bunul mers al vieții școlare, ca de exemplu: responsabil de activitățile extrașcolare, de revista clasei /școlii, de site-ul școlii etc. Se recomandă ca elevii să concureze pentru pozițiile respective, prezentând un program de activitate propriu.
2. Consultarea copiilor în vederea elaborării regulilor școlii – în ideea că, astfel, aceștia vor fi mai motivați să le respecte. Regulile trebuie să fie corecte și să corespundă necesităților copiilor. Dacă unii copii consideră că anumite reguli nu sînt necesare sau sînt discriminatorii, conducerea școlii și personalul didactic trebuie să le permită să propună schimbări sau să le modifice.
3. Implicarea elevilor în amenajarea spațiului școlar – de exemplu, prin acordarea de responsabilități în ce privește selectarea și expunerea lucrărilor în sala de clasă sau pe holurile școlii, amenajarea curții/grădiniștii școlii.
4. Crearea unui mediu bazat pe încredere – prin folosirea unor modalități de desfășurare a activităților, care să le permită elevilor să lucreze împreună, să-și dezvolte stima de sine, să comunice, să-și exprime părerea în legătură cu diferite aspecte ale vieții școlare.
5. Informarea permanentă a copiilor în legătură cu tot ce se planifică și se întîmplă în școală – o bună circulație a informației în școală nu doar sprijină desfășurarea activității, dar este un mod eficient de a-i face pe toți să se simtă importanți și implicați în comunitatea educațională a școlii.

1. Analizați modul în care sînt implicați elevii din școala Dvs. în luarea deciziilor și propuneți măsuri de îmbunătățire.
2. Împreună cu președintele Consiliului elevilor din școala Dvs., realizați o evaluare a modului în care funcționează acesta și propuneți măsuri de îmbunătățire pe baza sugestiilor de mai jos.

i

Subiecte ce pot fi incluse pe agenda întrunirilor Consiliului elevilor:

- Subiecte ce vizează sănătatea, siguranța și protecția copiilor: accesul în clădirile școlii, probleme referitoare la cantina școlară, meniul, calitatea și prețul etc.;
- Subiecte ce vizează crearea condițiilor pentru organizarea și realizarea unui proces educațional de calitate (planul de dezvoltare a școlii, orarul școlii, curricula școlară, evaluarea rezultatelor școlare, temele pentru acasă, planificarea proiectelor);
- Subiecte legate de conduită (comportamentul personalului didactic, medierea și rezolvarea conflictelor);
- Norme în școală (uniforma școlară, drepturile și responsabilitățile elevilor, problemele sociale ale elevilor);
- Organizarea activităților extrașcolare (excursii școlare, activități de voluntariat);
- Promovarea imaginii școlii (revista școlii, site-ul școlii).

2.9. Planificarea și asigurarea formării continue a cadrelor didactice pentru realizarea educației incluzive

După cum s-a menționat în compartimentele anterioare, noile abordări asupra procesului educațional, determinate de filozofia EI, trebuie să pornească de la premisa responsabilității sociale și profesionale a tuturor actanților abilitați cu promovarea EI la nivel instituțional. În mod evident, rolul definitoriu în aceste procese le revine cadrelor didactice, care trebuie să fie formate continuu și sprijinite pentru formarea/îmbunătățirea permanentă a competențelor profesionale.

Dezvoltarea profesională a personalului didactic este reglementată de Codul Educației, art. 133 [8], în conformitate cu care formarea continuă este obligatorie pe parcursul întregii activități profesionale și se realizează în instituții de învățământ superior și/sau în instituții de formare profesională continuă. Dezvoltarea profesională se poate realiza și prin accesarea programelor de formare acreditate, furnizate de diferiți prestatori autorizați.

O formă accesibilă de asigurare a dezvoltării profesionale continue este organizarea/realizarea activităților de asistență metodologică la nivelul unității școlare însăși. În contextul promovării EI, activitățile respective se constituie din acțiuni specifice, cu conținut informativ, formativ și consultativ, dar și alte acțiuni suplimentare/complementare, orientate spre dezvoltarea/consolidarea capacității personalului și formarea percepțiilor corecte în ceea

ce privește EI, astfel ca, finalmente, să avem specialiști abilitați pentru abordarea calificată a necesităților de învățare ale tuturor copiilor.

În acest scop, administrația instituției concepe și planifică diferite activități de formare, urmînd să respecte cîteva caracteristici importante:

Figura 2.7. Caracteristici ale planificării formării continue la nivel instituțional

Viziune strategică	Racordarea la obiectivele generale de dezvoltare instituțională	Încadrarea în planificarea pe termen mediu și lung
Caracter sistemic și sistematic	Formare destinată tuturor subiecților implicați	Repartizarea judicioasă în cadrul Planului general de activitate
Bazare pe necesități	Determinarea grupurilor-țintă și a necesităților acestora	„Generarea” necesităților: identificarea problemelor și aspectelor care necesită consolidare
Orientare spre rezultat	Formularea obiectivelor de realizat	Evaluarea eficienței, impactului

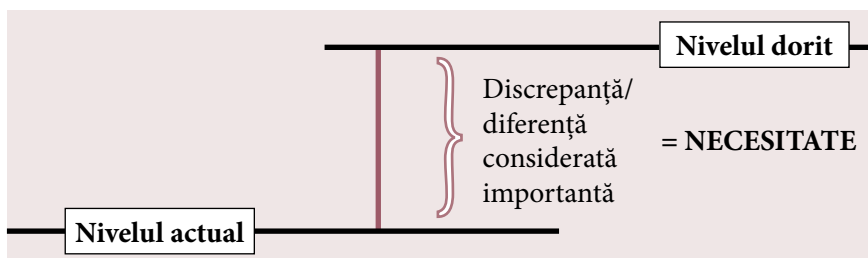
Aranjați în ordine logică etapele planificării formării continue a personalului didactic:

- A. Evaluarea necesităților
- B. Realizarea asistenței metodologice
- C. Stabilirea formelor, tipurilor asistenței metodologice
- D. Evaluarea eficienței asistenței metodologice
- E. Planificarea propriu-zisă

În procesul complex de planificare a formărilor, evaluarea/analiza necesităților constituie punctul de pornire și unul din cele mai importante. Aceasta pentru că doar în baza unor necesități obiectiv evaluate și corect constatate, putem planifica programe care să răspundă, cu adevărat, așteptărilor destinatarilor. Necesitățile de formare rezultă din constatarea diferențelor între nivelul real al cunoștințelor și competențelor și nivelul dorit/așteptat al acestora.

Figura 2.8. Schema determinării necesităților de formare

Evaluarea necesităților de formare este, de asemenea, un proces planificat distinct și se desfășoară prin realizarea următoarelor tipuri de activități:

1. Pregătirea:
 - Stabilirea formelor de evaluare, a instrumentelor/tehnichilor (anchetă, chestionar, focus-grup, convorbiri, consultări etc.)
2. Implementarea:
 - Realizarea propriu-zisă a evaluării;
3. Procesarea datelor:
 - Analiza, generalizarea datelor colectate;
 - Identificarea priorităților pentru programul de formare.

Posibile modele de chestionare pentru evaluarea necesităților de formare sînt date în Anexa 6.

De reținut că dezvoltarea profesională continuă se poate realiza la nivel instituțional prin diferite forme, cele mai comune fiind următoarele:

- *Activități de formare*: seminare, ateliere de lucru, mese rotunde, schimb de experiență/vizite de studiu;
- *Consultanță*: ședințe de asistență metodologică directă, formulare, instrucțiuni/recomandări, răspunsuri la întrebări formulate anticipat sau ad-hoc, referire către alți specialiști etc.;
- *Producere/difuzare materiale-suport*: modele de planificări, metodologii/instrumente, materiale informative, de comunicare, sensibilizare etc.

În funcție de necesitățile constatate, tematica subiectelor de formare poate viza diferite aspecte ale dezvoltării EI. Totodată, există un standard minim obligatoriu pentru formarea în domeniul de referință și acesta se conține în Curriculumul de formare continuă în domeniul educației incluzive, aprobat de IȘE (Decizia Consiliului Științifico-Didactic, proces-verbal nr. 8 din 26 iunie 2014) [2]. Conform Curriculumului menționat, tematica de bază a

formării continue în domeniul EI se structurează pe 11 unități de conținut și vizează:

1. Cadrul conceptual și legislativ de dezvoltare a educației incluzive
2. Managementul educației incluzive
3. Particularități de dezvoltare a copiilor
4. Cerințe educaționale speciale
5. Evaluarea dezvoltării copilului
6. Suportul educațional
7. Abordarea individualizată în contextul educației incluzive
8. Tehnologii didactice incluzive
9. Particularități de asistență a copiilor (cazuri specifice)
10. Asistența metodologică în contextul educației incluzive
11. Dezvoltarea parteneriatelor în procesul promovării educației incluzive

1. Analizați lista de mai sus. Expuneți-vă opinia privind utilitatea și relevanța tematicilor incluse în Curriculumul de formare continuă în domeniul educației incluzive. Care tematici ar putea fi valorificate pentru cadrele didactice din instituția Dvs.?
2. Completați cele două modele de chestionare pentru constatarea necesităților de formare continuă a cadrelor didactice în domeniul educației incluzive (Anexa 6).
3. Identificați, în baza rezultatelor obținute, care vă sînt nevoile de formare în domeniul educației incluzive.
4. Elaborați un plan individual de dezvoltare profesională în domeniul educației incluzive.

Activitățile de formare în cadrul școlii pot fi prestate de către administrație, cadre didactice special formate în acest scop, dar și de către experți invitați, specializați pe anumite tematici. În mod evident, realizarea unor activități metodice și de formare continuă la nivel instituțional presupune o calificare înaltă a celor care vor presta activitățile respective.

În procesul de planificare/actualizare a planificării, este important să se realizeze, cu o anumită periodicitate, evaluarea eficienței activităților de formare. În acest scop, pot fi utilizați diverși indicatori, cum ar fi, de exemplu, următorii:

- Adecvarea programelor de formare la obiectivele stabilite.
- Adecvarea la specificul grupului-țintă, în funcție de necesități, forme de instruire etc.
- Adecvarea la metodologiile și resursele disponibile etc.

În procesul constatării eficienței activităților de formare se va proceda la evaluarea gradului de satisfacție a beneficiarilor formărilor, prin aplicarea diferitor instrumente de evaluare. În același context, este important ca în rezultatul evaluării programelor/activităților de formare să se realizeze revizuirea planificării instruirilor, îmbunătățirea programelor și optimizarea procesului, în general.

BIBLIOGRAFIE

1. Ainscow M., Booth T., Dyson A. (coord.). *Improving Schools, Developing Inclusion*. London and New York: Routledge, 2006.
2. Bucun N., Bolboceanu A., Bulat G. et al. *Educație incluzivă. Curriculum de formare continuă*. Institutul de Științe ale Educației, Lumos Moldova. Chișinău: Multi Art, 2014.
3. Bulat G., Gînu D., Rusu N. *Evaluarea dezvoltării copilului. Ghid metodologic*. Chișinău: Bons Offices, 2015.
4. Bulat G., Rusu N. *Suportul educațional. Asistența copiilor cu cerințe educaționale speciale. Ghid metodologic*. Chișinău: Bons Offices, 2015.
5. Cara A. *Implementarea educației incluzive în Republica Moldova. Studiu de politici publice, IPP*. Chișinău: Lexon-Prim, 2014.
6. Cara A. *Strategii la nivelul unității școlare pentru asigurarea calității educației în învățământul din Republica Moldova. Univers Pedagogic*, 2006, nr. 1.
7. Chicu V., Cojocar V., Galben S., Ivanova L. *Educația incluzivă. Repere metodologice*. Chișinău: Bons Offices, 2006.
8. *Codul Educației nr. 152 din 17.07.2014. Monitorul Oficial nr. 319-324, 24.10.2014.*
9. Eftodi A. *Planul educațional individualizat. Structură-model*, Chișinău: Editura Cetatea de Sus, 2012.
10. Gherguț A. *Management general și strategic în educație. Ghid practic*. Iași: Polirom, 2007.
11. Guțu V., Chicu V. *Managementul schimbării în cadrul educațional*. Chișinău: CEP USM, 2005.
12. Guțu V., Darii L. *Managementul schimbării/ inovațiilor în învățământ. Management Educațional. Ghid metodologic*. Chișinău: CEP USM, 2013
13. Iosifescu Ș. ș.a. *Manual de management educațional pentru directorii de unități școlare*. București: Pro Gnosis, 2000.
14. *Metodologia de organizare și funcționare a Centrului de Resurse pentru Educația Incluzivă din instituția de învățământ preuniversitar, aprobată prin Ordinul Ministerului Educației nr. 100, 26.02.2015. www.edu.md*
15. *Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020. Hotărârea Guvernului nr. 523 din 11.07.2011. Monitorul Oficial nr. 114-116, 15.07.2011, art. nr. 589.*
16. *Regulamentul-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului raional/municipal asistență psihopedagogică. HG nr. 732 din 16.09.2013. Monitorul Oficial nr. 206-211, art. nr. 823*
17. *Regulamentul de organizare și funcționare a Centrului Republican de Asistență Psihopedagogică. HG nr. 732 din 16.09.2013. Monitorul Oficial nr. 206-211, art. nr. 823*
18. Solovei R. *Aspecte ale managementului școlii incluzive. Management Educațional. Ghid metodologic*. Chișinău: CEP USM, 2013.
19. Solovei R. *Educație incluzivă. Ghid metodologic pentru instituțiile de învățământ primar și secundar general*, Chișinău: KEYSTONE Moldova, 2013
20. *Standardele de calitate pentru instituțiile de învățământ primar și secundar general din perspectiva școlii prietenoase copilului: www.edu.md*
21. Velea S. *Școala prietenoasă copilului. Raport de evaluare externă a Inițiativei „Școala prietenoasă copilului” (2007-2011)*. Republica Moldova. Chișinău, 2012

ANEXE

ANEXA 1

Cele zece norme culturale în management
(adaptare după *Ten Key Cross-Cultural Management Skills*
de Karine Schomer)

1.	Viziune: știm unde să mergem (scop determinat și împărtășit)
2.	Responsabilitate: ne asumăm deciziile, acțiunile și consecințele
3.	Colegialitate: sîntem/lucrăm împreună
4.	Învățare permanentă: ne creștem competența
5.	Perfecționare permanentă: sîntem conștienți că putem mai bine
6.	Asumare de riscuri: învățăm prin încercare și eroare
7.	Support: ne ajutăm reciproc, îi sprijinim pe alții
8.	Respect: apreciem și recunoaștem valoarea fiecăruia
9.	Deschidere: acceptăm noul, schimbarea, alte opinii, polemica etc.
10.	Satisfacție, bucurie: apreciem succesele, le împărtășim

ANEXA 2

**Modele liste de control pentru evaluarea/autoevaluarea
dezvoltării EI la nivel instituțional**

MODELUL 1

Nr. crt.	Aspecte monitorizate/evaluate	✓ / -
I. Managementul educației incluzive		
1.1.	Educația incluzivă este parte a strategiilor de dezvoltare instituțională	
1.2.	Planificarea instituțională se realizează din perspectivă incluzivă	
1.3.	Instituția asigură accesul tuturor copiilor la educație în medii comune	
1.4.	În instituție sînt constituite structuri și servicii de suport pentru incluziunea școlară a copiilor cu CES/dizabilități	
1.5.	Instituția menține și dezvoltă un mediu școlar incluziv	
1.6.	Părinții sînt implicați în procesul educațional	
1.7.	Rapoartele de activitate reflectă aspecte vizînd educația incluzivă	
1.8.	În procesul de evaluare a activității personalului, instituția ține cont de progresul atestat în asistența copiilor cu CES/dizabilități	
1.9.	Copii participă la activități de promovare a educației tuturor copiilor în medii comune de învățare	
II. Dezvoltarea practicilor incluzive		
2.1.	În instituție se ține evidența copiilor cu CES	
2.2.	Cadrele didactice cunosc și aplică prevederile actelor normative și metodologice privind incluziunea școlară a copiilor cu CES (PEI, adaptări curriculare etc.)	
2.3.	Tehnologiile educaționale utilizate în clasă sînt adaptate cerințelor educaționale ale copiilor	
2.4.	Cadrele didactice sînt încurajate să coopereze în planificarea și realizarea procesului educațional din perspectivă incluzivă	
2.5.	Cadrele didactice cooperează cu părinții și societatea civilă	
2.6.	Instituția promovează și diseminează bunele practici în dezvoltarea educației incluzive	
III. Dezvoltarea culturii incluzive		
3.1.	Cadrele didactice acceptă diversitatea copiilor drept oportunitate de manifestare a măiestriei pedagogice	
3.2.	Toți elevii sînt sprijiniți și încurajați să recunoască și să combată discriminarea	
3.3.	Părinții se implică în activități de promovare a educației incluzive	
3.4.	Instituția realizează activități de promovare a educației incluzive în comunitate	
3.5.	Copiii sînt promotori activi ai incluziunii educaționale a tuturor copiilor din comunitate	

MODELUL 2

Instituția _____

Perioada evaluată _____

Perioada efectuării evaluării _____

Nr. crt.	Subiecte pentru control	✓/-	Comentarii
1.	Planificarea instituțională din perspectiva educației incluzive		
1.1	Planul anual al instituției		
	Planul anual include acțiuni privind identificarea și evidența copiilor cu CES		
	Planul anual include aspecte privind estimarea necesităților și asigurarea financiară a serviciilor de suport educațional pentru copiii cu CES		
	Planul anual include acțiuni privind dezvoltarea structurilor și serviciilor de suport educațional pentru copiii cu CES		
	Planul anual al CMI este componentă a Planului anual al instituției		
	Planul anual al CREI este componentă a Planului anual al instituției		
	Planul anual include acțiuni privind implicarea personalului în activități de formare profesională continuă în domeniul educației incluzive		
	Planul anual include acțiuni privind monitorizarea/evaluarea activității structurilor și serviciilor de suport educațional pentru copiii cu CES		
	Planul anual include acțiuni privind monitorizarea/evaluarea activității specialiștilor implicați în asistența copiilor cu CES		
	Planul anual include acțiuni privind diseminarea bunelor practici în domeniul educației incluzive		

	Planul anual include acțiuni privind implicarea copiilor în realizarea/promovarea EI pentru toți copiii din comunitate		
1.2	Planul Consiliului profesoral		
	Consiliul profesoral planifică analiza și aprobarea planurilor educaționale individualizate ale copiilor cu CES		
	Consiliul profesoral examinează rezultatele monitorizării structurilor și serviciilor de suport pentru copiii cu CES, rezultatelor monitorizării/evaluării activității diferitor categorii de specialiști care asistă copiii cu CES		
	Consiliul profesoral examinează rezultatele monitorizării progresului în dezvoltarea copiilor cu CES		
	Consiliul profesoral examinează oportunitățile de încadrare a copiilor cu CES în sesiunea de examene		
	Consiliul profesoral examinează rezultatele/eficiența activităților de capacitate în domeniul educației incluzive a personalului, la nivel de instituție		
	Consiliul profesoral examinează activitatea grupului de promotori ai EI, activității de voluntariat a copiilor		
1.3	Planul Consiliului de administrație		
	Consiliul de administrație examinează necesitățile instituției privind dezvoltarea/crearea structurilor și serviciilor de suport pentru copiii cu CES		
	Consiliul de administrație planifică examinarea și aprobarea proiectului bugetului privind necesitățile instituției din perspectiva educației incluzive (asigurarea accesului în instituție, funcționalitatea CREI, CDS etc.)		
	Consiliul de administrație examinează și înaintează autorităților competente propuneri de suport specific pentru copiii cu CES		

1.4	Planurile comisiilor metodice		
	Comisiile metodice planifică activități specifice educației incluzive: elaborarea și realizarea adaptărilor curriculare la disciplinele școlare, evaluarea copiilor care parcurg discipline școlare prin adaptări curriculare, elaborarea materialelor didactice-suport pentru copiii cu CES etc.		
	Comisiile metodice planifică seminare. Ateliere de lucru, alte activități metodologice privind educația incluzivă		
2.	Funcționarea structurilor și serviciilor instituționale de suport educațional pentru copiii cu CES		
2.1	Comisia multidisciplinară intrașcolară (CMI)		
	Componența CMI se actualizează anual, prin ordinul directorului		Nr. ordin, data: _____
	Planul anual CMI se examinează și se aprobă, odată cu planul anual al instituției, în ședința Consiliului profesoral, decizia fiind validată de directorul instituției		Nr. proces-verbal, data _____
	CMI colaborează cu SAP în domeniul EI (referă copiii pentru evaluare complexă, recepționează și asigură valorificarea rapoartelor de evaluare complexă etc.)		Nr. copii referiți ____
	CMI organizează procesul PEI pentru copiii cu CES/dizabilități		Nr. copii _____, nr. PEI _____
	CMI monitorizează realizarea recomandărilor stipulate în rapoartele de evaluare complexă a dezvoltării copiilor		Nr. ședințe de examinare a rezultatelor monitorizării _____ Nr. copii monitorizați _____

	CMI organizează activitatea metodologică în instituție (domeniul educației incluzive)		Nr. seminare _____ Nr. ateliere de lucru _____ Nr. consultații _____ Nr. persoane beneficiare de suport metodologic _____
	CMI organizează activități de mediatizare a dezvoltării educației incluzive în comunitate		Nr. și tipuri de activități de mediatizare:
	CMI prezintă rapoarte de activitate conducerii instituției		
2.2	Centrul de resurse pentru educația incluzivă (CREI)		
	Bugetarea resurselor pentru asigurarea funcționalității CREI		Buget 2015 _____ Buget 2016 _____
	Desemnarea coordonatorului CREI (în cazul a 2 sau mai multe cadre didactice de sprijin)		Nume, prenume _____
	Modalitățile de informare a comunității școlare și a părinților despre activitatea CREI practicate în instituție		
	Specialiștii implicați în activitatea CREI		
	Aspecte ale activității CREI puse în discuție la ședințele consiliului profesoral/consiliului de administrație/alte. Concluzii și decizii		Aspect, data examinării, nr. proces-verbal:

2.3	Cadrul didactic de sprijin (CDS)		
	Norme didactice aprobate în anul de studii 2015-2016.		
	Coresponderea normelor cu necesitățile copiilor (în baza rapoartelor de evaluare complexă și a recomandărilor SAP)		
	Persoane angajate (norme/sarcini tarificate, calificare, vechime în muncă)		
	Rezultate ale monitorizării activității CDS în anul de studii (nivel de examinare, concluzii, decizii, executarea deciziilor etc.)		
2.4	Psihologul școlar		
	Planificarea activității		Aspecte:
	Colaborarea cu CDS, cadrele didactice și alți specialiști în asistența copiilor cu CES		
	Implicarea în procesul PEI		
	Monitorizarea/evaluarea activității psihologului		
3.	Evidența copiilor cu CES		
	Total copii în evidență/pondere în nr. total de copii		
	Copii cu dizabilități, neșcolarizați (din districtul școlar stabilit)		
	Modalități de identificare a copiilor neșcolarizați		
	Copii asistați de cadrul didactic de sprijin		
	Copii asistați în CREI		
	Copii cu dizabilități severe		
	Copii evaluați/reevaluați de SAP		
	Copii referiți, care încă nu au fost evaluați		
	Colaborarea cu APL, alte structuri din comunitate privind identificarea și evidența copiilor cu CES		

4.	Servicii prestate copiilor cu CES		
4.1	Alimentarea copiilor asistați în CREI		
	Nr. de copii cu CES care sînt alimentați în instituție, pondere în nr. total de copii asistați în CREI		
	Surse de finanțare		
4.2	Transport pentru copiii cu dizabilități neuro-locomotorii		
	Nr. copiilor beneficiari/nr. copiilor care necesită transport/din ei beneficiază de transport		
	Mod de organizare și finanțare a transportării copiilor		
4.3	Grupe de meditații pentru copiii cu CES		
	Nr. de grupe, nr. de copii		
	Specialist care realizează activitățile în grupul de meditații (funcție)		
5.	Capacitarea personalului instituției în contextul dezvoltării educației incluzive		
5.1	Formare continuă în domeniul EI în instituții cu atribuții în formare continuă (în ultimii 4 ani/în anul de studii)		
	Nr. de persoane		
	Categorii de specialiști		
	Modalități de identificare a necesităților de formare, necesități identificate		
5.2	Implicarea cadrelor în activități de formare continuă la nivel de raion		
	Activități de formare continuă organizate la nivel de instituție		
5.3	Atestarea CDS		
	Nr. CDS atestate, grad didactic conferit		

EXEMPLE DE BUNE PRACTICI

ANEXA 3

Secvențe din Planul de dezvoltare instituțională a L.T. Petre Ștefănuță, or. Ialoveni

Componenta 3.2.1. Resurse

Nr. crt.	Probleme	Obiective	Acțiuni	Responsabili	Indicatori de performanță
1.	Necesitățile de formare continuă a cadrelor didactice din instituție sînt analizate superficial	Evaluarea sistematică a nevoilor de formare continuă a cadrelor didactice din liceu Identificarea oportunităților de formare continuă a cadrelor didactice din liceu	<ul style="list-style-type: none"> • Aplicarea instrumentelor de evaluare a necesităților de formare continuă a cadrelor didactice: chestionar, fișă de evaluare • Stabilirea unor relații de colaborare cu instituții de formare continuă (Pro Didactica, IȘE etc.) 	Directorul Directorul adjuncț responsabil de activitatea metodică	Chestionare și fișe de evaluare completate și analizate Acord de colaborare cu instituții de formare continuă
2.	Unele discipline școlare nu sînt acoperite de personal didactic	Atragerea și selectarea de personal didactic competent	<ul style="list-style-type: none"> • Studierea minuțioasă a ofertei de cadre la disciplina dată și discuții cu cadrele didactice în vederea motivării acestora pentru angajare • Crearea condițiilor favorabile de muncă pentru cadrele didactice 	Directorul liceului	Program de mentorat avînd grup-țintă cadrele debutante Cabinete dotate, cu materiale didactice

3.	<p>Insuficiența cadrelor didactice, prestatori de programe de suport educațional</p>	<p>Atragerea și selectarea de personal didactic competent, prestatori de programe de suport educațional. Identificarea voluntarilor care vor fi parteneri în prestarea serviciilor. Motivarea cadrelor didactice, prestatori de programe de suport educațional pentru profesionalizare continuă.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Organizarea discuțiilor cu reprezentanții SAP, în vederea identificării potențialilor prestatori de programe de suport educațional. • Organizarea ședințelor metodice de formare privind necesitățile de formare profesională continuă în domeniul educației incluzive. • Elaborarea și implementarea Planului de formare continuă a cadrelor didactice în domeniul educației incluzive și asistenței individualizate a copiilor. 	<p>Administrația liceului</p>	<p>Nr. de cadre identificate Nr. de ședințe desfășurate Nr. de cadre formate Nr. de activități semestriale de diseminare a practicilor pozitive în domeniul educației incluzive</p>
4.	<p>„Școala experienței avansate” funcționează sporadic</p>	<p>Organizarea eficientă a activităților în cadrul „Școlii experienței avansate”, inclusiv a activităților de promovare a educației incluzive</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Diseminarea experienței avansate a cadrelor didactice. • Crearea unui mediu adecvat instruirii studenților-practicieni în colaborare cu facultățile pedagogice. 	<p>Directorul liceului Director adjunct responsabil de activitatea metodică și activitatea CMI</p>	<p>Nr. cadrelor implicate în diseminarea experienței Competențe metodologice dezvoltate ale profesorilor beneficiari ai „Școlii experienței avansate” (constatate în baza evaluărilor, asistărilor la ore, chestionărilor)</p>

Nr. crt.	Probleme	Obiective	Acțiuni	Responsabili	Indicatori de performanță
5.	O parte din cadrele didactice sînt motivate extrinsec pentru munca prestată	Sporirea motivației intrinseci a cadrelor didactice pentru munca prestată.	<ul style="list-style-type: none"> • Crearea și aplicarea unui sistem de motivare a personalului. • Crearea condițiilor calitative de muncă. • Aplicarea sistemului de cabinete în liceu • Dotarea cabinetelor și laboratoarelor de specialitate. 	Directorul liceului Șefii de catedră Psihologul	Creșterea gradului de satisfacție a cadrelor didactice (constatat în urma anchetărilor, chestionărilor, observației sistematice)
6.	Utilizarea insuficientă a tehnologiilor informaționale în predare	Stimularea formării profesionale continue a cadrelor didactice pentru promovarea didacticii moderne, cu accent pe utilizarea tehnologiilor informaționale. Inițierea tuturor cadrelor didactice în utilizarea TIC în activitatea profesională.	<ul style="list-style-type: none"> • Elaborarea și realizarea Planului de formare profesională continuă a cadrelor didactice în domeniul utilizării TIC ca mijloc de instruire. • Formarea de competențe de utilizare a calculatorului și utilizarea softurilor educaționale, inclusiv a softurilor pentru lucrul cu elevii cu cerințe educaționale speciale. 	Directorul liceului Director adjunct responsabil de activitatea metodică Profesor de informatică	Plan elaborat și realizat Nr. de cadre instruite Nr. de cadre care aplică TIC Investiții pentru asigurarea condițiilor de funcționare, buget anual aprobat, dotări

Componenta 3.2.2. Curriculum

1.	Necesitățile de educație ale beneficiarilor sînt puțin studiate	Identificarea cererii și a necesităților de educație ale beneficiarilor.	<ul style="list-style-type: none"> Identificarea necesităților și a potențialului de învățare al copiilor cu CES 	Directorii adjuncți Șefii de catedră	Necesități identificate, structurate, prioritizate
2.	Date incomplete referitoare la resursele existente și necesare pentru elaborarea Curriculumului la decizia școlii	Identificarea resurselor existente în vederea elaborării Curriculumului la decizia școlii.	<ul style="list-style-type: none"> Evaluarea resurselor existente și stabilirea celor relevante pentru potențialele opțiuni Elaborarea, în cadrul catedrelor metodice, a unor suporturi de învățare, auxiliare curriculare, în funcție de solicitările beneficiarilor 	Directorul Director adjunct responsabil de activitatea metodică Șefii de catedre	Lista de resurse Lista de opționale Nr. suporturilor elaborate
4.	Cadrele didactice pregătite insuficient în materie de elaborare a PEI, inclusiv a curriculumului individualizat	Planificarea, dezvoltarea și instituționalizarea unor practici pozitive de lucru privind elaborarea PEI și a curriculumului individualizat	<ul style="list-style-type: none"> Identificarea și evidențierea celor mai reușite modele de adaptare a curriculumului general la potențialul și necesitățile copiilor cu CES Desfășurarea activităților de formare a cadrelor didactice Promovarea/diseminarea practicilor 	Directorul liceului Director adjunct	PEI elaborate Curricula individualizate, elaborate
5.	Monitorizarea și evaluarea internă se realizează necorespunzător	Proiectarea și implementarea unui sistem de monitorizare și evaluare, stimulative pentru toată comunitatea școlară	<ul style="list-style-type: none"> Stabilirea și aplicarea unui set de indicatori sintetici și obiectivi pentru monitorizarea/evaluarea activității instituției pe diferite dimensiuni: performanța și reușita școlară (inclusiv progresul copiilor cu CES), dezvoltarea curriculară, prestația personalului didactic etc. 	Directorul liceului Directorii adjuncți Șefii de catedre	Rapoarte privind rezultatele monitorizării/evaluării Deciziile de îmbunătățire continuă și asigurare a calității proceselor instituționale

Nr. crt.	Probleme	Obiective	Acțiuni	Responsabili	Indicatori de performanță
6.	O parte din elevi, în special cei din familia social vulnerabile, demonstrează dezinteres pentru succes și performanță	Motivarea elevilor către performanță Asigurarea succesului școlar	<ul style="list-style-type: none"> Organizarea activităților cu participarea inclusiv a elevilor mai puțin motivați, fără sprijin în familie 	Directorul liceului Directorii adjuncți Diriginții	Nr. activităților realizate
7.	O parte din elevi se implică rar în diverse concursuri	Motivarea elevilor pentru participare	<ul style="list-style-type: none"> Organizarea și desfășurarea concursurilor anuale: „Cel mai bun sportiv”, „Cel mai bun cititor, matematician, chimist, dansator, actor, poet...” 	Directorul Director adjunct responsabil de activitatea educativă	Nr. copiilor implicați Nr. copiilor câștigători Recompense elevilor și cadrelor didactice pentru rezultate (diplome, prime)
8.	Orientarea elevilor pentru dezvoltarea în carieră este insuficientă	Formarea elevilor pentru proiectarea unei cariere de viitor	<ul style="list-style-type: none"> Realizarea activităților de consiliere în proiectarea carierei. Elaborarea unui Plan de acțiuni în vederea orientării profesionale a elevilor în colaborare cu întreprinderile din raionul Ialoveni. 	Directorul liceului Psihologul Diriginții de clasă	Chestionar privind orientarea școlară și profesională a elevilor aplicat Plan elaborat

Componenta 3.2.3. Relații cu comunitatea

1.	Situția cu privire la potențialii parteneri ai liceului este insuficient cunoscută	Identificarea potențialilor parteneri (ONG, instituții culturale și educative, instituțiile de ordine publică etc.)	<ul style="list-style-type: none"> Stabilirea domeniilor de colaborare Listarea potențialilor parteneri pe domenii de acțiune 	Directorul adjunct pentru educație Psihologul	Lista domeniilor Lista partenerilor
2.	Contracte de colaborare cu partenerii în număr redus	Stabilirea de contacte cu potențiali parteneri ai liceului	Elaborarea, semnarea contractelor de colaborare	Directorul liceului Directorii adjuncți	Nr. contractelor elaborate, încheiate
3.	Planul de acțiuni al liceului în colaborare cu partenerii este elaborat în mod superficial	Planificarea activităților comune cu partenerii liceului	<ul style="list-style-type: none"> Elaborarea programelor de activități comune cu partenerii liceului Realizarea programelor Evaluarea, în comun, a activităților realizate 	Directorul liceului Directorul adjunct pentru educație	Planuri de colaborare întocmite de comun acord cu partenerii Nr. de activități/acțiuni/proiecte desfășurate în comun cu partenerii liceului

Componenta 3.2.4. Activitatea extrașcolară

Nr. crt.	Probleme	Obiective	Acțiuni	Responsabili	Indicatori de performanță
1.	Nevoile de educație ale beneficiarilor în contextul cercurilor pe interese sînt studiate insuficient	Identificarea cererii și nevoilor de educație ale elevilor în contextul cercurilor pe interese	<ul style="list-style-type: none"> • Aplicarea chestionarelor de identificare a necesităților • Prioritizarea necesităților • Elaborarea unui Plan de acțiuni pentru satisfacerea necesităților în activități extracurriculare • Alcătuirea unui centralizator al cercurilor pe interese • Organizarea centrelor pe interese 	Directorul liceului Directorul adjunct pentru educație Coordonator CREI	Chestionare aplicate și date procesate Necesități identificate Cel puțin 5 cercuri pe interese create la solicitarea elevilor
2.	Biblioteca este implicată sporadic în activitatea extrașcolară a instituției	Utilizarea maximă a potențialului educațional al bibliotecii școlare	<ul style="list-style-type: none"> • Dotarea bibliotecii cu calculatoare • Completarea bazei de date a bibliotecii școlare • Completarea Planului de activitate al bibliotecii cu o serie de activități cu caracter extrașcolar • Achiziționarea literaturii necesare pentru completarea fondului bibliotecii școlare 	Directorul liceului Bibliotecarul	Prezența tehnologiilor moderne în bibliotecă Nr. de activități extrașcolare organizate cu concursul bibliotecii Lot de carte

Componenta 3.2.5. Dezvoltarea financiară și a bazei materiale

Nr. crt.	Probleme	Obiective	Acțiuni în realizare	Termene de realizare
1.	Numărul de calculatoare și mijloace tehnice nu suplinește necesitățile reale	<p>Completarea fiecărui cabinet cu calculator și videoproiector</p> <p>Înlocuirea tehnicii de calcul din cabinetele de informatică cu calculatoare de generație nouă</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dotarea cabinetelor de studii cu calculatoare, videoproiectoare, ecrane, tablă digitală • Procurarea calculatoarelor noi pentru cabinetele de informatică • Procurarea softurilor educaționale, inclusiv pentru lucrul individualizat cu elevii cu cerințe educaționale speciale 	2016-2020
2.	Catedrele de specialitate dispun de puține mijloace de instruire și materiale didactice, inclusiv pentru elevii cu CES	Dotarea catedrelor de specialitate cu mijloacele de instruire și materialele didactice necesare inclusiv pentru elevii cu CES	<ul style="list-style-type: none"> • Listarea necesității de mijloace de instruire și materiale didactice pentru fiecare catedră de specialitate • Elaborarea unui Plan de dotare a catedrelor de specialitate cu mijloace de instruire și materiale didactice necesare • Procurarea mijloacelor de instruire și a materialelor didactice necesare 	2015-2020
3.	Mobilierul școlar în unele cabinete este uzat	Înlocuirea mobilierului uzat cu mobilier nou	Procurarea mobilierului pentru cel puțin 5 cabinete în următorii cinci ani	2015-2017
4.	Instituția nu dispune de condiții pentru școlarizarea copiilor cu dizabilități severe	Crearea Unității de Educație Specială (UES)	Dotarea cu mobilier, echipament și materiale didactice pentru abilitarea și reabilitarea elevilor cu CES	2016

EXEMPLE DE BUNE PRACTICI

ANEXA 4

Secvențe din Planul de activitate a Centrului de resurse pentru educația incluzivă al Liceului Teoretic Petre Ștefănuță, or. Ialoveni

Directii	Acțiuni de realizare	Obiective	Termen de realizare	Responsabil	Indicatori de performanță
II.1 Suport în pregătirea temelor pentru acasă					
Support educațional	Identificarea grupului de elevi pentru organizarea și desfășurarea suportului în pregătirea temelor pentru acasă	Completarea listei de elevi care necesită suport în pregătirea temelor pentru acasă	Septembrie	Președintele CMI, CDS	Lista elevilor elaborată
	Delegarea responsabilităților de organizare și desfășurare a suportului în pregătirea temelor pentru acasă	Identificarea și delegarea responsabilităților CDS în desfășurarea suportului în pregătirea temelor pentru acasă	Septembrie	Președintele CMI, CDS	Responsabili identificați
	Perfectarea orarului pentru desfășurarea suportului în pregătirea temelor pentru acasă elevilor cu dificultăți de învățare	Aprobarea orarului pentru desfășurarea suportului în pregătirea temelor pentru acasă elevilor cu dificultăți de învățare	Septembrie	CDS	Orar perfectat

	Planificarea și desfășurarea activităților de suport în pregătirea temelor pentru acasă	Realizarea obiectivelor PEI	Conform orarului	CDS	Plan de activități, nr. de activități (ore), nr. de copii participanți în activitățile de meditații
	Elaborarea materialului didactic de suport individualizat în dependență de necesitățile elevului	Completarea bazei didactice în dependență de necesitățile copiilor	Sistematic	CDS	Scheme, fișe, mulaje, machete, texte adaptate etc.
II.2 Consiliere psihologică					
	Examinarea și analiza rapoartelor de evaluare complexă și multidiscplinară a dezvoltării copilului și a PEI-urilor aprobate, pentru identificarea copiilor care necesită asistență psihologică	Identificarea copiilor care necesită asistență psihologică	Semestrial, la necesitate	Președintele CMI	Lista copiilor care necesită asistență psihologică elaborată
	Constituirea grupurilor pe tipuri de asistență (individualizată/grup)	Completarea grupurilor de elevi pe tipuri de asistență	Septembrie, decembrie, la necesitate	Președintele CMI	Liste de grupuri de copii pe tipuri de asistență
	Elaborarea orarului realizării ședințelor (individuale/de grup)	Aprobarea orarului de realizare a ședințelor	Septembrie, decembrie, la necesitate	Președintele CMI	Orar perfectat

Direcții	Acțiuni de realizare	Obiective	Termen de realizare	Responsabil	Indicatori de performanță
	Planificarea asistenței psihologice (de lungă durată și curentă)	Întocmirea planului de lungă durată a asistenței psihologice	Semestrial (septembrie, ianuarie), sistematic	Președintele CMI	Planuri anuale/ semestriale aprobate, planuri ale activităților curente
	Realizarea asistenței psihologice	Realizarea obiectivelor prevăzute în planul de lungă durată	Conform orarului	Președintele CMI	Nr. ședințelor, nr. copiilor asistați
III. Terapii specifice					
III.1 Terapie logopedică					
	Examinarea și analiza rapoartelor de evaluare complexă și multidisciplinară a dezvoltării copilului și a PEI-urilor aprobate, întru identificarea copiilor care necesită terapie logopedică	Identificarea copiilor care necesită terapie logopedică	Semestrial	Președintele CMI, CDS	Lista de copii care necesită asistență logopedică
	Identificarea și angajarea specialistului prestator de servicii logopedice	Prestarea serviciilor logopedice	La necesitate	Directorul liceului, Șef SAP	Persoana identificată, contract de prestare a serviciilor
	Elaborarea orarului ședințelor	Întocmirea orarului serviciilor logopedice	August, decembrie	Directorul liceului, Șef SAP, CDS	Orar perfectat

III.2 Ludoterapie, ergoterapie, artterapie					
Identificarea oportunităților pentru prestarea terapilor specifice: ludoterapie, ergoterapie, artterapie (resurse financiare, umane, materiale)	Identificarea resurselor financiare, umane, materiale în prestarea terapilor specifice	August-septembrie	Directorul liceului, CDS	Surse identificate	
Capacitatea resurselor umane identificate drept potențiali prestatori de servicii (ludoterapie, ergoterapie, artterapie): planificarea și realizarea sesiunilor de formare a cadrelor implicate	Identificarea voluntarilor care vor fi parteneri în prestarea serviciilor	August, octombrie	Directorul liceului, CDS	Nr. sesiuni, nr. persoane capacitate	
Elaborarea orarului desfășurării activităților (ludoterapie, ergoterapie, artterapie)	Întocmirea orarului desfășurării activităților (ludoterapie, ergoterapie, artterapie)	Septembrie, octombrie	CDS	Orar perfectat	
Planificarea activităților (planificare de lungă durată și curentă)	Elaborarea planului de realizare a activităților	Conform orarului	CDS	Planuri anuale/ semestriale aprobate, planuri ale activităților curente	
Desfășurarea activităților de ludoterapie, ergoterapie, artterapie	Realizarea activităților planificate	Conform orarului	CDS	Nr. ședințelor, nr. de copii asistați	

Direcții	Acțiuni de realizare	Obiective	Termen de realizare	Responsabil	Indicatori de performanță
III.3 Activități extracurriculare și de recreere	Identificarea preferințelor copiilor în organizarea activităților extracurriculare și de recreere (discuții în cadrul întrunirii copiilor asistați în CREI, diriginților, pedagogilor sociali de la Casa comunitară, părinților, colegilor de clasă)	Discutarea cu copiii a preferințelor în organizarea activităților extracurriculare și de recreere în CREI	Septembrie	Președintele CMI, CDS	Nr. de participanți, listă de activități preferate de copii
	Înscrierea copiilor asistați în CREI în cercuri și alte activități extracurriculare din cadrul liceului	Identificarea punctelor forte ale elevilor pentru a fi înscriși în cercuri	Septembrie	CDS, Președintele CMI	Nr. copilor înscriși în cercurile pe interese (extracurriculare), liste pe tipuri de activități
	Organizarea activităților tematice în cadrul CREI, cu participarea colectivelor claselor în care sînt înscriși copiii asistați în CREI Activități: „Ziua internațională a Păcii”, „Siguranța la trafic – înseamnă viață”, „Toamna – anotimp de aur”, „Și noi avem drepturi”, „În așteptarea lui Moș Crăciun”, „Ziua mondială a poeziei”, „În lumea poveștilor lui Creangă”, „Apa – izvorul vieții”, „Ziua internațională a sănătății”, „Lumea în viziunea copiilor”, „Lección pàcii”.	Realizarea activităților tematice în cadrul CREI	Septembrie Septembrie Octombrie Noiembrie Decembrie Martie Martie Aprilie Aprilie Mai Mai	CDS, Președintele CMI, CDS	Scenariu, nr.de participanți pe fiecare activitate, fotografii, imprimări video

	<p>Dezbateri: „O lume fără violență”, „Ce înseamnă încrederea în oameni”, „Cum este un prieten adevărat?”;</p>	Realizarea dezbaterilor după orarul întocmit	Noiembrie Decembrie Februarie	CDS, Președintele CMI, CDS	Nr. participanților pe fiecare activitate, fotografii, imprimări video
	<p>Expoziții: de desene, de lucrări confecționate de copii, de fotografii executate de copii, origami</p>	Realizarea expozițiilor după orarul întocmit	Periodic	Președintele CMI, CDS	Nr. de expoziții, lucrări prezentate, participanți, vizitatori, fotografii, imprimări video
	<p>Excursii (în aer liber, pădure, muzeu ș.a.)</p>	Realizarea excursiilor după orarul întocmit	Periodic	Președintele CMI, CDS	Nr. participanților, nr. partenerilor în organizare, eseuri ale copiilor cu privire la activitatea realizată, fotografii, imprimări video
<p>Elaborarea materialelor didactice pentru asistența educațională individualizată: fișe, chestionare, mulaje, scheme, texte adaptate etc.</p>	Perfectarea listelor de materiale, pe tipuri și discipline de studiu (fișe, scheme, tabele, texte adaptate, mulaje etc.)	Completarea bazei de date cu materiale didactice pe tipuri și discipline de studiu	Septembrie, octombrie	CDS, Președintele CMI, CDS Președintele CMI, CDS	Liste de materiale, pe tipuri și discipline de studiu

Direcții	Acțiuni de realizare	Obiective	Termen de realizare	Responsabil	Indicatori de performanță
	Identificarea resurselor (materiale și umane) pentru elaborarea materialelor	Elaborarea listei de resurse materiale și umane necesare pentru activitatea CREI	Octombrie	Președintele CMI, CDS	Nr. grupurilor de lucru constituite, lista persoanelor identificate, liste de materiale necesare și sursele de procurare
	Organizarea atelierelor de lucru, master-class etc. pentru elaborarea materialelor didactice	Realizarea activităților pentru elaborarea materialelor didactice	Pe parcursul anului, la necesitate	Președintele CMI, CDS	Materiale confecționate (tipuri, nr.)
Activități metodice și de formare continuă	Asistență metodică echipelor PEI în elaborarea, adaptarea materialelor pentru asistența individualizată	Oferirea asistenței metodologice echipelor PEI în elaborarea, realizarea, monitorizarea, revizuirea PEI	Pe parcursul anului, la necesitate	Președintele CMI, CDS	Agenda seminarului, numărul participanților
	Seminar cu cadrele didactice ale liceului „Dimensiunile instituționale ale educației incluzive: desfășurarea și promovarea practicilor incluzive, politici instituționale incluzive, cultura incluzivă”	Promovarea practicilor incluzive, politicilor instituționale incluzive, culturii incluzive	Noiembrie	Directorul liceului, Președintele CMI, CDS	Agenda seminarului, numărul de participanți
	Ateliere de lucru pe catedre metodice: „Elaborarea și realizarea adaptărilor curriculare. Evaluarea progresului școlar al elevului cu CES”	Adaptarea curriculumului general la potențialul și necesitățile copiilor cu CES	Noiembrie	Președintele CMI, CDS	Nr. atelierelor, agende, liste de participanți

	Ateliere de lucru pe catedre metodice „Organizarea procesului educațional la clasa în care sînt înscriși elevi cu PEI”	Responsabilizarea cadrelor didactice pentru educația tuturor copiilor; inclusiv a celor cu CES	Februarie	Președintele CMI, CDS	Nr. ateliereilor, agende, liste de participanți
	Asistență directă cadrelor didactice în procesul realizării PEI	Dezvoltarea profesională a cadrelor didactice din perspectiva realizării PEI	sistematic	Președintele CMI, CDS	Agendă, număr de participanți
	Acordarea asistenței metodologice cadrelor didactice în realizarea adaptărilor curriculare, în stabilirea tehnologiilor adecvate de predare/evaluare în cadrul procesului educațional incluziv.	Adaptarea propriu-zisă a conținuturilor, tehnologiilor de predare-învățare-evaluare	sistematic	Președintele CMI, CDS	Nr. adresărilor, consultațiilor acordate
	Identificarea web-site-urilor – resurse de materiale-suport pentru asistența individualizată a elevului cu CES, soft-uri, link-uri etc.	Selectarea celor mai reușite web-site-uri – resurse de materiale-suport pentru asistența individualizată a elevului cu CES, soft-uri, link-uri etc.	sistematic	Președintele CMI, CDS	Listă de site-uri web perfectată și afișată în CREI și Cabinetul metodic
V. Activități cu/ pentru părinți	V.1 Activitățile pentru părinți Identificarea necesităților de instruire a părinților în sfera parentingului	Stabilirea necesităților de instruire a părinților	Octombrie, noiembrie	Directorul școlii Președintele CMI, CDS	Necesități de instruire identificate

Direcții	Ațiuni de realizare	Obiective	Termen de realizare	Responsabil	Indicatori de performanță
	<p>Instituirea seminarului permanent pentru părinți:</p> <ul style="list-style-type: none"> „Școala părinților”; „Particularități de dezvoltare a copilului”; „Oportunități de implicare a părinților în procesul educațional”; „Sănătatea copilului: cum o menținem și fortificăm?”; „Orientarea profesională a copilului”; „Pregătirea copilului pentru viață”; „Inter-reaționarea în familie”; „Medierea conflictelor”; „Disciplinarea nonviolentă a copiilor”; „Universul valoric al familiei”. 	<p>Acordarea sprijinului suplimentar părinților din partea tuturor actanților educaționali</p>	Lunar	<p>Directorul școlii Președintele CMI, CDS</p> <p>Președintele CMI, CDS, Asistenta medicală</p>	<p>Agendele seminarelor, număr de formatori, nr. de participanți, materiale-suport</p>
	<p>Ședință de informare a părinților elevilor care necesită PEI, în vederea explicării scopului PEI în dezvoltarea copilului</p>	<p>Informarea părinților despre subiectele care urmează a fi abordate în cadrul întrunirilor echipelor PEI</p>	Septembrie	<p>Președintele CMI, CDS, coordonatorii echipelor PEI</p>	<p>Proces-verbal al ședinței, Nr. participanților</p>
	<p>Consilierea părinților (educațională, psihologică, socială etc.)</p>	<p>Planificarea și realizarea activităților de consiliere a părinților</p>	La necesitate	<p>Președintele CMI, CDS</p>	<p>Nr. ședințelor de consiliere, nr. și categorii de prestatori de servicii, nr. persoanelor consultate</p>

Evaluarea calității/eficienței activităților de capacitate a părinților	Evaluarea și analiza activităților realizate pe parcursul anului de studii	Martie-aprilie	CDS	
	Elaborarea chestionarelor pentru părinți, cadre didactice, copii)	Aprilie-mai	Președintele CMI, CDS	Tipuri de chestionare elaborate, nr. de indicatori pe fiecare tip
	Aplicarea chestionarelor			Nr. de respondenți pe categorii
	Analiza rezultatelor			Raport de evaluare
	Prezentarea rezultatelor în cadrul ședințelor Consiliului profesoral			Informație perfectată, proces-verbal al ședinței Consiliului profesoral
V.2 Activități cu părinții				
Organizarea ședințelor echipelor PEI, cu participarea părinților	Planificarea și realizarea ședințelor echipelor PEI, cu participarea părinților	Conform orarului activ. echipelor PEI	Directorul liceului, Președintele CMI, CDS	Nr. de ședințe, număr de părinți participanți
	Implicarea părinților în organizarea evenimentelor culturale, spectacolelor, excursiilor etc. pentru copii	Conform orarului	CDS	Nr. activităților, nr. părinților implicați în activități

Direcții	Acțiuni de realizare	Obiective	Termen de realizare	Responsabil	Indicatori de performanță
	Implicarea părinților în organizarea unor terapii specifice: ludoterapie, ergoterapie, meloterapie, art-terapie.	Realizarea parteneriatului cu părinții în organizarea terapiilor specifice	Conform orarului	CDS	Nr. de activități, nr. de părinți implicați în activități
VI. Dezvoltarea parteneriatului	Lansarea inițiativelor de parteneriat: invitații, apel în cadrul emisiunilor radio-tv și alte surse mass-media, vizite, întâlniri și discuții cu eventualii parteneri	Dezvoltarea parteneriatului socio-educational în promovarea educației incluzive	Pe parcursul anului de studii	Directorul liceului, Președintele CMI, CDS	Nr. de activități, întâlniri cu partenerii
	Întâlniri cu partenerii, în vederea protejării activităților comune, precizării unor angajamente etc.	Dezvoltarea parteneriatului socio-educational în promovarea educației incluzive	Pe parcursul anului de studii	Președintele CMI, CDS	Nr. de parteneri implicați în activități

ANEXA 5

Tematici orientative pentru programele de educație parentală

1. Drepturile omului. Drepturile copilului;
2. Drepturile și obligațiile părinților;
3. Sănătatea și dezvoltarea psiho-socială a copiilor. Stimularea timpurie a dezvoltării copiilor;
4. Importanța școlarizării și a frecventării școlii;
5. Rolul părinților în procesul PEI;
6. Riscurile și consecințele abandonului școlar;
7. Consecințele abuzului fizic, emoțional și verbal al copilului. Consecințele violenței și neglijării;
8. Comportamentul și limbajul acceptat social;
9. Comunicarea cu copiii;
10. Prevenirea accidentelor copiilor. Prevenirea instaurării comportamentelor vicioase ale copiilor (fumat, consum de droguri, alcool etc.);
11. Alimentația sănătoasă a copiilor;
12. Igiena locuinței și igiena personală etc.

ANEXA 6

Modele de chestionare pentru evaluarea necesităților de formare

Model 1

Chestionar pentru constatarea necesităților de formare continuă a cadrelor didactice în domeniul educației incluzive							
Instituția _____							
Învățător/Profesor de _____							
Informații generale:							
Vechimea pedagogică _____							
Gradul didactic _____							
1.	Cunoașteți documentele de politici și actele normative care reglementează incluziunea școlară a copiilor cu CES						
	nesatisfăcător	slab	adecvat	bine	foarte bine	excelent	
2.	Cunoașteți particularitățile de dezvoltare a copiilor						
	nesatisfăcător	slab	adecvat	bine	foarte bine	excelent	
3.	Dețineți abilități/competențe de organizare a procesului educațional pe principii de diferențiere și individualizare						
	nesatisfăcător	slab	adecvat	bine	foarte bine	excelent	
4.	Cunoașteți structura-model a Planului educațional individualizat						
	nesatisfăcător	slab	adecvat	bine	foarte bine	excelent	
5.	Dețineți abilități/competențe pentru adaptarea/modificarea curriculumului						
	nesatisfăcător	slab	adecvat	bine	foarte bine	excelent	
6.	Pentru îndeplinirea cu succes a sarcinilor și responsabilităților ce vă revin în contextul promovării educației incluzive, de ce asistență metodologică ați avea nevoie pentru a vă dezvolta competențele profesionale?						
	Seminare	Ateliere în echipă multidisciplinară	Vizite de studiu	Schimb de experiență	Consultanță directă	Modele de documente	Auto-instruire

7.	Alte necesități. Specificați:	
	<hr/>	
	<hr/>	
	<hr/>	
8.	Ce abilități, cunoștințe, competențe considerați că urmează să vă dezvoltați în cadrul unor activități de informare/formare/dezvoltare profesională?	În ce interval de timp?
		imediat
		în 3 luni
		în 6 luni
		în 9 luni
		anual
		continuu

Model 2

CHESTIONAR pentru evaluarea inițială a cunoștințelor, percepțiilor și atitudinilor în domeniul educației incluzive

1. Care din definițiile educației incluzive considerați că este cea mai adecvată?

- Asigurarea accesului la educație al copiilor cu dizabilități;
- Abordarea și procesul continuu de dezvoltare a politicilor și practicilor educaționale, orientate spre asigurarea oportunităților și șanselor egale pentru persoanele excluse/marginalizate de a beneficia de drepturile fundamentale ale omului la dezvoltare și educație;
- Implicarea autorităților de toate nivelurile în școlarizarea și soluționarea problemelor copiilor cu cerințe educaționale speciale;
- Provocarea spre schimbarea atitudinilor și mentalității de excludere și segregare.

2. Considerați educația incluzivă sarcina:

- cadrelor didactice
- școlii
- familiei
- autorităților
- comunității
- societății

3. În opinia Dumneavoastră, care din următoarele afirmații sînt adevărate?

Nr. crt.	Afirmații	Acord	Dezacord	Indiferent
1.	Toți copiii au drepturi egale în ceea ce privește accesul la educație în medii de învățare comune			
2.	Copiii cu CES pot fi incluși în învățămîntul general și pot reuși			
3.	Cadrelor didactice trebuie să-și schimbe atitudinea față de diferențele între copii			
4.	Școala trebuie să asigure progresul tuturor copiilor în funcție de potențialul lor de dezvoltare			
5.	Copiii cu CES trebuie să învețe în instituții speciale			

4. În opinia Dvs., care copii sînt considerați cu cerințe educaționale speciale?

5. Cum apreciați necesitatea următoarelor cunoștințe/competențe?

Cunoștințe/competențe	Foarte necesare	Nece-sare	Puțin necesare	Inutile
Concepte generale privind educația incluzivă				
Managementul instituției din perspectiva educației incluzive				
Particularități de dezvoltare a copiilor				
Categoriile de cerințe educaționale speciale				
Organizarea procesului educațional pe principii de individualizare				
Planul Educațional Individualizat				
Adaptările curriculare în contextul individualizării				
Tipuri de servicii și activități de suport educațional				
Evaluarea și notarea rezultatelor școlare în funcție de progresul înregistrat de către copii				
Modalități de implicare a părinților în procesul educațional				
Parteneriatele în contextul educației incluzive				
Modalități de implicare și participare a copiilor în promovarea educației incluzive pentru toți copiii				

6. În calitate de cadru didactic:

Ați accepta să realizați un program de perfecționare/recalificare în problematica educației incluzive?

Da Nu Nu știu

V-ați asuma responsabilitatea pentru succesele/insuccesele copiilor?

Da Nu Nu știu

7. În calitate de cadru de conducere:

V-ați asuma responsabilitatea pentru succesele/insuccesele cadrelor didactice în asistența educațională a copiilor cu CES?

 Da Nu Nu știu**8. Indicați 2-3 acțiuni, care, în opinia Dvs., sînt prioritare în promovarea și dezvoltarea educației incluzive.**

9. Vă rugăm să expuneți 2-3 blocaje/constrîngeri în organizarea procesului educațional din perspectivă incluzivă:

10. Vă rugăm să indicați vechimea dvs. de muncă în domeniul învățămîntului: Primul an 1-5 ani 6-10 ani 11-15 ani 15-20 de ani peste 20 de ani**11. În ce categorie de vîrstă Vă încadrați?** 20-30 de ani 31-45 de ani 46-60 de ani peste 60 de ani

MODULUL III.

CONȘTIENTIZAREA ȘI ACCEPTAREA DIZABILITĂȚILOR

INTRODUCERE

Acest Modul abordează problematica conștientizării și acceptării dizabilităților din perspectivă intersectorială. În cadrul modulului este elucidat rolul determinant al valorilor și atitudinilor în asigurarea succesului incluziunii copiilor cu dizabilități în instituțiile de învățământ general și necesitatea promovării principiilor nondiscriminării, participării și incluziunii depline și efective în societate.

Modulul ghidează personalul didactic în abordarea intersectorială privind asistența educațională și socială a copilului cu dizabilități, cu accent pe analiza mecanismului de colaborare intersectorială, în special dintre domeniile educație, protecție socială și sănătate. Totodată, în cadrul modulului este evidențiată importanța colaborării cu părinții în asigurarea incluziunii educaționale a copiilor cu dizabilități. În contextul actual, colaborarea cu părinții este extrem de importantă, deoarece aceștia trebuie ajutați să conștientizeze necesitățile copiilor și să le ofere sprijin adecvat în evoluția dezvoltării, precum și pentru a putea urmări coerența dintre educația exercitată în familie și cea din școală.

Educația incluzivă prevede asigurarea incluziunii educaționale, sociale și profesionale a copiilor cu dizabilități, în acest sens fiind elucidate unele aspecte privind orientarea școlară și profesională, precum și implicarea unor servicii extrașcolare în asistența copilului cu dizabilități.

Un rol important în asigurarea incluziunii educaționale îi revine comunității care trebuie să asigure, prin eforturi conjugate, participarea socială a copiilor cu dizabilități și a familiilor acestora.

Durata modulului: 2,5 ore

Scopul modulului vizează dezvoltarea/îmbunătățirea competențelor personalului instituțiilor de învățământ privind conștientizarea și acceptarea dizabilităților, precum și pentru aplicarea cadrului conceptual referitor la abordarea intersectorială a necesităților copiilor cu dizabilități.

Obiective:

- Operaționalizarea conceptelor: „atitudine”, „prejudecată”, „discriminare”, „incluziune socială”, „serviciu social”, „mecanism de colaborare intersectorială”;

- Identificarea și determinarea rolului fiecărei/ui instituții/serviciu în asigurarea funcționalității mecanismului de colaborare intersectorială în implementarea EI;
- Furnizarea unor repere metodologice privind formele și modalitățile de colaborare cu părinții copiilor cu dizabilități și cu comunitatea;
- Furnizarea reperelor metodologice și a unor modele operaționale privind incluziunea socială a copilului cu dizabilități;
- Formarea competențelor practice de aplicare a mecanismului de colaborare intersectorială în implementarea EI.

Competențe formate/dezvoltate

Urmare parcurgerii acestui modul de formare, personalul didactic va achiziționa competențe de:

- Cunoaștere, înțelegere a principiilor și valorilor incluziunii sociale;
- Cunoaștere, înțelegere și explicare a conceptelor privind mecanismul de colaborare intersectorială în implementarea EI;
- Identificare a factorilor care contribuie la abordarea intersectorială a EI;
- Formularea argumentelor în asigurarea colaborării cu familia și alți actori comunitari privind implementarea EI;
- Manifestare a atitudinilor și percepțiilor adecvate privind incluziunea copiilor cu dizabilități în instituțiile de învățământ general și în societate.

Acest Modul vă va ajuta să găsiți răspunsurile la întrebările:

- Care sînt principiile și valorile unei societăți incluzive?
- Care sînt principiile și valorile unei școli incluzive?
- Ce presupune acceptarea copiilor cu dizabilități în școală și în comunitate?
- Ce presupune incluziunea socială a copiilor cu dizabilități?
- Ce este discriminarea și cum poate fi eliminată discriminarea față de copiii cu dizabilități?
- Cum putem asigura protecția copiilor cu dizabilități împotriva discriminării?
- Care sînt caracteristicile mecanismului de colaborare intersectorială în implementarea cu succes a EI?

- Care este rolul serviciilor sociale în incluziunea copiilor cu dizabilități?
- Ce reprezintă orientarea școlară și profesională și care sînt structurile/serviciile extrașcolare abilitate în asistența copilului cu dizabilități?
- Care sînt formele și modalitățile de implicare a familiei și comunității în asigurarea unui mediu incluziv pentru copiii cu dizabilități?

3.1. Principii și valori ale incluziunii. Rolul școlii în promovarea valorilor incluzive

Autorii unui studiu privind perspectiva internațională asupra educației (Cogan și Derricott, 2000) au cercetat opinia a 182 de experți din nouă țări pentru a identifica principalele caracteristici care constituie trăsăturile, aptitudinile și competențele de care cetățenii din sec. XXI vor avea nevoie pentru a înfrunta și gestiona tendințele nedorite, precum și pentru a cultiva și favoriza tendințele dorite. În ordinea descrescătoare a importanței lor, acestea au fost prezentate astfel:

- capacitatea de a vedea și de a aborda problemele ca membru al unei societăți mondiale;
- capacitatea de a coopera cu alte persoane și de asumare a rolurilor/obligățiilor în societate;
- capacitatea de a înțelege, de a accepta și de a tolera diferențele culturale;
- capacitatea de a gândi într-o manieră critică și sistemică;
- voința de a soluționa conflictele într-un mod nonviolent;
- voința de a schimba modul de viață și obiceiurile alimentare pentru a proteja mediul înconjurător;
- capacitatea de a fi conștient de drepturile omului și de a le apăra (de exemplu, drepturile copiilor, femeilor, ale minorităților etc.);
- voința și capacitatea de a participa la viața politică la nivel local, național și internațional.

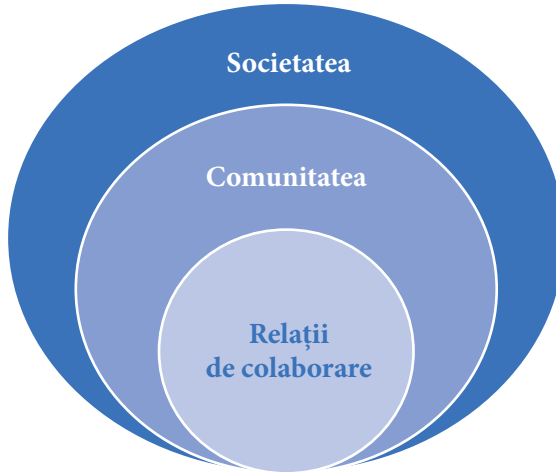
Toate aceste aptitudini au drept fundament al zilelor noastre – *a învăța a trăi împreună cu alții.*

Eliminarea discriminării între oameni trebuie să înceapă cu eliminarea discriminării în educație. Din această perspectivă, definirea incluziunii poate fi concretizată prin următoarele caracteristici:

- recunoașterea nevoii naturale a tuturor oamenilor de a aparține unei societăți;
- existența beneficiilor pentru toată lumea, dacă toți copiii sînt incluși în școală;

- școlile generale sînt centre educative ale comunităților și promovează relații de colaborare reciprocă (Fig. 3.1.).

Figura 3.1. Cercurile incluziunii

Principiile-cheie ale incluziunii au în vedere următoarele concepte fundamentale:

- valorizarea diversității;
- dreptul de a fi respectat;
- demnitatea ființei umane;
- nevoile individuale înțelese ca cerințe individuale;
- responsabilitatea colectivă;
- dezvoltarea relațiilor și culturii profesionale;
- dezvoltarea profesională;
- șanse egale.

Principiile incluziunii se subsumează ideii de **Educație pentru Toți**, care presupune o nouă orientare sau schimbare de optică, ce pune accentul pe cooperare, parteneriat, învățare socială și valorizare a relațiilor pozitive în educație. Incluziunea socială își propune să garanteze faptul că toți copiii au acces echitabil și egal la resurse, servicii și facilități care sînt favorabile pentru dezvoltarea și bunăstarea lor.

Incluziunea reclamă – toate școlile să primească toți copiii, indiferent de condiția lor fizică, intelectuală, socială, emoțională, lingvistică sau alte condiții și, de asemenea, să se adapteze și să răspundă nevoilor acestora. Acest fapt impune acțiuni privind dezvoltarea cadrului legal, colaborarea

sectorială, dezvoltarea de sisteme adecvate de finanțare, consolidarea capacităților resurselor umane, crearea unui mediu incluziv, modificarea practicilor de predare-învățare-evaluare, asigurarea adaptărilor curriculare, promovarea respectului pentru diversitate, asigurarea sprijinului individualizat adecvat, respectul pentru copii.

Incluziunea în educație presupune:

- A aduce valorile incluziunii în centrul procesului educațional și de dezvoltare instituțională;
- A reflecta asupra a ceea ce copiii vor să învețe și cum învață ei;
- A oferi suport individual pentru valorizarea fiecărui copil;
- A oferi suport școlii pentru a se evalua și a-și îmbunătăți strategia privind incluziunea copiilor cu CES și dizabilități;
- A crește implicarea familiilor și comunităților în viața școlii;
- A ajuta copiii și adulții cu CES să împărtășească ideile lor privind minimalizarea barierelor și mobilizarea resurselor;
- A susține procesul de schimbare a școlii pentru a îmbunătăți situația copiilor, părinților, cadrelor didactice;
- A spori participarea copiilor și adulților în activitățile de învățare și predare, precum și în promovarea valorilor incluziunii;
- A restructura culturile, politicile și practicile școlii, astfel încât acestea să răspundă nevoii de diversitate în modalități care valorifică fiecare persoană în mod egal;
- A corela educația cu realitățile locale și globale;
- A învăța, reducând barierele pentru unii copii, să-i ajutăm pe toți copiii;
- A percepe diferențele dintre copii și diferențele dintre adulți drept resurse pentru învățare;
- A recunoaște dreptul copiilor la educație în propria lor localitate;
- A cultiva relații de susținere reciprocă între școli și comunități;
- A recunoaște faptul că incluziunea în educație este un aspect al incluziunii în societate.

1. Ce este o societate incluzivă?
2. Ce reprezintă o comunitate incluzivă?
3. Cum pot fi stabilite relații de colaborare între persoane?
4. Care copii sînt marginalizați în comunitatea Dvs.?
5. Care procese ne pot ajuta în crearea unei societăți incluzive?
6. Care procese favorizează crearea unei comunități incluzive?
7. Ce reprezintă atitudinile pozitive?

Rolul școlii în promovarea valorilor incluzive

Dezvoltarea incluzivă se produce atunci când adulții și copiii își corelează acțiunile cu valorile incluziunii. Corelarea propriilor acțiuni cu propriile valori este lucrul cel mai important pentru a asigura dezvoltarea unei școli incluzive.

În conformitate cu Indexul Incluziunii, elaborat de T. Booth și M. Ainscow, și tradus în 37 de limbi, cel mai important element al incluziunii este faptul că pune în acțiune valorile incluziunii. Valorile incluziunii, potrivit acestui document, sînt clasificate în trei dimensiuni valorice: prima dimensiune evidențiază importanța respectării valorilor fundamentale privind drepturile omului (egalitate, participare etc.) de către diferite structuri/instituții; a doua dimensiune vizează valori determinate de relațiile umane (respect pentru diversitate, nonviolență, încredere etc.); în timp ce al treilea grup este dedicat alimentării spiritului uman (bucurie, dragoste, speranță, frumusețe).

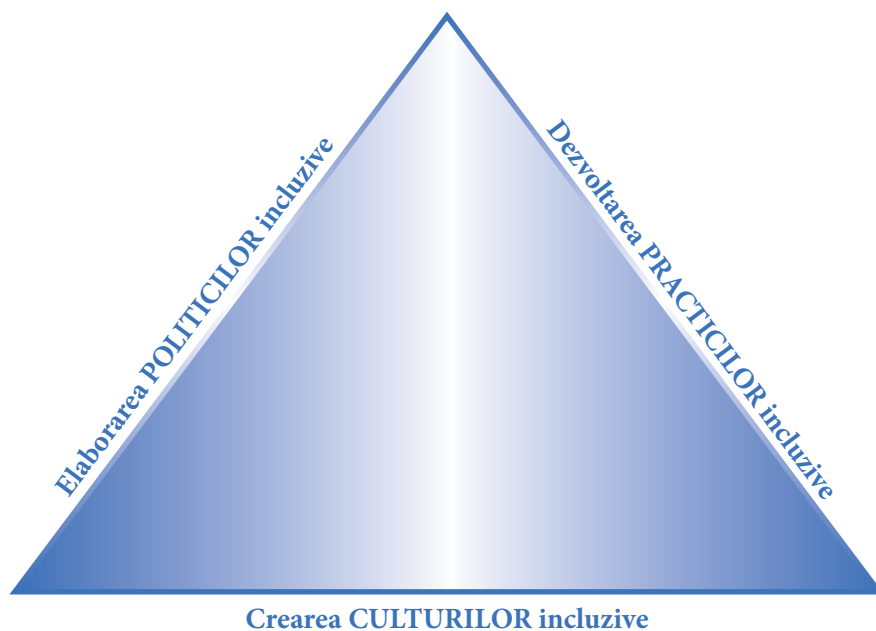
Tablelul 3.1. Valori incluzive

INSTITUȚII	RELAȚII	SPIRIT
Egalitate Drepturi Participare Comunitate Durabilitate	Respect pentru diversitate Nonviolență Încredere Compasioane Sinceritate Curaj	Bucurie Dragoste Speranță/optimism Frumusețe

În conformitate cu **Indexul pentru incluziune**, caracterul incluziv al unei școli se manifestă pe trei paliere (Figura 3.2.):

- Dezvoltarea unor **culturi incluzive**, determină o școală primitoare pentru toată lumea, o școală care caută în mod activ să-și dezvolte relațiile cu comunitatea locală. Diversitatea elevilor este privită ca o resursă de valoare. Profesorul își cunoaște și își valorizează toți elevii în mod egal. Părinții și cadrele didactice sînt valorizați în mod egal. Elevii știu ce să facă atunci când au o problemă și se ajută reciproc. Cadrele didactice se sprijină reciproc în rezolvarea problemelor și se implică în luarea deciziilor.

Figura 3.2. Dimensiunile Indexului pentru incluziune

Politicile incluzive în școală ar conduce la o școală care încearcă să includă toți elevii din comunitate și în care există un program eficient de incluziune pentru toți. Școala dispune de o politică eficientă de reducere a absenteismului elevilor și de reducere a exmatriculărilor din motive disciplinare, a încercărilor de intimidare și de abuz asupra elevilor și între elevi. Școala realizează adaptări ale clădirii, care să o facă accesibilă tuturor. Sistemul de evaluare implementat în școală apreciază adecvat rezultatele tuturor elevilor. Formarea continuă a cadrelor didactice are în vedere diversitatea elevilor. Distribuirea resurselor școlii se face în mod echitabil și școala dispune de o strategie prin care părinții sînt încurajați să devină parteneri în procesul de învățare a copiilor lor. Serviciile de sprijin de la nivelul școlii (cum ar fi cele asigurate de psihologi, logopezi, profesori de sprijin etc.) asigură creșterea gradului de participare a elevilor. De asemenea, este încurajată implicarea și participarea la managementul școlii a tuturor cadrelor didactice.

Practica se referă la asigurarea reflectării în activitatea la clasă atât a culturii, cât și a politicilor incluzive ale școlii. Activitățile de predare-învățare încurajează participarea tuturor elevilor. Lecțiile dezvoltă înțelegerea și sentimentul de respect pentru diferențe. Elevii sînt încurajați să-și asume răspunderea pentru propria lor învățare și explicațiile profesorilor ajută elevii să înțeleagă și să învețe lecția în clasă. În timpul lecțiilor, elevii sînt

încurajați să lucreze împreună și să discute despre modul în care învață în timpul activităților din cadrul lecțiilor. Personalul din școală reacționează pozitiv la dificultățile întâmpinate de elevi. Elevii înregistrează succese în procesul de învățare. Dificultățile în învățare sînt considerate ca prilejuri de dezvoltare a unor practici mai bune. Toți profesorii din școală participă la planificarea activităților organizate în cadrul instituției școlare.

Dezbateri:

- Ce activități ar trebui întreprinse la nivelul școlii, pentru ca elevul să vină cu bucurie la școală?

3.2. Acceptarea copiilor cu dizabilități în instituțiile de învățămînt și în comunitate

Cercetările existente la nivel mondial furnizează suficiente dovezi privind modul în care atitudinea celor din jur contribuie la starea noastră de bine. „Oglinda socială”, în care ne reflectăm zilnic, ne arată felul în care sîntem percepuți de ceilalți, ne alimentează starea de bine sau, dimpotrivă, ne apropie de prăpastia singurătății și a suferinței. Copiii cu dizabilități sînt mai predispuși diferitor forme de neglijare, abuz și violență, iar atitudinile față de ei ramîn a fi, în multe cazuri, discriminatorii [21].

Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități stabilește că dizabilitatea este un concept care evoluează și că dizabilitatea rezultă din interacțiunea dintre persoanele cu dizabilități și barierele care țin de atitudine și mediul înconjurător, care împiedică participarea lor deplină și eficientă la viața socială în condiții egale cu alți cetățeni [2].

Legea nr. 60 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități din 30.03.2012, art. 2 definește *persoana cu dizabilități* – persoană cu deficiențe fizice, mintale, intelectuale sau senzoriale, deficiențe care, în interacțiune cu diverse bariere/obstacole, pot îngreuna participarea ei deplină și eficientă la viața societății în condiții de egalitate cu celelalte persoane [7].

Organizația Mondială a Sănătății a elaborat un instrument care prezintă clasificarea dizabilităților și are drept obiectiv oferirea unui limbaj standardizat și unitar, precum și a unui cadru general de descriere a stării de sănătate și a celorlalte stări asociate stării de sănătate. Acest instrument se numește **Clasificarea internațională a funcționării dizabilității și sănătății**, cunoscută sub denumirea de **CIF**.

 Atitudinea poate fi definită ca dispoziție relativ permanentă față de o persoană sau de un eveniment din viața noastră. Atitudinile sînt modalități specifice de abordare, care la nivel de incluziune presupune acceptarea copiilor cu dizabilități în familie, școli și în comunitate. Atitudinile, la nivel elementar, reprezintă antipatia sau simpatia pentru ceva sau cineva. La nivel mai complex, atitudinea poate include o întreagă varietate de convingeri și sentimente în legătură cu o anumită problemă, care țin de nivelul de cultură și practicile existente la nivel de comunitate. Cunoașterea atitudinilor unei persoane poate fi un factor important în determinarea simpatiei sau antipatiei noastre față de persoana respectivă sau un anumit proces/fenomen. Adesea, în raport cu procesele de EI și/sau copiii cu dizabilități, persoanele dezvoltă prejudecăți.

 Prejudecata este o atitudine dezvoltată pe baza unei idei preconcepute, față de o persoană sau față de o situație. Cînd ne referim la prejudecățile cu privire la EI și/sau incluziunea socială a copiilor cu dizabilități, aplicăm un set de atitudini negative față de acești copii, pe care îi judecăm mai sever, decît pe alte persoane cu aceeași conduită.

Putem avea prejudecăți pozitive sau negative în raport cu copiii/persoanele cu dizabilități. Prejudecățile se formează, de asemenea, și prin presiunile grupului, care se manifestă prin tipul opiniilor despre ceea ce este acceptabil într-o anumită cultură sau într-un grup social. Prejudecățile pot fi reduse prin stabilirea contactelor cu alți oameni, ceea ce ne face să-i cunoaștem din altă perspectivă, iar cooperarea în acest caz ajută la reconsiderarea judecăților și atitudinilor noastre față de persoanele cu dizabilități.

Prejudecățile pot fi reduse prin stabilirea contactelor cu alte persoane, ceea ce asigură cunoașterea din altă perspectivă. În contextul EI, comunicarea și relaționarea cu copiii și familiile acestora ajută la eliberarea de prejudecăți și atitudini eronate față de ei.

Convenția ONU privind persoanele cu dizabilități, art. 3, reglementează principiile generale, cu accent pe respectul pentru diversitate și acceptarea persoanelor cu dizabilități ca parte a diversității umane; nediscriminarea, participarea și incluziunea deplină și efectivă în societate. Aceste principii sînt esențiale și ne îndeamnă să acceptăm dizabilitatea ca normalitate, care trebuie respectată în cele mai diferite forme ale ei – fizică, senzorială, intelectuală sau mintală [2]. Conform acestor principii, apare și cerința de a asigura „obiectivul de aur” al Convenției – *incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități*.

Legea nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, art. 5 prevede că protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu dizabilități este asigurată prin acceptarea persoanelor cu dizabilități ca parte a diversității umane și a umanității. Totodată, Legea nr. 60 din 30.03.2012 conține prevederi referitoare la egalitatea și nediscriminarea persoanelor cu dizabilități, excluderea oricărei forme de discriminare pe criteriul de dizabilitate (art. 8), apărarea drepturilor persoanelor cu dizabilități, răspunderea pentru încălcarea lor, inclusiv asistență juridică în condiții de egalitate cu ceilalți cetățeni, în toate domeniile vieții (art. 10) [7].

 Incluziunea socială reprezintă ansamblul de măsuri și acțiuni multidimensionale din domeniile protecției sociale, ocupării forței de muncă, locuirii, educației, sportului, ocrotirii sănătății, informării și comunicării, mobilității, securității, justiției și culturii, precum și din alte domenii destinate integrării persoanelor cu dizabilități în societate [7].

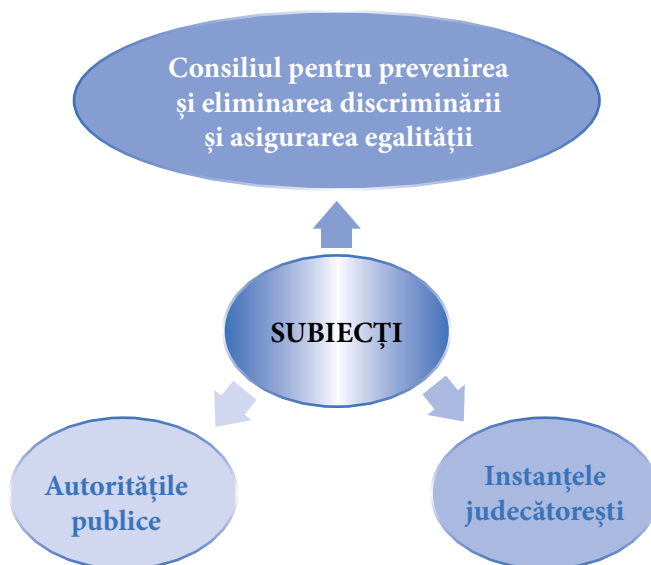
Dreptul la egalitate și nediscriminare al persoanei cu dizabilitate prevede că persoanele cu dizabilități se pot bucura de aceleași drepturi concrete și la același standard, ca și ceilalți membri ai societății.

 Discriminarea pe criterii de dizabilitate este definită în art. 2 al Convenției ONU privind persoanele cu dizabilități și înseamnă orice diferențiere, excludere sau restricție pe criterii de dizabilitate, care are ca scop ori efect diminuarea sau prejudicierea recunoașterii, beneficiului ori exercitării, în condiții de egalitate cu ceilalți, a tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în domeniul politic, economic, social, cultural, civil sau în orice alt domeniu [2].

Persoanele cu dizabilități reprezintă una dintre cele mai discriminate categorii sociale din Moldova. Conform studiului „*Percepțiile populației în Moldova privind fenomenul discriminării: studiu sociologic*” (2010), respondenții consideră că cel mai frecvent, în Moldova, sînt discriminate persoanele cu dizabilități mentale și fizice (respectiv, 68% și 66%), iar în conformitate cu Indexul opiniei personale dominante, persoanele cu dizabilități sînt discriminate cel mai frecvent în instituțiile educaționale (31%) [20].

Un rol important în prevenirea și combaterea discriminării îl dețin structurile/instituțiile abilitate în domeniu. (Figura 3.3.)

Figura 3.3. Subiecți cu atribuții în domeniul prevenirii și combaterii discriminării și asigurării egalității

Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității este un organ colegial cu statut de persoană juridică de drept public, instituit în scopul asigurării protecției împotriva discriminării și asigurării egalității tuturor persoanelor care se consideră a fi victime ale discriminării [8].

Constatarea existenței sau inexistenței faptei de discriminare se inițiază de Consiliu din oficiu sau la cererea persoanelor interesate, inclusiv la cererea sindicatelor și asociațiilor obștești care activează în domeniul promovării și protecției drepturilor omului.

Plîngerea cu privire la fapta de discriminare se prezintă Consiliului. Plîngerea trebuie să conțină o descriere a încălcării dreptului persoanei, momentul în care a avut loc această încălcare, faptele și eventualele dovezi care susțin plîngerea, numele și adresa persoanei care o depune. Plîngerea poate fi depusă la Consiliu în termen de un an de la data săvîrșirii faptei sau de la data la care se putea lua cunoștință de săvîrșirea ei.

Depunerea plîngerii pe adresa Consiliului nu constituie o procedură prealabilă obligatorie pentru adresarea în instanța de judecată.

În scopul prevenirii faptelor discriminatorii, autoritățile publice, conform competențelor funcționale, exercită următoarele atribuții:

- a) examinează plîngerile persoanelor care se consideră a fi victime ale discriminării;
- b) coordonează activitatea structurilor descentralizate și desconcentrate în domeniul combaterii discriminării;
- c) contribuie la educarea și sensibilizarea populației în vederea interzicerii discriminării în domeniile de competență;
- d) exercită alte atribuții în conformitate cu legislația în domeniu.

Analizați situația următoare și propuneți soluții pentru ameliorarea cazului:

Un caz mărturisit de o mamă a trezit îngrijorare. Aceasta a povestit cum băiatul ei de 9 ani, care are sindromul Down și o ușoară tulburare de limbaj, nu este acceptat la școală. Învățătoarea i-a spus mamei că copilul ei nu are ce căuta la școală, pentru că îi pune în pericol pe ceilalți copii. Totodată, s-au făcut presiuni asupra mamei ca să își înscrie copilul la o școală auxiliară din raion.

- 1) Ce credeți că simte această mamă?
- 2) În opinia Dvs., ce trebuie de întreprins în astfel de situații?
- 3) Dvs. ați fost vreodată discriminat? Cum v-ați simțit? Ce ați întreprins?
- 4) Cunoașteți cazuri de discriminare a copiilor cu dizabilități?

Respectul și înțelegerea mutuală contribuie la construirea unei societăți incluzive. Prin urmare, este vital să se îmbunătățească nivelul de înțelegere a cadrelor didactice, părinților și copiilor privind dizabilitatea. Confruntarea percepțiilor negative conduce la înțelegerea dizabilității și acceptarea copiilor cu dizabilități ca membri egali ai grupului/clasei de elevi.

Acceptarea copiilor cu dizabilități implică două momente-cheie:

- 1) Acceptarea dizabilității copilului de către părinte/familie;
- 2) Acceptarea copilului cu dizabilitate de către ceilalți membri ai comunității.

Este foarte important ca părinții să cunoască și să înțeleagă ce este dizabilitatea. Fără cunoaștere, nu poate avea loc înțelegerea, iar fără înțelegere, nu se poate accepta dizabilitatea. Acceptarea dizabilității de către părinți este factorul major în incluziunea copilului, în același timp, permițându-le părinților o mai bună adaptare și funcționare psiho-socială. Neacceptarea dizabilității de către părinte frînează, poate chiar blochează, posibilitățile copilului de a evolua și, de cele mai multe ori, izolează familia.

Părinții și membrii familiei trebuie să fie implicați de către cadrele didactice în toate aspectele evaluării și educației copilului, în măsura intereselor, resurselor, abilităților și disponibilității lor. Părintele informat, care a conștientizat modul în care trebuie să observe semnalele copilului, va avea răbdarea și motivația necesară să continue programul în care este inclus copilul, chiar și atunci când progresele nu sînt evidente.

Acceptarea dizabilității copilului, în multe cazuri, se produce cu dificultate, solicitînd multe întîlniri și discuții cu familia, pînă părinții încep să coopereze, să-și organizeze timpul eficient atît pentru necesitățile copilului, cît și pentru cele proprii.

Cunoașterea și atitudinile sînt factori importanți, care determină acceptarea copiilor cu dizabilități la nivel de școală și comunitate. Sporirea conștientizării și sancționarea unor atitudini negative sînt adesea primii pași spre crearea unor medii mai accesibile pentru copiii cu dizabilități. Deși există diverse obstacole în procesul de incluziune, putem aduce multiple exemple ale persoanelor cu dizabilități din țara noastră, care au reușit în viața de adult.

CAZUL 1. Ludmila I. este coordonatoare de proiect în cadrul unui ONG, și, împreună cu echipa sa, ajută tinerii cu dizabilități să-și găsească un loc de muncă și să schimbe lucrurile spre binele acestora. Ludmila este în scaun rulant de la vîrsta de 13 ani, însă dizabilitatea a făcut-o să fie puternică și încrezută în propriile puteri. „Eu mă simt o persoană cu dizabilitate doar atunci cînd ajung în fața unei borduri, trepte, clădiri inaccesibile și trebuie să solicit ajutorul unui trecător. În restul cazurilor mă simt ca și orice alt cetățean. Sînt conștientă de specificul meu, am investit în mine, m-am informat, am învățat să mă descurc. Nu cerșesc dragoste. Unii cetățeni din Republica Moldova sînt dominați de prejudecăți, ei văd o femeie cu dizabilități drept o povară și nu cred că o femeie în scaun rulant poate fi mamă și familistă. Sînt o femeie. Nu te uita la mine prin prisma scaunului rulant. Privește-mă de la egal la egal. Pentru mine scaunul rulant nu este o sentință, este o provocare. Eu am devenit mai puternică” [28].

CAZUL 2. Mariana M. este o tînră cu dizabilități locomotorii. Ea a absolvit Facultatea de inginerie a produselor vestimentare din cadrul Universității Tehnice a Moldovei și și-a luat masterul în Consiliere în probleme de familie și psihopedagogie. Actualmente, s-a

înscris la un program de studii în domeniul asistenței sociale, susținut de Universitatea Charles din Praga, Universitatea Diak din Finlanda și organizația cehă Interdiak. Mariana este mereu zîmbitoare, pozitivă și foarte activă. Merge la multe evenimente sociale sau acolo unde sînt cei mai mulți copii cu cerințe educaționale speciale. Ea își dorește o societate cu oportunități egale și consideră că sînt necesare acțiuni care ar ajuta persoanele cu dizabilități și familiile acestora să-și cunoască drepturile [28].

Pentru a vă informa mai amplu despre bunele practici în incluziunea socială și educațională a copiilor cu dizabilități accesați linkul:

<http://www.keystonemoldova.md/assets/documents/ro/publications/Inclusive-education-good-practices.pdf>

1. **Argumentați actualitatea și semnificația acceptării copiilor cu dizabilități în școlile și comunitățile Republicii Moldova.**

2. **Reflecțați asupra afirmației: „Timpul merge cu fiecare dintre noi în feluri diferite: în pas cu cineva, alergînd în urma altora sau stînd pe loc cu alții”. Evocați legătura dintre sensul psihologic al enunțului nominalizat și actualitatea/necesitatea promovării EI.**

Analizați fraza lui Pablo Picasso „Unii pictori transformă soarele într-o pată galbenă, alții transformă o pată galbenă în soare”. Specificați legătura dintre sensul psihologic al enunțului nominalizat și implementarea EI în școlile comunitare din Republica Moldova.

Realizați un sondaj de opinii referitor la acceptarea copiilor cu dizabilități în școala și în comunitatea Dvs. Specificați care sînt prejudecățile ce alimentează atitudinile de rezistență față de diversitatea umană în localitatea Dvs., prin căutarea răspunsurilor la următoarele întrebări:

- 1) Sînt acceptați copiii cu dizabilități în școala și comunitatea Dvs.?
- 2) Ce stereotipuri ați depistat în raport cu atitudinile față de copiii cu dizabilități?
- 3) În ce situații aceste stereotipuri sînt greșite?
- 4) Specificați un stereotip/o atitudine despre EI, care face discordanță cu opinia Dvs. despre acest proces. Argumentați.
- 5) Cine cunoaște un copil cu dizabilități care nu se potrivește stereotipurilor despre această categorie de copii? Care este diferența?
- 6) Cînd începem să ne facem stereotipuri? La ce vîrstă?

- 7) Când începem să înțelegem că diversitatea umană e firească ? Cum?
- 8) Cum stereotipurile afectează dezvoltarea personalității copilului?

Completați măsurile care pot fi întreprinse la nivel de comunitate, școală, și clasă, pentru a asigura incluziunea socială și educațională a copiilor cu dizabilități.

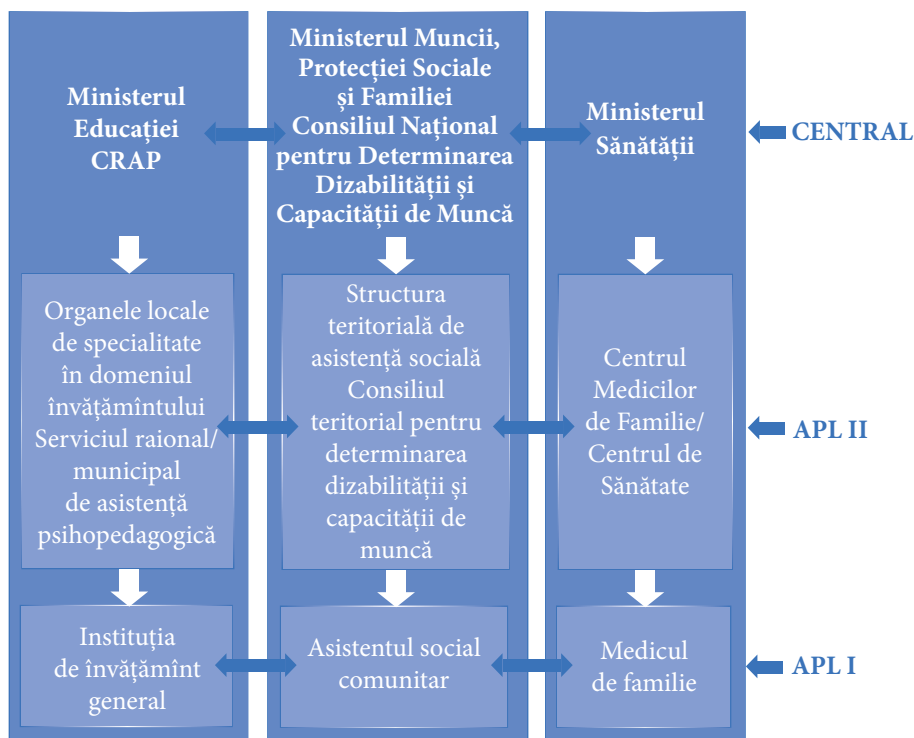
Analizați respectarea valorilor			
	Acces	Participare	Respectarea drepturilor
Comunitate			
Școală			
Clasă			

3.3. Abordarea intersectorială în asistența educațională și socială a copiilor cu dizabilități

Codul Educației al Republicii Moldova, art. 33, (5) prevede că instituțiile de învățământ general, în care sînt înscriși copii cu cerințe educaționale speciale și instituțiile de învățământ special colaborează cu instituțiile de protecție socială, alte organizații publice sau private, persoane fizice sau juridice din țară și din străinătate și beneficiază, în condițiile legii, de sprijin în organizarea învățării [1].

Pentru a asigura incluziunea socială și educațională a copiilor cu cerințe educaționale speciale, inclusiv a copiilor cu dizabilități, este necesar de asigurat funcționarea mecanismului de colaborare intersectorială atât la nivel central, cât și la nivel local (Figura 3.4.). Scopul mecanismului de colaborare intersectorială rezidă în instituirea și dezvoltarea unui parteneriat durabil și eficient în asistența educațională a copiilor cu dizabilități.

Figura 3.4. Mecanismul de colaborare intersectorială în asistența educațională a copiilor cu dizabilități

La nivel central, implementarea educației incluzive se realizează prin colaborarea dintre:

1. *Ministerul Educației* elaborează, promovează, monitorizează implementarea și evaluează impactul politicii naționale în domeniul educației. În 2013 a fost instituit Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică, instituție subordonată Ministerului Educației, misiunea căreia constă în asigurarea dreptului la educație de calitate pentru toți copiii [5].
2. *Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei* elaborează, promovează și asigură realizarea politicilor statului în domeniul protecției sociale a persoanelor cu dizabilități.

În subordinea MMPSF funcționează Consiliul pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă, misiunea căreia constă în determinarea dizabilității și capacității de muncă, în conformitate cu prevederile legislative în domeniu, avînd ca obiective finale incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități [4].

3. *Ministerul Sănătății* elaborează politici privind organizarea și reglementarea asistenței medicale secundare, terțiare și de reabilitare, inclusiv în domeniul asistenței medicale a mamei și copilului, și coordonează asistența medicală de recuperare și asistența medicală acordată în instituțiile balneosanatoriale etc.

Un rol important îi este atribuit *Ministerului Afacerilor Interne* în identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului de ființe umane.

APL de nivelul al doilea asigură funcționalitatea mecanismului de colaborare intersectorială pentru implementarea educației incluzive între:

1. Organele locale de specialitate în domeniul învățământului, care sînt create de autoritățile administrației publice locale de nivelul al doilea și sînt subordonate consiliilor raionale/municipale. În cadrul acestuia activează Serviciul raional/municipal de asistență psihopedagogică, scopul căruia rezidă în organizarea evaluării și acordarea asistenței psihopedagogice la nivel raional/municipal.
2. Structura teritorială de asistență socială se axează pe îmbunătățirea calității vieții persoanelor și familiilor defavorizate, prin acordarea asistenței și suportului în vederea prevenirii, diminuării sau depășirii situației de dificultate și integrarea socială a acestora.
3. Consiliul teritorial pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă asigură determinarea dizabilității și capacității de muncă la nivel teritorial a persoanelor cu dizabilități.
4. Centrul Medicilor de Familie/Centrul de Sănătate acordă servicii de asistență medicală primară pe principiul medicinei de familie, cu accentuarea prioritară pe măsuri de prevenire, identificarea precoce a maladiilor populației și asistență adecvată.

APL de nivelul întâi, pentru a realiza asistența copiilor cu dizabilități, asigură colaborarea dintre instituțiile de învățămînt general, în care învață copilul cu dizabilitate, medicul de familie, asistentul social comunitar. În același timp, la nivel de comunitate pot fi implicați **în procesul de acordare a suportului pentru copiii cu dizabilități** și alți actori comunitari, cum ar fi: polițistul, preotul, agenții economici, ONG-urile etc.

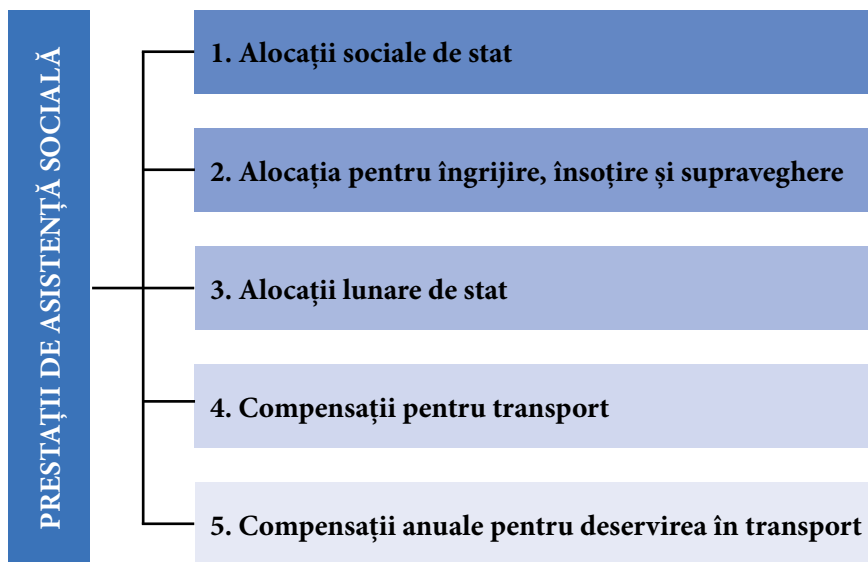
În Republica Moldova ONG-urile acordă suport și asistență substanțială autorităților publice centrale și locale în asigurarea respectării dreptului la educație pentru toți copiii. Astfel, cu inițiative și suport au venit ONG-

urile A. O. Lumos, A. O. CCF Moldova, A. O. Keystone Moldova, A. O. Femeia și copilul – protecție și sprijin, A. O. Parteneriate pentru fiecare copil, A. O. Speranța, PE Pas cu Pas etc.

! Sistemul național de protecție socială a familiei și copilului din Republica Moldova include două componente de bază: prestații de asistență socială și servicii sociale.

Prestațiile de asistență socială adresate copiilor cu dizabilități reprezintă transferuri financiare, care pot fi acordate pentru o perioadă determinată persoanelor cu dizabilități sau persoanelor care îngrijesc aceste persoane în scopul prevenirii, limitării sau înlăturării efectelor negative, cauzate de gradul de dizabilitate. Prestațiile de asistență socială acordate copiilor cu dizabilități pot fi oferite sub formă de indemnizații, alocații, compensații, ajutoare sociale și alte tipuri de prestații de asistență socială. În Figura 3.5 sînt prezentate tipurile de prestații de asistență socială pentru copiii cu dizabilități.

Figura 3.5. Prestații de asistență socială pentru copiii cu dizabilități

! Un rol important în asigurarea incluziunii copiilor cu dizabilități îl dețin serviciile sociale, care, începînd cu anul 2010, s-au dezvoltat într-un ritm intens. În conformitate cu Legea cu privire la serviciile sociale nr. 123 din 18.06.2010, art. 1, serviciile sociale reprezintă ansamblul de măsuri și activități realizate pentru satisfacerea necesităților sociale ale persoanei sau familiei, în scopul depășirii unor situații de dificultate, precum și prevenirii marginalizării și excluziunii sociale [6].

Legea cu privire la serviciile sociale, art. 6 clasifică serviciile sociale în 3 mari categorii (Figura 3.6).

Figura 3.6. Tipuri de servicii sociale

<p>1. SERVICII SOCIALE PRIMARE/COMUNITARE</p> <ul style="list-style-type: none"> serviciile care se acordă la nivel de comunitate tuturor beneficiarilor și au drept scop prevenirea sau limitarea unor situații de dificultate, care pot cauza marginalizarea sau excluderea socială. 	<p>2. SERVICII SOCIALE SPECIALIZATE</p> <ul style="list-style-type: none"> serviciile care implică antrenarea specialiștilor și au drept scop menținerea, reabilitarea și dezvoltarea capacităților individuale pentru depășirea unei situații de dificultate, în care se află beneficiarul sau familia acestuia. 	<p>3. SERVICII SOCIALE CU SPECIALIZARE ÎNALTĂ</p> <ul style="list-style-type: none"> serviciile prestate într-o instituție rezidențială sau într-o instituție specializată de plasament temporar, care impun un șir de intervenții complexe, ce pot include orice combinație de servicii sociale specializate, acordate beneficiarilor cu dependență sporită și care necesită supraveghere continuă (24/24 ore).
--	---	--

Aceste trei tipuri de servicii sînt în subordinea diferitor niveluri administrative. (Figura 3.7).

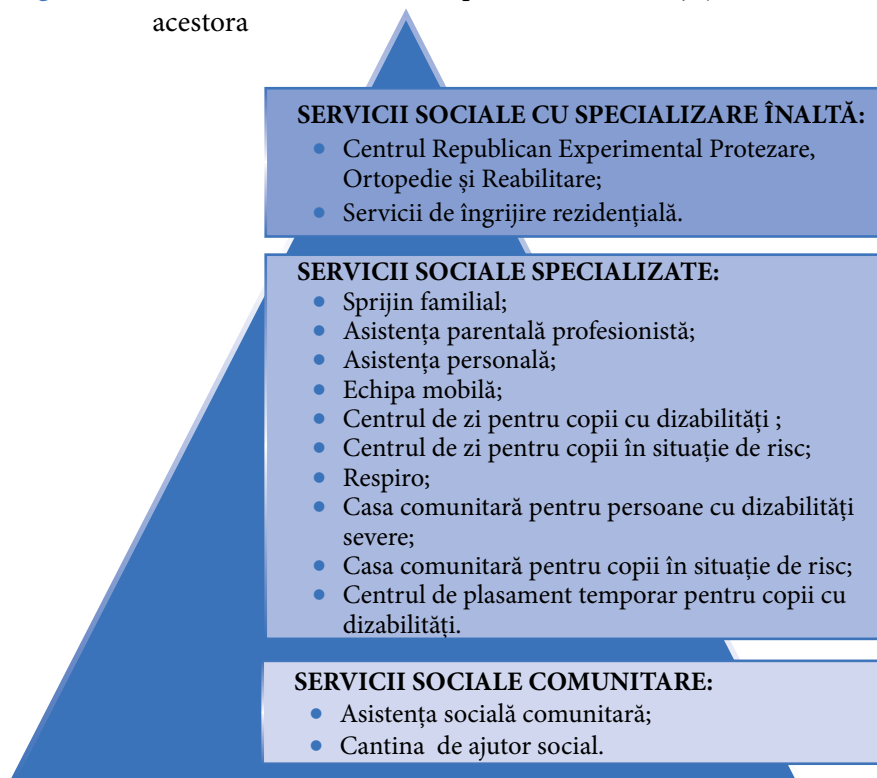
Serviciile sociale primare sînt orientate spre prevenirea sau limitarea situației de dificultate, soluționarea problemei la etapa incipientă, cu menținerea beneficiarului în familie și comunitate.

 Serviciile sociale primare sînt prestate la nivelul fiecărei comunități, tuturor grupurilor de beneficiari, inclusiv și copiilor cu dizabilități. Serviciile sociale primare pentru copiii cu dizabilități și familiile acestora includ asistența socială comunitară și cantina de ajutor social (Anexa 1.) În același timp, primăriile pot lua decizii privind dezvoltarea serviciilor sociale specializate, în baza evaluării nevoilor și potențialului comunității.

 Serviciile sociale specializate se prestează beneficiarilor care au nevoie de reabilitare sau asistență intensă din partea specialiștilor cu un nivel adecvat de calificare.

Serviciile sociale specializate pot fi prestate la toate nivelurile administrative (comunitar, rațional/municipal, național) în baza nevoilor populației stabilite, inclusiv copiilor cu dizabilități și familiilor acestora. Acestea au menirea de a menține persoanele sau familiile aflate în dificultate într-un cadru organizațional în proximitatea comunității, avînd ca obiectiv

Figura 3.7. Servicii sociale adresate copiilor cu dizabilități și familiilor acestora

primordial prevenirea marginalizării, excluderii sociale și facilitarea reînegrării beneficiarilor în mediul familial și comunitate.

Serviciile sociale specializate pentru copiii cu dizabilități includ: sprijinul familial; asistența parentală profesionistă; asistența personală; echipa mobilă; centrul de zi pentru copii cu dizabilități; centrul de zi pentru copii în situație de risc; respiro; casă comunitară pentru persoane cu dizabilități severe; casă comunitară pentru copii în situație de risc; centrul de plasament pentru copii cu dizabilități.

Servicii sociale cu specializare înaltă impun un șir de intervenții complexe, ce pot include orice combinație de servicii socio-medicale specializate, acordate copiilor cu dizabilități. Din categoria serviciilor sociale specializate pentru copiii cu dizabilități face parte Centrul Republican Experimental Protezare, Ortopedie și Reabilitare, reprezentând un complex medical, care asigură populația Republicii Moldova cu mijloace ajutătoare tehnice și acordă asistență medicală recuperatorie persoanelor cu afecțiuni ale aparatului locomotor prin metode de consultare, tratament și reabilitare, în scopul menținerii sănătății lor.

Totodată, în categoria serviciilor sociale cu specializare înaltă se includ și instituțiile de tip rezidențial. Conform anexei nr. 3 a Hotărârii Guvernului nr. 691 din 17.11.2009, pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea MMPSF, structurii, efectivului-limită al aparatului central al acestuia, MMPSF este coordonator și asigură funcționarea a 2 case-internat pentru copii cu dizabilități mintale amplasate în or. Orhei și or. Hîncești, care oferă beneficiarilor săi, în conformitate cu necesitățile speciale și particularitățile de dezvoltare individuală, protecție socială prin prestarea de servicii socio-medicale, cazare (pe termen nedeterminat), îngrijire, alimentație, asigurarea cu îmbrăcăminte și încălțăminte, terapie ocupațională, activități culturale, kinetoterapie, asistență medicală etc.

La finele anului 2015, Ministerul Educației avea în subordine 30 de instituții de tip rezidențial, în care erau plasați 1610 copii. Instituțiile rezidențiale din subordinea Ministerului Educației includ 14 școli-internat auxiliare, 8 școli de tip-internat, 6 școli internat-speciale, 1 casă de copii și 1 școală-internat sanatorială.

Ministerul Sănătății are în subordine 2 Centre de plasament temporar și reabilitare a copiilor de vîrstă fragedă. În subordinea Direcției Municipale pentru Protecția Drepturilor Chișinău este o instituție similară. Aceste instituții asigură îngrijirea, asistența medicală și reabilitarea copiilor de vîrste mici (cu vîrsta cuprinsă 0-7 ani), rămași temporar sau permanent fără grija părintească.

Analizați serviciile sociale adresate copiilor cu dizabilități și familiilor acestora prezentate în Anexa 1. Care din serviciile descrise credeți că este necesar să fie dezvoltate în comunitatea Dvs.?

1. Identificați serviciile sociale, medicale și educaționale, existente în comunitatea Dvs., adresate copiilor cu dizabilități și familiilor acestora.
2. Analizați cazul descris mai jos.

Familia Moraru are doi copii. Această familie crește și educă un băiat de 10 ani și o fetiță de 12 ani, care are o dizabilitate intelectuală. Fetița nu frecventează regulat școala, deoarece nu îi place la școală și obosește repede. Mama este nemulțumită de atitudinea cadrelor didactice din școală, deoarece consideră că fetița ei este neglijată la lecții și nu se lucrează cu copiii din școală pentru ca fetița ei să fie acceptată. Mama este în conflict cu directorul instituției, care cu greu a acceptat înscrierea copilului în școală. Fetița nu beneficiază de niciun serviciu

social, iar familia, deși este eligibilă pentru ajutorul social, nu beneficiază de această prestație, deoarece asistentul social comunitar a demisionat de 3 luni.

Numiți instituțiile/structurile/serviciile care trebuie implicate în soluționarea problemelor cu care se confruntă familia Moraru.

Nr. crt.	Problema identificată	Denumirea instituției/structurii/serviciului	Resurse necesare pentru soluționarea problemei

1. Reflectați despre necesitatea și importanța colaborării intersectoriale în implementarea EI.
2. Care este rolul instituției de învățământ general în dezvoltarea mecanismului de colaborare intersectorială în implementarea EI?

3.4. Orientarea școlară și profesională a copilului cu dizabilități. Implicarea structurilor/serviciilor extra-școlare în asistența copilului cu dizabilități

Orientarea școlară și profesională reprezintă ansamblul de norme, metode și tehnici prin care se asigură educația și formarea profesională de calitate, în acord cu particularitățile fizice, fiziologice și psihologice ale individului. Scopul orientării școlare și profesionale vizează valorificarea potențialului aptitudinal, al intereselor, aspirațiilor, cunoștințelor, abilităților, deprinderilor și al altor particularități psihocomportamentale, precum și consilierea asupra modului de integrare socioprofesională adecvată în vederea asigurării egalității de șanse [14].

Educația incluzivă susține incluziunea educațională, socială, profesională a tuturor copiilor din comunitate, pornind de la valorile pe care le poate oferi familia.

Orientarea școlară și profesională a copilului cu dizabilități este o direcție a consilierii educaționale și reprezintă ansamblul acțiunilor opționale și consultative realizate prin modalități pedagogice, generale și speciale, destinate să sprijine psihologic, moral și informațional copilul cu dizabilități, în vederea elaborării unor opțiuni adecvate școlare și profesionale.

Orientarea școlară și profesională a copilului cu dizabilități are conținuturi bine definite:

- cunoașterea și autocunoașterea personalității copiilor, în vederea autodeterminării școlare sau/și profesionale, a corelării optime între posibilități, aspirații și cerințe socioprofesionale;
- stimularea copiilor să opteze pentru domenii profesionale în concordanță cu aptitudinile generale și speciale de care dispun etc.;
- educarea copiilor în vederea unor opțiuni școlare și profesionale corecte și realiste;
- facilitarea percepției categoriilor socioprofesionale și aprecierii situațiilor reale de muncă, de respect pentru fiecare domeniu de activitate;
- îndrumarea și consilierea copiilor în scopul elaborării planurilor profesionale (planificarea propriilor studii în raport cu proiectele profesionale și de carieră);
- informarea referitor la profesie și domenii profesionale, cunoașterea realităților economice și sociale, precum și a riscurilor și avantajelor profesionale; informarea părinților cu privire la posibilitățile de formare ale copiilor, precum și dinamica obiectivă a rutelor școlare și profesionale.

Un aspect deosebit de important al orientării școlare a copilului cu dizabilități îl constituie dezvoltarea deprinderilor de viață independentă.

Deprinderile pentru viața independentă sînt acele abilități tehnice și psihosociale, însușite pînă la automatism, care îi permit individului să ducă o existență normală, fără a depinde de asistența din partea societății și folosind oportunitățile pe care societatea i le oferă. Distingem mai multe categorii de abilități și deprinderi de viață independentă, care se formează pe parcursul socializării copilului cu dizabilități, după cum urmează:

- 1) deprinderi de viață zilnică;
- 2) deprinderi privind gestiunea locuinței și folosirea resurselor comunitare;
- 3) deprinderi privind îngrijirea personală;
- 4) deprinderi privind dezvoltarea socială;
- 5) deprinderi privind integrarea profesională;
- 6) deprinderi privind managementul banilor.

Orientarea școlară și profesională a copilului cu dizabilități vizează, în special, sprijinirea procesului de adaptare și integrare a acestora în comunitatea școlară și locală, proiectarea pedagogică adecvată a activității didactice și educative, dar și elaborarea de programe de formare diferențiată.

Orice copil are dreptul să-i fie apreciată valoarea înnăscută ca ființă umană, indiferent de particularitățile individuale. Specialiștii implicați în evaluare, asistență psiho-educatională, orientare școlară și profesională vor evita să facă publice datele cu caracter personal obținute, cu excepția situațiilor prevăzute de lege, protejind copilul cu dizabilități de orice formă de exploatare sau abuz.

Activitățile de consiliere școlară și profesională se pot desfășura pe trei dimensiuni:

- 1) **Sarcina** arată **pe cine sau ce** țintește intervenția de consiliere. Din perspectiva sarcinii, intervențiile pot fi orientate către copil, familie, clasă, școală, localitate, asociație sau instituție.
- 2) **Scopul** intervenției poate fi: prevenția sau remedierea dificultăților de adaptare la mediu a copilului și inserția profesională a acestuia. Totodată, se precizează **de ce** este necesară sau așteptată intervenția.
- 3) **Metoda** de intrare în contact și de lucru cu copilul arată **cum** se produce intervenția: prin **serviciu direct**, care implică contact și comunicare între consilier și consiliat; prin **consultație** și **pregătire**, împreună cu alți profesioniști; prin **media**.

În orientarea școlară, în cazul copiilor cu dizabilități, se va ține cont de următoarele reguli:

- În evaluările medicale se va utiliza diagnosticul clinic numai orientativ, pentru a se evita riscul confuziei între posibilitățile individuale de adaptare și probabilitățile statistice ale adaptării categoriilor de apartenență;
- Se va decide orientarea copilului spre învățământul general și revenire pentru reexaminare complexă;
- Se va evita, pe cât posibil, practica de a decide reorientarea cazurilor, după gradul și tipul deficienței, totdeauna în jos, de la unități școlare cu cerințe instructiv-educative de nivel mai ridicat către unități educaționale cu oferte educative reduse;
- Se impune diversificarea standardelor educaționale, cu marcarea nivelurilor de progres ale fiecărui copil;
- Este de dorit să se valorifice avantajele îmbogățirii ofertelor educative și susținerea unităților școlare din învățământul obișnuit pentru înscrierea copiilor cu CES;
- Esențială este schimbarea de atitudine față de copilul cu CES și disponibilitatea de investiție materială și de resurse umane pentru asigurarea ajutorului necesar.

Consilierea și orientarea copiilor cu CES generează sarcini delicate și dificile pentru cadrele didactice. Ca să le rezolve competent, ei trebuie să fie informați, formați și dedicați. Pentru copiii cu dizabilități este potrivită definiția care redă înțelegerea faptului că în consiliere persoanele interacționează în scopul oferirii și primirii de ajutor. Consilierul îl ascultă pe consiliat, comunică cu acesta, dar nu acționează și nu hotărăște în locul lui.

Obiectivele procesului de informare și consiliere a carierei promulgate de *Declarația Asociației Internaționale de Orientare Școlară și Profesională (AIOSP)*, adoptată la Stockholm, în 1995, urmăresc dezvoltarea următoarelor capacități la adolescenți:

- să se înțeleagă și să se evalueze;
- să comunice efectiv cu alții;
- să elaboreze planuri cu privire la propria carieră și la formarea adecvată necesară;
- să aibă în vedere cariere alternative;
- să facă față cu succes diferitelor obstacole pentru a-și câștiga locul în societate și pe piața muncii.

Dacă în atingerea obiectivelor pot interveni și anumite obstacole, care reprezintă limitele procesului, nu trebuie neglijat faptul că, în cadrul procesului de orientare a carierei, copilul cu dizabilități este influențat direct de mediul de creștere și dezvoltare, care are un șir de caracteristici:

- posibilitățile materiale și financiare de care dispune copilul și familia sa;
- resursele informaționale și de formare disponibile copilului și familiei;
- situațiile și activitățile de învățare în care este inclus copilul.

Un alt aspect important, care influențează procesul de orientare profesională, îl reprezintă factorii interni și cei externi, ce acționează asupra copilului. Din categoria *factorilor externi* enumerăm:

- *părinții*;
- *grupul de prieteni* (care sînt foarte importanți la vîrsta adolescenței);
- *profesorii*, care, datorită statutului lor, pot influența decizia privind cariera;
- *persoanele semnificative* (modelele profesionale, personalitățile cu care intră în contact copiii și pe care îi admiră; exemplul cărora doresc să-l urmeze).

Factorii interni sînt reprezentați de:

- *cunoștințele despre sine* ale copilului;
- *cunoștințele despre alternativele educaționale și ocupaționale*;
- *abilitățile decizionale*.

Această categorie de factori reprezintă condițiile și caracteristicile interne ale persoanei care îi influențează traseul educațional și ocupațional.

Etapile procesului informării și orientării profesionale sînt în strînsă interdependență cu celelalte componente ale modelului (Tabelul 3.2.).

Tabelul 3.2. Etapele orientării profesionale

Nr.	Etape	Caracteristici
1.	Autocunoașterea	identificarea intereselor, valorilor, aptitudinilor și abilităților individului
2.	Explorarea educațională și ocupațională	presupune centralizarea informațiilor despre oportunitățile educaționale și ocupaționale din țară și străinătate
3.	Decizia de carieră	alegerea unei opțiuni din variantele disponibile la un moment dat
4.	Promovarea personală	sistematizarea și prezentarea informațiilor despre abilitățile, interesele și experiențele educaționale și profesionale proprii în vederea atingerii scopurilor de carieră

Parcurgerea succesivă de către copil a acestor etape asigură eficiența procesului de informare și consiliere a carierei.

Pentru acumularea unor informații inițiale despre planurile viitoare ale copilului cu dizabilități se poate promova o convorbire individuală în procesul căreia se vor clarifica interesele și intențiile copilului cu dizabilități:

Interese:

1. Care sînt disciplinele preferate ale copilului?
2. Realizează anumite acțiuni în vederea autodeterminării profesionale (citește literatură specială, discută cu specialiștii, a vizitat instituțiile unde poate însuși profesia dorită)?
3. Realizează unele acțiuni de pregătire pentru însușirea profesiei dorite (se pregătește după o programă specială, participă ca voluntar, participă la cluburi pe interese, frecventează orele facultative)?

4. Este susținut și ajutat de părinți în activitățile de dezvoltare ale intereselor școlare și profesionale? Ce ajutor îi acordă părinții?

Intenții:

1. Cu ce se va ocupa copilul cu dizabilități după absolvirea gimnaziului (liceului)? Va continua studiile în liceu, colegiu, școală tehnico-profesională? Va începe activitatea de muncă? Unde, în calitate de ce?
2. Ce cunoaște despre studiile viitoare sau profesia aleasă, conținutul activității, condițiile de învățare, muncă?
3. Cunoaște copilul cu dizabilități exigențele profesiei față de caracteristicile fiziologice, psihologice, sociale și fizice ale subiectului?
4. Care este opinia părinților vis-a-vis de activitatea copilului cu dizabilități după absolvirea gimnaziului (liceului). Este de acord cu opinia părinților?

Pentru a cunoaște mai multe informații despre preferințele copilului privind viitoarea profesie, cadrul didactic poate solicita copilului completarea chestionarului optantului (vezi Anexa 2.)

1. Argumentați necesitatea cunoașterii de către cadrul didactic a serviciilor extrașcolare din comunitate. Specificați tipul de servicii extrașcolare existente în comunitatea Dvs. și modul în care acestea intervin în asistența copilului cu dizabilități.

1. Analizați, în perechi, următoarea afirmație: „Copilul cu dificultăți de învățare, indiferent de sursa acestor dificultăți, este cel care riscă să nu se înscrie în direcția finalităților educaționale cu vocație universală, deoarece prezintă întârzieri semnificative față de nivelul obișnuit al achizițiilor școlare, în raport cu programa și cu cadrul de referință constituit de majoritatea colegilor”.
2. Explicați modalitatea în care trebuie să se intervină în instituția de învățământ general pentru a facilita orientarea școlară și profesională a copiilor cu dizabilități. Identificați constrângerile/problemele cu care se confruntă acești copii în orientarea profesională.
3. Analizați cele 5 grupuri de profesii evidențiate de E. A. Klimov în *Chestionarul diagnosticului diferențial* (Anexa 3). Având la bază clasificarea profesiilor conform relației centrale, care formează obiectul activității de muncă evidențiate în cele 5 grupuri de profesii („om-natură”, „om-tehnică”, „om-om”, „om-sistem de semne”, „om-imagie artistică”), analizați care din ele armonizează mai bine cu particularitățile individuale ale copiilor cu CES din clasa Dvs.

Dacă doriți să cunoașteți mai detaliat acest subiect, puteți accesa link-urile:

<http://www.euroguidance.net/index.htm>

<http://www.cnrop.ise.ro/ror.htm>

<http://psihoterapic.ro/2013/01/comoara-cunoasterii/>

Gândiți-vă la impactul pe care îl are educația incluzivă asupra orientării școlare și profesionale a copiilor cu dizabilități.

1. Examinați la Consiliul profesoral Regulamentul-cadru al instituției de învățământ. Stabiliți ce responsabilități și atribuții aveți pentru orientarea școlară și profesională a copiilor cu dizabilități (instituția, în ansamblu, și fiecare membru al colectivului, în parte).

2. În baza *Chestionarului de autoevaluare* prezentat în Anexa 4, analizați cele șase tipuri de personalitate identificate de Holland și caracteristicile lor. Gândiți-vă la un copil cu CES și încercuiți acele adjective care îl caracterizează, fără a ține seama de încadrarea lor în tipurile respective. Specificați tipul de profesii care se potrivesc diferitor copii cu dizabilități.

3.5. Colaborarea cu părinții

Succesul educației incluzive este asigurat de colaborarea dintre părinți și școală. În modelul tradițional, relațiile familiei cu școala sînt aproape inexistente sau au un caracter informal, ocazional. În condițiile școlii incluzive, părinții participă direct la viața școlii și pot influența anumite decizii care privesc procesul educațional. Absența sau indiferența părinților în ceea ce privește problemele educaționale ale copilului vine în opoziție cu ideea de incluziune. În acest sens apar o serie de dificultăți, cauzate de atitudinea de reținere sau neîncredere a părinților, care rezultă din reprezentări/mentalități eronate cu privire la viața și evoluția școlară a unui copil cu dizabilități. Părinții au dreptul să-și exprime propria viziune asupra modului de funcționare a școlii și să participe concret la influențarea actului managerial din școală. De asemenea, familiile copiilor cu dizabilități au obligația să se implice în activitățile extrașcolare ale copiilor și să dea dovadă de răbdare și înțelegere față de schimbările mai lente sau mai rapide din viața copiilor lor.

1. Reflectați asupra următoarelor idei, parvenite din partea cadrelor didactice, de genul: „dacă familia ne sprijină, și noi ne vom putea face datoria” sau din partea părinților: „noi am crescut acest copil, este treaba Dvs. să-l educați”.
2. Analizați afirmația lui H. Stern: „Orice sistem de educație, oricât ar fi de perfect, rămîne neputincios, dacă se ciocnește de opoziția sau indiferența părinților”.
3. Cît de diferită este viziunea Dvs. despre educația incluzivă față de cea a părinților copiilor cu dizabilități din clasa unde sînteți profesor?

Relația familie-școală se bazează pe încredere, iar comunicarea eficientă asigură încrederea reciprocă. La etapa de stabilire a parteneriatului cu părinții, cadrele didactice trebuie să se gîndească ce pot învăța de la părinți despre copiii lor. Pentru ca această comunicare să fie eficientă, cadrele didactice trebuie să apeleze la bune deprinderi de ascultare. Ascultînd atent părintele, se poate stabili o relație deschisă și sprijin reciproc. A ști să ascultî înseamnă a fi capabil să crezi premisele colaborării. Ascultarea activă înseamnă a fi cu adevărat activ.

Prin comunicarea bilaterală părinții creează un parteneriat strîns în sprijinul copiilor, se formează comunitatea și cultura școlii, cadru în care aceștia se simt ca membri ai unei familii. Părinții răspund la această cultură prin participarea la educația copiilor în moduri în care ei înșiși niciodată nu le-au cunoscut.

În *Raportul asupra relațiilor dintre școală și familie în țările Comunității Europene*, se menționează patru motive pentru care școala și familia trebuie să facă eforturi comune să coopereze în procesul de educație a copiilor [24]:

1. Părinții sînt *responsabili* din punct de vedere juridic de educația copiilor lor;
2. Învățămîntul nu este decît o parte din educația copilului, o bună parte a acesteia avînd loc în afara școlii;
3. Cercetările pun în evidență *influența atitudinii parentale* asupra rezultatelor școlare ale copiilor, în special asupra motivației pentru învățare, precum și faptul că unele comportamente ale părinților pot fi influențate datorită dialogului cu școala;
4. Grupurile sociale implicate în instituția școlară (în special părinții și profesorii) *au dreptul* să influențeze modul în care este administrată școala.

Pentru părinți, colaborarea cu școala le aduce avantajul de a fi *informați*, de a avea sub control *educația propriului copil* și, nu în ultimul rînd, de a primi sprijin pentru a deveni un *părinte mai bun* – cea mai provocatoare meserie din lume.

Factorii care influențează părinții în implicarea lor în educația copiilor includ:

- 1) nivelul educațional al părinților;
- 2) grupurile din care fac parte;
- 3) atitudinea conducerii școlii;
- 4) influențele culturale;
- 5) problemele familiei în îngrijirea copilului.

Este foarte importantă comunicarea cu familiile despre progresul copilului, folosind comunicări de la școală la familie și de la familie la școală. Prin comunicare eficientă cu familia, aceasta ajunge să conștientizeze rolul în educație, rolul în incluziunea cu succes a copilului său. Familia trebuie să exercite o influență pozitivă asupra copilului, rolul său fiind foarte important în dezvoltarea acestuia din punct de vedere fizic, intelectual, moral.

Copiii au rezultate bune la școală, se integrează, dacă familiile se interesează îndeaproape de educația lor. Părinții sînt cei care cunosc cel mai bine copilul și reprezintă o importantă sursă de sfaturi pentru profesori.

Școala incluzivă și toate cadrele didactice trebuie să creeze un mediu prietenos pentru implicarea familiei în recuperarea, adaptarea și incluziunea propriului copil cu dizabilități, prin:

- solicitarea părinților copiilor cu CES să participe la evaluarea copilului, elaborarea și implementarea PEI;
- recunoașterea cerințelor și drepturilor familiilor de a alege dacă și în ce măsură, cum și cînd pot participa la cît mai multe activități pentru continuarea lor acasă;
- includerea familiilor, în mod obișnuit și consecvent, în schimbul de informații despre copil;
- identificarea resurselor prin care se pot sprijini activitățile părinților;
- anunțarea familiei în legătură cu activitățile propuse în programul recuperator-terapeutic și completarea lui la solicitările părinților;
- informarea familiilor despre schimbările și progresele înregistrate de către copil;
- acceptarea feedback-ului primit de la familie ca informații utile în ameliorarea programelor destinate educării și recuperării copiilor cu CES.

1. Există o compatibilitate între ceea ce doresc părinții și ceea ce face școala? Înțeleg părinții ce vrea școala, sînt ei informați și dornici să se implice în procesul decizional?
2. Conducerea școlii este preocupată să comunice eficient cu părinții copiilor cu dizabilități? Are suficiente metode și instrumente în acest sens?

Pentru a asigura un parteneriat viabil cu familia și comunitatea, în vederea creării unui mediu incluziv, se recomandă aplicarea următoarelor forme/acțiuni:

1. Organizarea de *întîlniri periodice* (ședințe cu părinții, discuții individuale) în care părinții sînt informați în legătură cu oferta educațională a școlii (misiune, politici, curriculum, reguli etc.); ce se întîmplă în școală (activități, evenimente, succese, schimbări etc.); progresul copiilor (din punct de vedere academic și în ceea ce privește dezvoltarea personală) etc.;
2. Organizarea activităților extracurriculare, la care pot participa și părinții copiilor cu dizabilități;
3. Elaborarea și implementarea în școală a unor proiecte/activități ce țin de domeniul educației incluzive, centrate pe parteneriatul cu familia și cu actorii comunitari. În acest sens, părinții și actorii comunitari vor deveni beneficiari direcți ai unor activități educaționale, seminare de formare în domeniul incluziunii etc.;
4. Consolidarea asociațiilor de părinți, pentru ca acestea să devină structuri active și dinamice în asigurarea legăturii dintre familie și școală. S-a constatat că în marea majoritate a țărilor care performează din punct de vedere al educației, asociațiile de părinți au un cuvînt greu de spus în ceea ce privește deciziile care se iau la nivelul școlii;
5. Aplicarea de chestionare pentru a afla opiniile părinților în legătură cu modul în care funcționează școala;
6. Consultarea părinților la luarea unor decizii și nu doar anunțarea sau aprobarea formală a unor hotărîri luate deja de conducerea școlii. Părinții ar trebui să participe la luarea deciziilor privind bugetul, activitățile extrașcolare, organizarea evenimentelor școlare, probleme de sănătate și siguranță, conducerea și organizarea școlii, în general, probleme de conduită și disciplină, curriculum la decizia școlii etc.

1. Ce forme de colaborare cu părinții aplicați Dvs.?
2. Selectați una din cele mai eficiente forme de colaborare cu părinții și descrieți procesul de realizare a acestuia în implementarea EI.

Pentru o documentare mai amplă la acest subiect, accesați linkul:

<http://www.keystonemoldova.md/assets/documents/ro/publications/Guide%20inclusive%20education.pdf>

3.6. Sensibilizarea și implicarea comunității în activitatea școlii incluzive

Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020, pct. 77, prevede că la nivelul instituției de învățământ vor fi întreprinse acțiuni de sensibilizare a societății și formare a opiniei publice cu privire la educația incluzivă și implicarea comunității în procesul educațional. În acest context, evidențiem – copiii cu dizabilități ce pot fi antrenați într-o gamă variată de activități comunitare, scopul urmărit fiind dezvoltarea abilităților de relaționare și însușirea normelor de relaționare socială [3].

1. Reflectați asupra următoarei afirmații: „Comunitățile trebuie să devină un spațiu pe care să-l reconstruiască și să-l redefinească toți membrii acestuia”. Cum credeți, de ce este nevoie de întreprins acest lucru? Care va fi impactul acestei reconstrucții pentru copiii cu dizabilități și familiile acestora?

Activitățile care se realizează la nivel de comunitate implică participarea socială, cum ar fi: vizita instituțiilor culturale, ONG-urilor, a unor servicii sociale existente în comunitate etc. În cadrul activităților de socializare copilul este ajutat să cunoască și să poată apela la serviciile din comunitate (poștă, magazine, servicii medicale, transport public etc.) și să gestioneze banii și bunurile proprii.

Totodată, cadrul didactic informează copiii despre valorile promovate în comunitate, despre comportamentul social și obligațiile lor în calitate de cetățeni, asigură consiliere și sprijin familiilor copiilor cu dizabilități în vederea incluziunii sociale a copiilor.

Cadrele didactice realizează activități de sensibilizare a comunității cu privire la necesitățile specifice ale copiilor cu dizabilități și dezvoltarea atitudinii tolerante față de aceștia.

În ultimii ani, o metodă pe larg utilizată în promovarea toleranței și schimbarea atitudinilor la nivel de comunitate față de persoanele cu dizabilități este **teatrul-forum**.

Teatrul-forum se bazează pe învățarea prin experiență și poate fi utilizată în comunități de toate tipurile, în care există persoane care sînt în risc de excludere socială, în care se întîlnesc, de exemplu, situații de discriminare a copiilor cu dizabilități sau în orice alte contexte în care vedem oameni care susțin stereotipurile și prejudecățile, în care intoleranța și mila sînt sentimente care provoacă suferință (putem vorbi de instituțiile de învățămînt general, instituțiile publice, stradă etc.). Scopul teatrului-forum este să implice comunitatea în rezolvarea propriilor probleme. Teatrul-forum vrea să împuternicească și să dea o voce celor care nu sînt auziți.

În instituția de învățămînt general poate fi selectat din rîndul copiilor un grup de voluntari, care vor fi instruiți în metoda teatrului-forum printr-un training specific, prin care se dezvoltă abilități din sfera teatrului cu ajutorul exercițiilor, jocurilor și dezbaterilor. Grupul identifică o problemă de opresiune existentă la nivel de școală sau comunitate. Pentru realizarea piesei de teatru-forum au loc întîlniri în care se stabilesc, prin improvizare, personajele piesei și scenariul, ținîndu-se cont de cazuri reale, specifice problemei în dezbateri. Piesa se joacă pentru un public-țintă, care s-a confruntat sau are potențial să se confrunte cu o astfel de problemă. Desfășurarea efectivă a unei piese de teatru-forum are trei etape principale: piesa, discuția și forumul. În prima, situația de opresiune este prezentată în aproximativ 15 minute cu ajutorul personajelor și al interacțiunilor dintre acestea. În a doua etapă, moderatorul piesei, numit Joker, facilitează discuția despre situația prezentată, despre cauzele opresiunii, despre relațiile dintre personaje și despre poziția ocupată de fiecare în piesă. Jokerul are rolul de a motiva și stimula publicul să vină cu soluții realiste sau îmbunătățiri ale situației prezentate, pe care să le joace pe scenă. O altă atribuție a sa este de a explica și urmări respectarea regulilor teatrului-forum. În partea de forum piesa se reia, iar publicul devine activ. Are posibilitatea să schimbe toate personajele, mai puțin opresorul: teatrul-forum presupune că în realitatea cotidiană opresiunea nu va dispărea pur și simplu și își propune atunci ca aceasta să fie înlăturată prin schimbarea atitudinilor vizavi de opresor și vizavi de problemă.

Publicul pieselor de teatru-forum trebuie să fie format din oameni care se confruntă cu problema prezentată. Pe oameni trebuie „să-i doară” și trebuie să-și vadă viața pe scenă pentru a nu rămîne simpli spectatori și pentru a se implica în soluționarea problemelor.

O altă modalitate eficientă, care poate fi utilizată de către psihologul școlar și/sau cadrele didactice, în procesul de sensibilizare și implicare a comunității în activitatea școlii, este **grupul de suport**.

Grupul de suport presupune participarea benevolă și structurată a unor persoane la dezbateră și identificarea unor soluții la anumite probleme comune. Scopul utilizării acestei tehnici este de a se oferi reciproc informații, sfaturi, încurajare și suport emoțional. De cele mai multe ori, aceste întâlniri au scop terapeutic și sînt coordonate de către psihologul școlar care, împreună cu membrii grupului, reglementează regulile și normele interne de funcționare.

Obiectivele grupului de suport sînt:

- oferirea ajutorului în cadrul grupului, efort pentru a înțelege problemele proprii, problemele celorlalți și pentru a găsi soluții la aceste probleme;
- învățarea unor modele de rezolvare a problemelor;
- mobilizarea și folosirea resurselor existente în cadrul grupului prin informații, sprijin emoțional și resurse materiale;
- îmbunătățirea condițiilor de viață și creșterea eficienței și inițiativei personale.

Prin grupul de suport se acordă:

- sprijin afectiv-emoțional, moral, medical, legislativ, material-financiar;
- susținere în rezolvarea problemelor;
- orientare în găsirea modalităților de rezolvare a problemelor;
- ajutor în identificarea și clarificarea situației problematice a beneficiarului;
- implicare personală sau a altora în rezolvarea problemelor proprii;
- informare, oferire de alternative în rezolvarea problemelor;
- exemplu, model oferit în alte familii din grupul de suport în rezolvarea unor probleme.

La nivel comunitar poate fi creat grupul de intervenție comunitară, care reprezintă o formă de intervenție prin intermediul unor grupuri de interes formate din membri ai comunității cu pregătire în diferite domenii de activitate și care reprezintă anumite poziții de lideri locali (lideri formali și informali). Aceștia respectă regulile de grup și acționează pentru a rezolva probleme specifice ale comunității din care fac parte. Aceste persoane acționează benevol, completînd și sprijinind activitățile administrației publice locale, fără a emite însă acte juridice. Un grup de intervenție comunitară

este, de obicei, format din funcționari publici (secretarul primăriei, primarul), cadre didactice, asistentul social, polițistul, medicul, preotul, gospodari ai satului etc.

Acțiunea comună în domeniul educației a tuturor factorilor comunitari – profesori, părinți, copii, autorități, biserică, organizații neguvernamentale, agenți economici etc. se impune, pentru că:

- procesul de descentralizare a educației presupune parteneriatul unui „evantai” de factori care pot prelua *roluri și responsabilități la nivel local*;
- confrunțați cu o varietate de mesaje oferite de medii diverse, copiii au nevoie de o interpretare *unitară, coerentă și echilibrată*, care poate fi furnizată doar printr-un parteneriat educațional;
- educația oferită în cadrul școlii trebuie completată cu educația făcută de *alți factori* sociali, care au o influență semnificativă asupra copiilor;
- contactul permanent al școlii cu diferiți parteneri sociali facilitează *racordarea efectivă a școlilor la realitate* [24].

Pentru sensibilizarea APL, în vederea implicării active în crearea mediului incluziv, este recomandabilă invitarea funcționarilor de la Primărie la consiliile profesionale și la Consiliile de administrație, la ședințele cu părinții, la care se discută subiecte ce țin de incluziunea educațională. La fel și reprezentanții școlii pot participa la ședințele consiliului local [22].

Agenții economici din comunitate pot contribui la amenajarea mediului fizic școlar, accesibil pentru toți copiii, inclusiv pentru cei cu CES. Administrația școlii trebuie să-i informeze pe aceștia despre nevoile instituției și să le prezinte convingător și argumentat beneficiile reciproce ca urmare a colaborării. Pentru a-i apropia de școală și a-i face să înțeleagă problemele școlii din interior, agenții economici pot fi invitați ca persoane-resurse la unele ore și în cadrul activităților educaționale. De asemenea, agenții economici pot să participe la unele seminare de instruire organizate în școală.

Pentru ca parteneriatul școală – comunitate să devină unul activ și cu efecte benefice în dublu sens, este nevoie ca școala să își asume rolul de *instituție comunitară principală*, organizație cu inițiative, care să dinamizeze și să dezvolte comunitatea respectivă. În acest sens, instituția de învățământ general trebuie să își traseze câteva *direcții importante*:

- pregătirea tinerilor pentru *viața în comunitate*;
- educarea copilului ca persoană, formarea viitorului *bun cetățean* și nu numai transmiterea de cunoștințe;

- formarea abilităților copiilor de a *participa la viața comunității*;
- transformarea școlii în *loc de învățare* pentru diferite categorii de membri ai comunității;
- folosirea *persoanelor-resursă* din comunitate în cadrul activităților școlii;
- realizarea unei oferte educaționale *racordate la piața muncii* din comunitate;
- dezvoltarea unui *curriculum la decizia școlii* necesar comunității;
- *colaborarea* pe orizontală cu alte școli prin derularea de proiecte comune, împărtășirea de bune practici, diseminarea de materiale.

1. Examinați *Planul de dezvoltare strategică* al instituției în care activați. Specificați activitățile/acțiunile axate pe sensibilizarea și implicarea comunității în activitățile școlii.
2. Realizați, împreună cu colegii din școală, *harta comunității potențiale* – actorii comunitari, cu care școala ar trebui să aibă parteneriate pentru a putea vorbi de legături puternice cu comunitatea și apoi *harta comunității reale* – actorii comunitari cu care școala are în prezent legături permanente, bazate pe interese comune. Comparați apoi cele două imagini – comunitatea potențială și cea reală, discutați situațiile obținute și găsiți posibile soluții.

BIBLIOGRAFIE

1. Codul Educației al Republicii Moldova nr. 152 din 17.07.2014. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 319-324/634, cap.VI, 24.10.2014.
2. Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități ratificată de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 166 din 9 iulie 2010. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 126-128, art. 428, 2010.
3. Hotărârea Guvernului nr. 523 din 11.07.2011 cu privire la aprobarea Programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 114-116/589, 15.07.2011.
4. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 65 din 23.01.2013 cu privire la determinarea dizabilității și capacității de muncă. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 18-21/104, 25.01.2013.
5. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 732 din 16.09.2013 cu privire la Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică și Serviciul raional/municipal de asistență psihopedagogică. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 206-211/823, 20.09.2013.
6. Legea nr. 123 din 18.06.2010 cu privire la serviciile sociale. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 155-158/541, 03.09.2010.
7. Legea nr. 60 din 30 martie 2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 155-159/508, 27.07.2012.
8. Legea nr. 298 din 21.12.2012 cu privire la activitatea Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 48/148, 05.03.2013.
9. Raportul mondial privind dizabilitatea, OMS și Banca Mondială, 2011. Strategii pentru incluziune.
10. Băban A. (coord.) Consiliere educațională. Ghid metodologic pentru orele de dirigenție și consiliere, Cluj- Napoca: ARDEALUL, 2001.
11. Booth T., Ainscow M. Indexul Incluziunii, 2013.
12. Cara A. Implementarea educației incluzive în Republica Moldova. Studiu de politici publice, Chișinău: Lexon-Prim, 2015.
13. Dumitru A., Condurache C., Petrescu D., Dumitru A. Consilierea educațională. Modul elaborat în cadrul proiectului „Dezvoltarea profesională a cadrelor didactice din mediul rural prin activități de mentorat”, finanțat de Uniunea Europeană prin Fondul Social European, Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.
14. Demian M., Dorean L. Consilierea și orientarea elevilor cu cerințe educative speciale. București, 2011.
15. Educația incluzivă. Unitate de curs, Chișinău: Cetatea de Sus, 2012.

16. Gherguț Al. Educația integrată – izvoare, Iași: Polirom 2001.
17. Iucu, R. Managementul clasei de elevi. Aplicații pentru gestionarea situațiilor de criză educațională, Iași: Editura Polirom, 2004.
18. Incluziunea în educație. Ghid de politici, București: UNESCO, 2011.
19. Jigău M. Consilierea carierei, București: Sigma, 2001.
20. Malcoci L. Percepțiile populației în Republica Moldova privind fenomenul discriminării: studiu sociologic, Chișinău: Cartier, 2011.
21. Politici educaționale pentru elevii de risc și cei cu dizabilități din țările Europei de Sud-Est, București, 2007.
22. Solovei R., Malcoci L., Filip G. Educația incluzivă. Ghid metodologic pentru instituțiile de învățământ primar și secundar general, Chișinău: ELAN PLOGRAF, 2013.
23. Tomșa G. Consilierea și orientarea în școală, București: Casa de Editură Viața Românească, 1999.
24. Tîrcă A. Management educational. Modulul 7, București, 2011.
25. Vrasmaș. T. Învățământul integrat și/sau incluziv pentru copiii cu cerințe speciale, București: Editura Aramis, 2001.
26. Vrasmaș E., Nicolae S., Oprea V., Vrasmaș T. Ghid pentru cadre didactice de sprijin, București: VANEMONDE, 2005.
27. Vrasmaș E., Vrasmaș, T. Educația incluzivă în grădiniță: dimensiuni, provocări și soluții. București, 2012.
28. <http://www.zdg.md/editia-print/social/handicapul-societatii-privit-dintr-un-scaun-rulant/comment-page-1> (vizitat 25.01.2015).

ANEXE

ANEXA 1

**Lista serviciilor sociale adresate copiilor
cu dizabilități și familiilor acestora**

Nr.r.	Denumirea serviciului social	Descriere serviciu social
SERVICIILE SOCIALE PRIMARE / COMUNITARE		
1.	Asistența socială comunitară	<p>Serviciul asistență socială comunitară este în subordinea structurii teritoriale de asistență socială și are drept scop prestarea asistenței sociale la nivel de comunitate pentru prevenirea și depășirea situațiilor de dificultate.</p> <p>Asistentul social comunitar este un actor important din comunitate, specialist în domeniul asistenței sociale, care identifică persoanele aflate în dificultate, evaluează necesitățile acestora, asigură accesul la serviciile sociale existente la nivel de comunitate și/sau de raion și contribuie la crearea condițiilor pentru o viață decentă, activă și participativă, pentru o viață mai bună. Asistentul social mobilizează comunitatea, colaborează cu administrația publică locală, instituțiile de resort, organizațiile neguvernamentale, în scopul soluționării problemelor beneficiarilor, propune și pregătește cazurile pentru referire spre serviciile sociale specializate.</p>
2.	Cantina de ajutor social	Cantina de ajutor social se axează pe prepararea și servirea zilnică a unei mese (de obicei, a prânzului) și transportarea la domiciliu a hranei persoanelor vârstnice.
SERVICIILE SOCIALE SPECIALIZATE		
3.	Sprijin familial	<p>Serviciul este orientat spre familiile cu copii, pentru a preveni și/sau a depăși situațiile de risc în vederea asigurării creșterii și educației copilului în mediul familial.</p> <p>Asistentul social comunitar are rolul de a asigura accesul familiei cu copii la resursele, programele, serviciile din comunitate, în colaborare cu specialiștii din cadrul instituțiilor de asistență medicală primară, de educație, de menținere a ordinii publice, cu reprezentanții administrației publice locale, reprezentanții societății civile.</p>
4.	Asistența parentală profesionistă	APP este un serviciu social, care oferă copiilor îngrijire familială substitutivă în familia unui asistent parental profesionist. Asistentul parental profesionist este angajatul Serviciului care asigură la domiciliul său îngrijirea și educarea copilului pentru o perioadă determinată de timp.

5.	Asistența personală	<p>Serviciul social „Asistență personală” este unul specializat, adresat persoanelor cu dizabilități severe, inclusiv copiilor cu dizabilități severe.</p> <p>Scopul Serviciului este de a oferi asistență și îngrijire copiilor și adulților cu dizabilități severe, în vederea favorizării independenței și integrării lor în societate (în domeniile: protecție socială, muncă, asistență medicală, instructiv-educativ, informațional, acces la infrastructură etc.).</p>
	Echipa mobilă	<p>Serviciul social „Echipă mobilă” este un serviciu specializat, destinat persoanelor cu dizabilități, care oferă asistență socială și suport la domiciliul beneficiarilor, în baza nevoilor identificate ale acestora, precum și consiliere și suport persoanelor implicate în procesul de incluziune a acestora.</p>
6.	Centrul de zi pentru copii cu dizabilități	<p>Centrul de zi pentru copiii cu dizabilități este o instituție în care copiii cu dizabilități sînt găzduiți și îngrijiți în timpul zilei.</p> <p>Centrele de zi oferă o gamă largă de servicii: artterapie, terapie comportamentală, terapie cognitivă, consilierea părinților (biologici, adoptatori sau a tutorelui), intervenție precoce, terapie complexă, balneoterapie, kinetoterapie, meloterapie, servicii de recuperare la domiciliu, activități de grup, ludoterapie, transport zilnic, orientare și pregătire profesională.</p>
7.	Centrul de zi pentru copii în situație de risc	<p>Centrul de zi pentru copii în situație de risc reprezintă o instituție publică sau privată de asistență socială, care prestează servicii sociale specializate de îngrijire în regim de zi a copiilor în situație de risc, în vederea (re)integrării sociale și familiale a acestora, precum și în scopul prevenirii separării copiilor în situație de risc de mediul familial.</p> <p>Centrul prestează un spectru larg de servicii, care variază în funcție de necesitățile beneficiarilor:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) alimentație; 2) formarea deprinderilor de viață; 3) dezvoltarea abilităților cognitive, de comunicare și comportament; 4) suport în studierea și asimilarea programelor de studii; 5) orientare profesională; 6) consiliere și reabilitare psihosocială a copiilor; 7) petrecerea timpului liber; 8) facilitarea accesului la servicii din comunitate (educație, sănătate, cultură etc.); 9) consolidarea abilităților părintești în creșterea și educarea copiilor.

8.	Respiro	<p>Serviciul social „Respiro” este un serviciu specializat, care oferă asistență socială, suport, îngrijire și supraveghere 24 de ore persoanelor cu dizabilități severe, în cadrul unor centre specializate sau altor tipuri de servicii sociale, pentru ca familiile, rudele sau alte persoane care le îngrijesc să poată beneficia de un repaus.</p> <p>Serviciul acordă asistență specializată timp de 24 de ore persoanelor cu dizabilități severe pe o perioadă de maximum 30 de zile pe an, timp în care familiile, rudele sau persoanele care le îngrijesc beneficiază de o perioadă de repaus.</p>
9.	Casa comunitară pentru persoane cu dizabilități severe	<p>Serviciul social „Casă comunitară” este un serviciu social specializat, destinat persoanelor cu dizabilități severe, care necesită asigurarea continuă a condițiilor minime de existență, protecție, îngrijire și asistență, pentru a se dezvolta și include în comunitate.</p> <p>Serviciul oferă îngrijire permanentă, dezvoltarea aptitudinilor de autoservire și socializare a beneficiarilor, în vederea asigurării acestora cu un mod de viață pe cât este posibil apropiat de cel obișnuit comunității, pentru a facilita creșterea capacității lor de a se (re)integra în familie și societate.</p>
10.	Casa comunitară pentru copii în situație de risc	<p>Casa comunitară pentru copii în situație de risc este un serviciu social specializat de plasament temporar pentru creșterea și educarea, într-o locuință de tip familial, a copiilor privați temporar sau permanent de mediul lor familial, precum și a copiilor aflați în situație de risc.</p> <p>Beneficiarii Casei comunitare sînt copii cu vîrsta cuprinsă între 10–18 ani, care sînt privați temporar sau permanent de mediul familial și nu pot fi plasați în familia extinsă, în casa de copii de tip familial, serviciul de asistență parentală profesionistă sau adoptați, iar în cazul fraților, beneficiari pot fi copii cu vîrsta mai mică de 10 ani, dar nu mai mică de 6 ani. În Casa comunitară pot fi plasați concomitent maximum 10 copii.</p>
11.	Centrul de plasament pentru copii cu dizabilități	<p>Centrul de plasament pentru copii cu dizabilități asigură un cadru organizațional al unui pachet de servicii sociale specializate pentru copii cu dizabilități. Centrul are misiunea de a asigura promovarea și respectarea drepturilor copilului cu dizabilități, care, temporar sau definitiv, este privat de mediul său familial, sau nu poate fi lăsat în acest mediu, pentru respectarea drepturilor acestuia.</p>

SERVICII SOCIALE CU SPECIALIZARE ÎNALTĂ		
12.	Centrul Republican Experimental Protezare, Ortopedie și Reabilitare (CREPOR)	<p>CREPOR reprezintă o întreprindere autogestionară, aflată în subordinea Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei. CREPOR constituie un complex medical și de producere, ce are două sarcini principale:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Asigurarea populației Republicii Moldova cu mijloace ajutoare tehnice; 2) Acordarea asistenței medicale recuperatorii persoanelor cu afecțiuni ale aparatului locomotor prin metode de consultare, tratament și reabilitare, în scopul menținerii sănătății lor.
13.	Casa-internat pentru copii cu deficiențe mintale	<p>Casa-internat pentru copii cu deficiențe mintale reprezintă o instituție publică de asistență socială, care prestează servicii în regim de plasament copiilor cu dizabilități mintale în scopul recuperării, reabilitării și (re)integrării sociale și familiale a acestora.</p>

ANEXA 2

Chestionarul optantului

1. Enumeră disciplinele de studiu preferate.
2. Enumeră disciplinele de studiu pe care nu le agreezi.
3. Enumeră profesiile care-ți plac.
4. Enumeră profesiile care nu-ți plac.
5. Ce-ți place să faci în timpul liber?
6. Care cercuri, secții, cursuri facultative le frecvențezi sau le-ai frecventat?
7. La care activități ale clasei sau școlii participi (ai participat)?
8. Cît timp consumi pentru pregătirea temelor pe acasă?
9. Care domeniu de activități sau cunoștințe din cele expuse mai jos te interesează mai mult:
 - a. științele naturii (chimia, biologia, medicina, geologia, agricultura)
 - b. științele exacte (matematica, fizica)
 - c. științele sociale (istoria, filozofia, economia, dreptul)
 - d. științele umaniste (filologie, jurnalistică, lingvistică, pedagogie, psihologie)
 - e. artă (muzicală, teatrală, plastică)
 - f. sau nu aveți interese determinate
10. Ce profesie ai decis să-ți alegi?
11. Ți-ai proiectat căile de însușire a ei?
12. Ai rude sau prieteni care lucrează în profesia pe care ți-ai ales-o?
13. Ai prieteni care optează pentru aceeași profesie ca și tine?
14. Ce te atrage în profesia preferată?
 - a. Condițiile de muncă;
 - b. Procesul activității de muncă;
 - c. Buna asigurare materială;
 - d. Caracterul mobil și posibilitățile de a culege noi impresii;
 - e. Caracterul liniștit;
 - f. Gradul înalt de responsabilitate;
 - g. Existența unor situații dificile, chiar periculoase;
 - h. Posibilitatea de a lua tu însuși decizii;
 - i. Contactul cu oamenii;
 - k. Caracterul creativ al activității;
 - l. Delegații frecvente;
 - m. Posibilitatea de a crea ceva cu mâinile proprii;
 - n. Munca în aer liber;
 - o. Caracterul romantic;
 - p. Utilitatea rezultatelor;
 - q. Independența;
 - r. Perspectiva;
 - s. Apropierea de locul de trai.

ANEXA 3

Chestionarul diagnosticului diferențial (CDD)

Aplicarea CDD permite să se constate profesiile preferate de optant din cele 5 grupuri evidențiate de E. A. Klimov, avînd la bază clasificarea profesiilor conform relației centrale, care formează obiectul activității de muncă. Au fost evidențiate 5 grupuri de profesii: „om-natură”, „om-tehnică”, „om-om”, „om-sistem de semne”, „om-imagine artistică”.

În formularul de mai jos copiii marchează una din fiecare pereche de opțiuni, „a” sau „b”, care îi atrage mai mult.

Formular pentru răspunsuri

Ce ți-ar plăcea mai mult?

1a. Să îngrijești de animale.	1b. Să întreții în stare bună mașini.
2a. Să ajuți bolnavii sau să-i tratezi.	2b. Să alcătuești tabele, scheme, programe pentru mașinile de calcul.
3a. Să urmărești calitatea ilustrațiilor de carte, a placardelor, ilustratelor artistice, discurilor.	3b. să urmărești starea, dezvoltarea plantelor.
4a. Să prelucrezi materiale (lemn, metal).	4b. Să faci publicitate, vânzări.
5a. Să discuți cărți, articole științifice.	5b. Să discuți despre cărți artistice.
6a. Să crești vite sau animale.	6b. Să înveți pe cineva de seama ta sau mai mici executarea anumitor acțiuni de muncă, sport.
7a. Să copiezi desene, imagini, să acordezi instrumente muzicale.	7b. Să conduci mașini, camioane.
8a. Să comunici, să explici oamenilor informația de care au nevoie (la un birou de informație, în excursie).	8b. Să prezinți artistic expoziții, vitrine, să participi la pregătirea pieselor, concertelor.
9a. Să repari tehnică, locuințe.	9b. Să cauți și să corectezi greșeli în texte, tabele, desene.
10a. Să tratezi animale bolnave.	10b. Să faci operații matematice, calcule.
11a. Să creezi soiuri noi de plante.	11b. Să modelezi, să proiectezi noi tipuri de mărfuri industriale (mașini, produse alimentare, îmbrăcăminte, blocuri locative).
12a. Să rezolvi dispute, conflicte între oameni, să convingi, să explici, să încurajezi, să pedepsești.	12b. Să descifrezi desene tehnice, scheme, tabele, să le verifici, să clarifici.
13a. Să urmărești, să studiezi activitatea cercurilor artistice de amatori.	13b. Să cercetezi, să studiezi viața microbilor.
14a. Să păstrezi în stare de lucru, să reglezi aparatele de medicină.	14b. Să acorzi oamenilor ajutor medical la răni, arsuri.

15a. Să alcătuești descrieri, dări de seamă exacte asupra fenomenelor, evenimentelor, indicațiile obiectelor de măsurat.	15b. Să descrii artistic, să reprezinți evenimentele pe care le vezi sau îți le imaginezi.
16a. Să faci analize de laborator în spital.	16b. Să primești, să examinezi bolnavi, să discuți cu ei, să le prescrii tratament.
17a. Să vopsești sau să zugrăvești pereții încăperilor, suprafața obiectelor.	17b. Să efectuezi montajul unui bloc sau asamblarea unei mașini, a unor mecanisme.
18a. Să organizezi excursii cu colegii de o vîrstă cu tine sau mai mici la teatre, muzee, marșuri turistice.	18b. Să cînti pe scenă, să participi la concerte.
19a. Să confecționezi după scheme tehnice, piese, obiecte, să construiești clădiri.	19b. Să te ocupi de desenul liniar, să copiezi desene tehnice, cărți.
20a. Să lupți cu bolile plantelor, cu dăunătorii pădurii, livezilor.	20b. Să lucrezi la mașini cu clape (mașina de scris, calculator, lenotip).

Tabel pentru calcularea rezultatelor la chestionarul CDD

Grupuri de profesii	1	2	3	4	5
Itemi	1a	1b	2a	2b	3a
	3b	4a	4b	5a	5b
	6a	7b	6b	9b	7a
	10a	9a	8a	10b	8b
	11a	11b	12a	12b	13a
	13b	14a	14b	15a	15b
	16a	17b	16b	19b	17a
	20a	19a	18a	20b	18b
Total					

Fiecare afirmație marcată se apreciază cu un punct. Se sumează punctele vertical și se interpretează conform schemei: 1. om – natură; 2. om – tehnică; 3. om – om; 4. om – sistem de semne; 5. om – imagine artistică. Grupul (grupurile) de profesii la care copilul a obținut cel mai mare număr de puncte este preferabil.

ANEXA 4
Chestionarul de autoevaluare (Holland)

Mai jos aveți un tabel cu cele șase tipuri de personalitate și caracteristicile lor identificate de Holland. Încercuiți acele adjective care vă caracterizează, fără a ține seama de încadrarea lor în tipurile respective. Calculați totalul pe fiecare coloană (numărul de cuvinte încercuite) și notați inițialele tipurilor pentru care ați obținut cele mai mari trei scoruri. Astfel, veți obține un cod pe baza căruia puteți afla ce profesii vi se potrivesc.

Realist	Investigativ	Artistic
Conformist	Analitic	Complicat
Sincer	Precaut	Dezordonat
Onest	Critic	Emoțional
Umil	Curios	Expresiv
Materialist	Independent	Idealist
Natural	Intelectual	Imaginativ
Persistent	Introvert	Nepractic
Practic	Metodic	Impulsiv
Modest	Modest	Independent
Timid	Precis	Intuitiv
Stabil	Rațional	Nonconformist
Econom	Rezervat	Original

Social	Întreprinzător	Convențional
Convingător	Aventuros	Conformist
Cooperant	Ambițios	Conștiincios
Prietenos	Atrage atenția	Atent
Generos	Dominant	Conservator
Săritor	Energic	Inhibat
Idealist	Impulsiv	Obedient
Oferă sfaturi bune	Optimist	Ordonat
Amabil	Cautător de plăceri	Persistent
Responsabil	Popular	Practic
Sociabil	Încrăzător în sine	Controlat (calm)
Cu tact	Sociabil	Neimaginativ
Înțelegător	Vorbăreț	Eficient

Cele șase tipuri de personalitate ale lui Holland descriu preferințe în ceea ce privește educația, cariera și mediile de muncă. Următorul tabel oferă exemple de interese, abilități, activități și valori caracteristice pentru fiecare din cele șase tipuri.

Aceste exemple sînt totuși generalizări și niciun tip nu va descrie în totalitate o persoană. De fapt, cele mai multe persoane se pot regăsi în mai multe tipuri.

Tipuri	Interese	Activități de muncă	Abilități potențiale	Valori
Realist (R)	Instrumente, utilaje, activități în aer liber	Operează cu echipamente, folosește unelte, construiește, repară	Ingeniozitate tehnică, dexteritate, coordonare fizică	Tradiție, simț practic, bun simț
Investigativ (I)	Știință, teorii, idei, date	Muncă de laborator, rezolvare de probleme abstracte, cercetare	Matematică, scris, analiză	Independență, curiozitate, învățare
Artistic (A)	Autoexprimare, aprecierea artei	Compoziții muzicale și scrise, arte vizuale	Creativitate, talent muzical, capacitate de exprimare artistică	Frumusețe, originalitate, independență, imaginație
Social (S)	Oameni, muncă în echipă, bunăstare umană, servicii în favoarea comunității	Predare, explicații, ajutorare	Abilități de comunicare, verbale, de ascultare, înțelegere, ghidare	Cooperare, generozitate, servicii în favoarea celorlalți
Întreprinzător (I)	Afaceri, politică, conducere, influență	Vinzări, management, persuasiune	Abilități verbale, de motivare și direcționare a celorlalți	Asumarea riscurilor, status, competiție
Convențional (C)	Organizare, date, finanțe	Stabilirea de proceduri, organizare	Matematica, analiza datelor, înregistrare, atenție la detalii	Acuratețe, stabilitate, eficiență

Proiectul „Integrarea copiilor cu dizabilități în școlile generale” este finanțat din grantul oferit Republicii Moldova de Guvernul Japoniei prin Fondul de Politici de Dezvoltare a Resurselor Umane (PHRD), administrat de Banca Mondială și gestionat de Fondul de Investiții Sociale din Moldova (FISM). În procesul de implementare a acestui proiect, Lumos Moldova oferă servicii de consultanță privind asistența tehnică în dezvoltarea modulelor de instruire în domeniul educației incluzive centrate pe copil și instruirea cadrelor didactice pentru a sprijini și învăța copiii cu dizabilități în școala generală.

Acest proiect are scopul de a demonstra, prin activități de pilotare, că autoritățile publice locale pot implementa cu succes politicile naționale, care promovează incluziunea copiilor cu dizabilități în școlile generale.

Scopul propus va fi atins prin: aplicarea la nivel local a politicilor naționale de incluziune a copiilor cu dizabilități, implementarea unor subproiecte pilot privind îmbunătățirea mediului de învățare pentru copiii cu dizabilități și cei cu cerințe educaționale speciale, sporirea participării copiilor cu dizabilități de vîrstă școlară la procesul educațional, instruirea cadrelor didactice și a părinților, reducerea ponderii persoanelor care consideră că copiii cu dizabilități nu trebuie să învețe în școli generale și grădinițe.